

*URHEILUPIIREISSÄ KIELENKÄYTTÖ MUUTTUU
TOTAALISTI*

**Kyselytutkimus naisjäähkiekkoilijoiden kielenkäytöstä ja
kielellisistä asenteista**

Pro gradu
Minna Keränen

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kielen oppiaine
Marraskuu 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty	Laitos – Department
Tekijä – Author	
Työn nimi – Title	
Oppiaine – Subject	Työn laji – Level
Aika – Month and year	Sivumäärä – Number of pages
Tiivistelmä – Abstract	
Asiasanat – Keywords	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	1
1.1 Lähtökohdat ja aiempi tutkimus	1
1.2 Tutkimustehtävä	4
1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä	6
1.4 Taustatietoa tutkimukseen osallistuneista joukkueista	8
2 NAISET JA JÄÄKIEKKOILU	12
2.1 Urheilumaailma, miesten maailma?	12
2.2 Lajikuvaus ja naisjäähkiekon taustaa	16
2.3 Joukkue ja seura toimintaympäristöinä	18
3 KIELENKÄYTÖN TEORIAA	23
3.1 Sosiolingvistiikka tutkii kielen vaihtelua	23
3.2 Kielenulkoiset vaikuttimet ja maallikoiden käsitykset kielestä	25
3.3 Urheilukielen erityispiirteitä	29
4 NAI SJÄÄKIEKKOILIJOIDEN IDIOLEKTIT JA KIELELLISET ASENTEET	33
4.1 Metakieli	34
4.1.1 Murre- ja slanginimitykset	35
4.1.2 Puheen neutraaliutta korostavat nimitykset	37
4.1.3 Nimeäminen puhujaryhmien mukaan	38
4.1.4 Ilmaisulliset seikat ja puheen sisältö nimityksinä	39
4.1.5 Puheen luonnollisuus ja aitous	39
4.2 Kielelliset asenteet	40
4.3 Omat idiolektit	41
5 OMAN RYHMÄN KIELENKÄYTTÖ VERRATTUNA MUIHIN URHEILJIOIHIN	45
5.1 Oman joukkueen kielenkäyttö ja sanasto	45
5.2 Havaintoja muiden joukkueiden ja lajien harrastajien kielenkäytöstä	52
5.3 Erot nais- ja miesurheilijoiden kielenkäytössä	54

6 URHEILUKIELI JA TILANTEINEN VARIAATIO.....	58
6.1 Urheilun vaikutus omaan kielenkäyttöön.....	58
6.2 Ei-urheilevien naisten kielenkäytöstä.....	63
6.3. Puheen tilannevariaatio	67
7 PÄÄTÄNTÖ	70
LÄHTEET.....	79
Verkkolähteet	79
Kirjallisuus	79
LIITE 1	85

1 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

1.1 Lähtökohdat ja aiempi tutkimus

Tämän tutkielman tavoitteena on kartoittaa naisjäähkiekkoilijoiden käsityksiä omasta kielenkäytöstään ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Keskeisin tavoitteeni on selvittää, millaisista kielenaineksista heidän arkipuheensa koostuu ja millainen vaikutus urheilulla on ollut heidän kielenkäyttönsä. Tarkastelun alaisina ovat lisäksi kohdejoukon kielelliset asenteet. Aineistoni hankin lomakekyselyllä, jonka tein neljälle eri naisten jääkiekkjoukkueelle. Tutkimukseni pohjautuu siten naisten kertomiin tietoihin ja heidän omiin näkemyksiinsä. Vastausten analysoinnin ohella pohdin tutkimukseen ja saamiini tuloksiin vaikuttavia tekijöitä sekä aineiston että käymieni keskusteluiden ja aiemman tutkimuksen avustuksella.

Tutkimukseni lähtökohtana ovat tutkittavani, naisjäähkiekkoilijat. He juuri tekevät siitä kielitieteen tutkimuskentässä tuoreen ja mielenkiintoisen. Ajatellaanpa, että olisin suorittanut tutkimukseni satunnaisotoksella sekalaista informanttijoukkoa käyttäen. Tällöin olisin mitä todennäköisimmin toistanut samat tutkimuskysymykset ja -tulokset kuin lukuisat aiemmatkin kansanlingvistiset tutkimukset, eikä tutkimukseni erottuisi edeltäjistään kuin korkeintaan tutkittavien asuin- tai työpaikan kaltaisen taustatekijän perusteella.

Naisjäähkiekossa risteää jo lähtökohtaisesti monta kiintoisaa seikkaa, jotka tekevät naiskiekkoilijoista kiinnostavia tutkittavia myös kielenkäytön osalta. Jääkiekko on ensinnäkin joukkuepeli, jossa kaikki toiminta aina junioreiden luistelukouluista lähtien perustuu seuratoimintaan. Laji nojautuu siten vahvasti ryhmän jäsenyyteen ja ryhmässä toimimiseen, minkä voisi olettaa vaikuttavan myös kielenkäyttöön niin yksilötasolla kuin ryhmässä.

Toiseksi kyse on hyvin miehisenä pidetystä lajista. Urheilu on ollut kautta aikojen erittäin maskuliiniseksi leimautunutta toimintaa, minkä vuoksi etenkin fyysiset ja aggressiiviset lajit kategorisoidaan vielä nykyäänkin naisille sopimattomiksi (ks. esim. Hargreaves 1994; Pirinen 1995). Juuri jääkiekko on malliesimerkki tällaisista lajeista. Suomessa skeptiset asenteet naisjäähkiekkoa kohtaan ovat olleet erityisen voimakkaita moniin

muihin naisten harjoittamiin lajeihin verrattuna. Esimerkiksi Lievosen (2006) naisjääkiekkoa käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa arvostuksen puutteen todettiin olevan ilmeistä, sillä lajista oli tarjolla hyvin vähäisesti tietoa eikä naisten pelejä käyty katsomassa. Hänen haastattelemiensa naisten SM-sarjan valmentajien mukaan yhteiskunnan enemmistö ja media pitivät jääkiekkoa yhä sopimattomana naisille, vaikka naisjääkiekko oli tuolloin jo mukana talviolympialaisten ohjelmassa. Paavola (2003: 86) puolestaan havaitsi naisjalkapalloilijoita tutkiessaan, että heidän kohtaamansa vasta-asteet olivat mitättömiä verrattuna naisjääkiekkoilijoiden kokemaan arvosteluun; hänen havaintojensa mukaan urheiluväki hyväksyi kyllä jalkapalloilevat naiset, mutta jääkiekkoilevat naiset olivat heidän mielestään *kauheinta mitä voi olla*.

Näin ollen naisjääkiekkoilijalta edellytetään paitsi halua ja kykyä vaativaan harjoitteluun, myös kontaktilajiin ja miehiseen lajikulttuuriin sopivaa asennetta sekä sosiaalisia taitoja ja sitoutuvuutta ryhmän tavoitteisiin. Nämä tekijät vaikuttavat osaltaan naisjääkiekkoon, sen harrastajiin ja toimintaedellytyksiin, joten ne ovat olennaisia asioita tutkimuskohteeni ymmärtämisen kannalta.

Naisurheilijat ovat kansanlingvistisen tutkimuksen kannalta hedelmällinen kohde myös siitä syystä, ettei urheilijoiden (saati naisurheilijoiden) kielenkäyttöä ole tähän mennessä juuri tutkittu meillä Suomessa. Urheilukielestä löytyy kyllä tutkimusta etenkin kielitieteiden saralta, mutta niiden aiheet ovat liittyneet esimerkiksi median käyttämään uutiskieleen (esim. Pulkkinen 1984; Selvenius 1995; Tiitu 2008) tai lajisanastojen kartoittamiseen (esim. Pakkanen 1994; Sivula 1998). Naisurheilijoiden ja -urheilun tutkimusta on tehty paitsi kielitieteissä, myös esimerkiksi liikuntatieteissä ja viestintätieteissä. Suositteja aiheita ovat olleet esimerkiksi naisurheilijoiden representaatiot mediassa (esim. Lehtinen 2006; Mäkelä 2006; Pirinen 1993, 2006; Pelkonen 2009), heidän esilläolonsa eri viestimissä (esim. Collin-Vuori 1999) tai heidän asemansa urheilumaailmassa (esim. Hargreaves 1994). Näissä tutkimuksissa keskeisiä teemoiksi ovat nousseet esimerkiksi (epä)tasa-arvo sekä paikan hakeminen ja sinnittely ympäristössä, jossa maskuliinisuus on normi.

Edellä mainittujen tutkimusten lisäksi löysin jonkin verran elämäkertoja, seurojen historiikkeja ja kokoelmateoksia, joissa käsiteltiin naisurheilijoita. Kaiken kaikkiaan naisurheilijoita koskevissa julkaisuissa ja tutkimuksissa käsiteltiin paljon heidän kokemaansa arvostelua ja epätasa-arvoista asemaa miesurheilijoihin verrattuna. On toki ymmärrettävää, että nämä teemat ovat paljon esillä, sillä monissa lajeissa naiset kamppailevat edelleen

saadakseen toiminnalleen arvostusta ja päästäkseen marginaaleista. Jäin kuitenkin pohtimaan, eikö naisurheilijoiden tutkimusta voisi tehdä myös siten, että fokus olisi heissä itsessään heidän asemansa ja vaikeuksiensa sijaan?

Suomalainen naisjäähkiekko on hyvä esimerkki toistaiseksi marginaalisesta naisten lajista. Kuten edellä mainittiin, on lajista ollut Lievosen (2006) mukaan aiemmin hankalaa löytää ylipäättään tietoa. Aloittaessani tutkimustani vuonna 2011 tein saman huomion. Jääkiekkoa sinällään on kyllä tutkittu runsaasti, mutta tutkimukset käsittelevät lähes täysin miehiä (esim. Tissari 2004; Salmi 2005). Sen sijaan naisjäähkiekkoa käsittelevää kirjallisuutta oli niukasti saatavilla, ja varsinkin tutkimustietoa löytyi minimaalisesti. Lajista on tehty liikuntatieteiden saralla muutamia lajianalyysseja (Melkko 1998; Haakana 2006) ja edellä mainittu pro gradu -tutkielma (Lievonen 2006), joka lähestyi lajia suomalaisten valmentajien käsitysten kautta. Omassa tutkimuksessani lähestyn naisurheilua ja -jäähkiekkoa kielitieteestä käsin. Tutkimusaiheeni on toisin sanoen kielitieteellinen, mutta fokus on tutkimusjoukossa. Aiempiin tutkimuksiin verrattuna lähestyn naisjäähkiekkoilijoita uudesta näkökulmasta, sillä keskiössä ovat naisten omat havainnot ja kokemukset, siis he itse.

Lähtökohtana tutkimusprosessilleni toimi mielenkiintoni erilaisiin puhekieliin ja niiden puhujiin. Minulle oli alusta alkaen selvää, että aiheeni liittyisi jotenkin näihin kahteen ja että tulisin keräämään aineiston itse. Toinen mielenkiinnonkohteeni, urheilu, kuitenkin saneli lopulta tutkimukseni etenemisen ja määritteli sen aiheen. Pohtiessani vaihtoehtojani materiaalin hankinnassa otin yhteyttä urheilun parissa toimivaan tuttavaani, joka ehdotti kohderyhmäksi naisjäähkiekkoilijoilta. Tartuin tarjoukseen, vaikken ollut aiemmin juuri tutustunut naisjäähkiekkoon. Jääkiekko lajina oli toki tuttu, mutta naisten peleistä ja toiminnasta minulla oli melko vähäiset ennakkotiedot. Etenkin tieteenalani fennistiikan puolesta olin astumassa vieraille maalle, sillä edeltävä urheilukielen ja urheilijoiden tutkimus oli löydösteni perusteella painottunut joko mediaan piiriin tai lajisanastoihin. Alun perin tarkoitukseni oli itse asiassa tehdä edellä kuvaamani tavanomainen kansanlingvistinen tutkimus, jonka kohderyhmäksi valikoituivat tällä kertaa naisjäähkiekkoilijat. Pian kuitenkin huomasin, että olin tutkimassa hyvin mielenkiintoista ja hedelmällistä kohderyhmää. Lopulta tutkimusasetelmani muuttuikin ratkaisevasti, sillä naisjäähkiekkoilijoista ja heidän kielestään tuli tutkimukseni pääasiallinen kohde.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää naisjäykkiekkoilijoiden näkemyksiä omasta kielenkäytöstään sekä heidän kielellisiä asenteitaan. Keskeisimpiä tavoitteitani on kartoittaa informanttien antamien tietojen pohjalta heidän yksilöllisiä puhetapojaan ja asennoitumistaan erilaisiin kielimuotoihin sekä mahdollista puhetavan vaihtelua eri tilanteiden kesken. Näitä seikkoja tutkiessani erityishuomio kohdistuu joukkueen ja urheilun merkitykseen – kuinka suuri vaikutus näillä kahdella on yksittäisiin puhujiin ja heidän puhetapoihinsa tai eri puhetilanteissa tekemiinsä valintoihin. Ennakko-oletukseni on, että mitä suurempi rooli urheilulla on vastaajien elämässä ja mitä sitoutuneempia he ovat omaan joukkueeseensa, sitä enemmän urheilu ja oman joukkueen tai lajin näkyvät myös kielenkäytössä. Pysin myös erittelemään millaisia asioita ja ilmiöitä vastaajat ovat kielenkäytöstään havainneet ja miten he näitä havaintojaan nimeävät eli millaista metakieltä he kielestä puhuessaan käyttävät. Lopuksi aion myös tutkia mahdollisia syy-seuraus-suhteita aineistosta tekemiäni havaintojen kesken ja pohtia, eroavatko joukkueet joiltakin osin merkittävästi toisistaan.

Näiden tavoitteiden pohjalta tutkimukseni rakentuu kolmen pääasiallisen tutkimustehtävän ja niitä selvittävien kymmenen tutkimuskysymyksen ympärille. Noudatan jäljempänä analyysiosiossa samaa jakoa ja käsittelen kutakin tutkimustehtävää omassa luvussaan.

1. Ensimmäinen tehtävä on selvittää pelaajien käsityksiä omasta henkilökohtaisesta kielenkäytöstään ja heidän kielellisistä asenteistaan (ks. luku 4). Tutkimuskysymykset, joiden avulla pyrin asiaa kartoittamaan, ovat seuraavat:

- 1) Millaisia näkemyksiä pelaajilla on omasta kielenkäytöstään?
- 2) Millaista metakieltä pelaajat käyttävät kuvatessaan erilaisia kielimuotoja ja kielenkäyttäjiä?
- 3) Millaisia asenteita pelaajilla on eri kielimuotoja ja niiden käyttäjiä kohtaan?

Ensimmäistä ja kolmatta kysymystä kartoitin omina kysymyksinään kyselylomakkeessa (ks. kysymykset 1 ja 2), kun taas metakieltä havainnoin valmiista vastauksista.

2. Toinen tutkimustehtävä on selvittää vastaajien näkemyksiä oman joukkueensa puhetavoista ja siitä, millaisia ne heidän mielestään ovat suhteessa muiden ryhmien puhetapoihin (ks. luku 5). Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin kuvailemaan oman joukkueen puhetapoja ja keskinäistä sanastoa (ks. kysymykset 3, 6a ja 7) sekä huomioita muiden joukkueiden ja lajien harrastajien sekä miesurheilijoiden puhetavoista (ks. kysymykset 6b, 8). Lomakkeen kysymykset noudattivat melko tarkasti seuraavia tutkimuskysymyksiäni:

- 4) Millaisia näkemyksiä vastaajilla on oman joukkueensa kielenkäytöstä?
- 5) Millaista muiden joukkueiden kielenkäyttö on vastaajien mielestä?
- 6) Millaisia puhetapoja muiden lajien harrastajilla on vastaajien mielestä?
- 7) Eroavatko miesurheilijoiden puhetavat vastaajien mielestä naisurheilijoiden puhetavoista?

Koska nämä tutkimuskysymykset liittyvät ryhmätason puhetapoihin, olettaisin vastausten ilmentävän jollakin tapaa myös oman ryhmän identiteettiä, olipa ryhmäksi ajateltu sitten oma joukkue tai oma laji. Tässä kohtaa otaksuisin vastauksien hajanaisuuden tai yhtenäisyyden myös refleктоivan sitä, kuinka tiiviitä ryhmiä vastaajajoukkueet ovat.

3. Kolmas tutkimustehtävä on kartoittaa naisjäähkiekkoilijoiden näkemyksiä siitä, onko urheilu vaikuttanut jotenkin heidän kielenkäyttöön ja puhuvatko he mielestään esimerkiksi urheillessa toisin kuin muissa tilanteissa (ks. luku 6). Oletukseni on, että urheilun vaikutusta ilmenisi jonkin verran, sillä jääkiekossa lajikulttuuri on hyvin omanlaisensa ja näkemys siitä, millainen uskottavan jääkiekkoilijan tulisi olla, on melko tiukkarajainen (tästä tarkemmin luvussa 6.2). Nähtäväksi kuitenkin jää, kokevatko vastaajat urheilun vaikutuksen yltävän kaikkeen arkipuheeseensa vai ilmeneekö urheilun värittämää kielenkäyttöä pelkästään tietyissä tilanteissa. Tässä osiossa haen vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 8) Onko urheilu vastaajien mielestä vaikuttanut jotenkin heidän kielenkäyttöön?
- 9) Esiintyykö vastaajien puhetavoissa heidän näkemyksensä mukaan tilanteista vaihtelua urheillessa ja muissa tilanteissa?

- 10) Eroaako urheilevien ja ei-urheilevien naisten kielenkäyttö vastaajien mielestä jollakin tavalla?

Vertailupohjan syventämiseksi vastaajia pyydettiin myös pohtimaan omaa kielenkäyttöään suhteutettuna ei-urheilevien naisten puhetapoihin. Kysymys helpottaa urheilun mahdollisten vaikutusten pohdintaa, sillä se antaa vastaajille konkreettisen vertailukohtan. Toivon sen kuitenkin myös antavan ohessa tietoa siitä, miten naisjäähkiekkoilijat identifioivat itsensä suhteessa naisiin, jotka eivät urheile – jääkiekkohan on hyvin miehisen urheilulajin maineessa ja siitä johtuen myös lajin naispuoliset harrastajat leimataan usein miesmäisiksi tai poikatyöiksi. Kyselylomakkeessa yllä olevia asioita tiedusteltiin kysymyksissä 4 ja 9.

1.3 Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimuksen aineisto hankittiin tekemällä kysely neljälle naisten SM-sarjassa pelaavalle jääkiekkjoukkueelle. Joukkueiden edustamat seurat ovat eri puolilta Suomea. Kysely toteutettiin täysin anonymisti, joten osallistuneiden seurojen nimiä tai tarkempaa sijaintia ei tutkimuksessa tästä syystä paljasteta. Valikointi tapahtui sekä kontaktien että maantieteellisen sijainnin perusteella. Koska tutkimuksen aiheena ovat puhettavat ja kielelliset asenteet, oli tärkeää saada osallistujia maan eri osista – muutoin tulokset saattaisivat alueellisen variaation vuoksi pelkistyä yhden seudun tapojen ja mieltymysten mukaisiksi. Samasta syystä otokseen tuli ottaa useampia joukkueita, sillä tutkimalla vain yhtä tai kahta ei voitaisi puhua yleisesti naisjäähkiekkoilijoiden puhetavoista. Neljästä seurasta arveltiin lisäksi saatavan tarpeeksi aineistoa siinäkin tapauksessa, että joissakin joukkueissa kato nousisi suureksi. Lisäksi määrä tuntui sopivalta tutkimuksen laajuutta ajatellen. Päädyin tekemään kyselytutkimuksen käytännöllisistä syistä. Joukkueurheilijoita tutkittaessa otos nousee helposti suureksi, varsinkin, kun tutkimuksen kohteena on useampia joukkueita suhteellisen laajalta alueelta. Tällöin esimerkiksi haastattelu olisi ollut liian aikaa vievä ja työläs menetelmä. Kyselyt ovat lisäksi hyvin tyypillisiä tiedonkeruumenetelmiä sekä kansanlingvistiikan että sosiolingvistiikan tutkimuskentässä, joiden välimaastoon omakin tutkimukseni sijoittuu.

Kysely suunniteltiin siten, että lopputulos olisi mahdollisimman tiivis, helposti ymmärrettävä ja selkeä, mutta silti monipuolisesti ja kattavasti tutkimuskysymyksiäni palveleva. Kysymykset valikoitiin ja muotoiltiin tarkoin sekä ohjaajalta että

seminaariryhmältä saadun palautteen perusteella. Valmis versio (ks. liite 1) koostui saatesanoista, lyhyestä taustatieto-osiosta sekä yhdeksästä kysymyksestä, joista kaksi oli monivalintakysymyksiä ja loput avoimia. Monivalintakysymykset katsottiin parhaaksi kysymykseen, jotka saattaisivat tuntua liian abstrakteilta ja laajoilta ilman vaihtoehtoesimerkkejä. Vastaajille tarjottiin kuitenkin myös näissä kysymyksissä mahdollisuus omaan määrittelyyn. Kysymyksenasetteluissa pyrittiin muutenkin välttämään liiallista ohjailua tai implisiittisten vastausehdotusten antamista. Vastaajille yritettiin antaa mahdollisimman suuri vapaus ilmaista itseään ja tuoda rohkeasti esiin aitoja, arastelemattomia ajatuksiaan omin sanoin. Avoimien kysymysten katsottiin palvelevan tätä tarkoitusta parhaiten, sillä vapaasti muotoilluissa vastauksissa saattaa piillä mielenkiintoista informaatiota myös esimerkiksi vastaajien motivaatioista, tietämyksestä ja tavoista hahmottaa ja jäsentää aihetta (Hirsjärvi et al. 2009: 201).

Aineisto kerättiin marraskuussa 2011 ja tammikuussa 2012. Kyselyt välitettiin joukkueille siten, että kunkin joukkueen valmentaja jakoi lomakkeet pelimatkan aikana omille joukkueilleen täytettäväksi. He myös huolehtivat ohjeistuksesta ja lomakkeiden takaisin keräämisestä. Eräs valmentajista toimitti kyselyt puolestani muille valmentajille ja palautti ne lopulta minulle. Tämä järjestely katsottiin järkeväksi ja käytännölliseksi sekä pelaajien, valmentajien että itseni kannalta. Tutkimusta suunnitellessa aikomukseni oli suorittaa informoitu kysely, jossa olisin itse käynyt viemässä lomakkeet ja ohjeistamassa pelaajia. Aikeeni osoittautui kuitenkin jo käytännössä hankalaksi toteuttaa, sillä koko joukkueen tavoittaminen yhdellä kertaa olisi edellyttänyt vierailuani joko joukkueiden harjoituksissa tai peleissä. Tällöin matkakulut olisivat tulleet suhteettomiksi hyötyyn nähden, jonka lisäksi olisin pahimmillaan vain häirinnyt pelaajien keskittymistä. Pelimatkat katsottiinkin hyväksi ja harmittomaksi ajaksi kyselyiden tekoon ja näin lomakkeet myös kulkivat kätevästi valmentajien kesken. Osaan valmentajista olin yhteydessä erikseen, osan kanssa järjestelyistä huolehti kyselyt toimittanut valmentaja. Päädyimme tähän ratkaisuun siitä syystä, että hän tunsu muut valmentajat henkilökohtaisesti. Ajattelimme tämän laskevan kynnystä osallistua tutkimukseen ja kenties kohentavan myös motivaatiota sen suorittamiseen. Järjestelyistä johtuen en kuitenkaan voi tietää, miten valmentajat ovat tahoillaan esitelleet ja ohjeistaneet tutkimuksen pelaajilleen tai miten huolellisesti pelaajat ovat lopulta kyselyä täyttäneet. Uskon silti menettelyn olleen osallistumisprosentin kannalta huomattavasti parempi vaihtoehto kuin esimerkiksi postikysely, jonka en uskonut toimivan tässä tapauksessa lainkaan. Päätökseni oli

myös suorittaa kysely pelaajien ja valmentajien kannalta suotuisimmalla tavalla ja olen tähän valintaani tyytyväinen.

Vastauksia kertyi kaiken kaikkiaan 54 kappaletta. Valtaosa vastaajista oli täysi-ikäisiä, mutta kyselyyn vastasi myös pieni määrä alaikäisiä pelaajia, yhteensä 9. Aineiston analysointiin käytettiin laadullista sisällönanalyysiä. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaisesti analyysi tapahtui aineiston ehdoilla. Kyselyt käytiin läpi monipuolisesti, joustavasti ja ennakkoluulottomasti siten, että lähtökohtana olivat vastaajien näkemykset ja keskeisimmät yleisluontoiset tutkimustavoitteet. Näin pyrittiin jättämään tilaa sellaisillekin asioille ja ajatuksille, joita tutkija ei ollut ennakoanut tai jotka ohittaisivat ennalta ajatellut tutkimuskysymykset. Vastauksia havainnoitiin tarkastelemalla niissä esiintyviä ilmiöitä kokonaisvaltaisesti eikä jyrkän kysymyskohtaisesti ja havainnot ryhmiteltiin tällä tavoin analyysiä varten. Tutkimuksen lopullinen suunta muotoutuikin lopulta aineistosta nousseitten teemojen mukaiseksi ja suunnitelmaa tarkennettiin ja muokattiin niiden mukaiseksi.

Tutkimustani lukiessa on tärkeää muistaa, että tavoitteena oli tuoda esiin nimenomaan naisjääkiekkoilijoiden **omia näkökulmia** ja kuvailla heidän näkemyksiään mahdollisimman tarkasti heidän ääntään kuunnellen. Tästä seuraa, että aineistoni on luonteeltaan subjektiivista, sillä kyseessä ovat informanttien itsensä kyselyssä antamat tiedot, heidän **omakohtaisiin käsityksiinsä** perustuvat vastaukset. Analyysissä tekemäni huomiot ja saamani tulokset perustuvat siten heidän kertomaansa, jonka huomioin tuloksia arvioidessani. Löydösten pätevyyttä tai arvokkuutta ei kuitenkaan tule tämän vuoksi kyseenalaistaa, sillä kieli ja kielenkäyttö ovat kaiken kaikkiaan hyvin subjektiivisesti hahmotettuja asioita. Varsinkin ei-kielitieteilijöiden parissa kieleen liittyvät käsitykset voivat olla hyvin vaihtelevia, mutta tästä huolimatta ne tarjoavat monenlaista mielenkiintoista ja relevanttia tarkasteltavaa sekä kielitieteilijöille että muille tutkijoille.

1.4 Taustatietoa tutkimukseen osallistuneista joukkueista

Kuten edellä jo mainittiin, luvattiin tutkimukseen osallistuville täysi anonymiteetti. Tästä syystä osallistuneiden joukkueiden ja pelaajien nimiä tai muita selvästi identifioivia tietoja ei tuoda esille tutkimuksessa. Olen kuitenkin tehnyt kustakin joukkueesta lyhyen ja yleisluontoisen kuvauksen lomakkeessa kysytyjen taustatietojen pohjalta. Näiden

yhteenvedojen tarkoituksena on luoda yleiskäsitys siitä, millaisia ryhmiä tutkimani joukkueet ovat. Ne toimivat tarpeen mukaan myös apuvälineinä vastausten analysoinnissa ja tulosten arvioinnissa. Kartoitan kuvauksissa laveasti muun muassa joukkueiden koostumusta, mahdollisia erityispiirteitä ja ryhmähenkeä. Käsittelen lisäksi tässä kohtaa kysymyksen 5, jossa tiedusteltiin vastaajien ensisijaista identifioitumista (ks. liite 1). Lomakkeessa kysytyt taustatiedot on kerätty yksinomaan tutkimustehtävääni silmällä pitäen eikä niiden pohjalta ole tarkoitus muodostaa valideja profiileja joukkueista. Lisäksi on huomattava, että vastaajamäärät vaihtelivat joukkueittain suuresti. Kartoitukseni kuvaavatkin joukkueita nimenomaan kyselyyn vastanneiden pelaajien ja heidän antamiensa tietojen osalta. Olen antanut kullekin joukkueelle kirjaintunnuksen, jota käytän tarpeen mukaan myös myöhemmin, mikäli joudun viittaamaan yksittäisiin joukkueisiin.

Joukkue A (11 vastaajaa) koostui 19–31-vuotiaista pelaajista ja oli keski-ikältään tutkimuksen nuorin joukkue, vaikka vastaajien joukossa ei ollut alaikäisiä. Valtaosa heistä ilmoitti opiskelevansa. Huomionarvoinen seikka oli myös se, että melkein kaikki olivat kyseisen maakunnan alueelta syntyisin. Peräti seitsemän sanoi asuneensa tähän mennessä ainoastaan siellä ja vain kaksi vastaajaa kertoi pelanneensa jääkiekkoa jossakin muussa maakunnassa. Asia on luultavasti yhteydessä vastaajien nuoreen ikään. Kotiseutu ei kuitenkaan muodostunut pelaajien tärkeimmäksi identifioitumistekijäksi, vaan noin puolet valitsi urheilijuuden identiteettinsä ensisijaiseksi määrittäjäksi. Joukkueen ryhmähenki koettiin vaihtelevaksi. Noin neljännes vastaajista sanoi havainneensa joukkueen sisäisiä ryhmittymiä, jotka toisinaan vaikuttavat ryhmähenkeen. Sama määrä kertoi kaikkien tulevan toimeen keskenään ja enemmistö luonnehti joukkueen ilmapiiriä vähintään ihan hyväksi, osa jopa todella hyväksi. Joukkoon mahtui myös yksi melko negatiivinen arvio, joten pieniä ryhmittymiä vaikuttaisi hajonnan perusteella todella olevan.

Joukkue B (9 vastaajaa) puolestaan oli keski-ikältään vanhin vastaajajoukko. Vastaajat olivat iältään 18–34-vuotiaita ja heissä oli työssäkäyviä ja opiskelijoita suurin piirtein saman verran. Merkittävin ero muihin joukkueisiin löytyi kuitenkin vastaajien taustoista, jotka olivat hyvin vaihtelevat. Kukaan ei ollut seuran paikkakunnalta kotoisin ja yli puolet ilmoitti asuneensa useammalla paikkakunnalla, osa ulkomaillakin. Vaikka vastaajia oli kaikkein vähiten, jakaantuivat he synnyinkuntiansa puolesta monipuolisimmin maakuntakartalle. Kukaan ei myöskään ollut pelannut joukkueessa neljää kautta pidempään. Joku mainitsikin, että joukkue on muuttunut aiemmista vuosista paljon. Ryhmähenki koettiin myös tässä joukkueessa vaihtelevaksi, mutta valtaosa koki sen heilläkin vähintään ”ihan hyväksi”.

Vastaajien ilmoittamissa urheilutaustoissa korostui jääkiekko ja monet olivatkin pelanneet useammassa seurassa. Heterogeenisuus näkyi myös identiteettivalinnoissa, sillä vastaukset olivat jakautuneet melko tasaisesti eri vaihtoehtojen kesken. Urheilijuuden valitsi siten kolmannes vastaajista.

Joukkue C (16 vastaajaa) osoittautui myös taustoiltaan melko heterogeeniseksi, mutta profiloitui siitä huolimatta hyvin tasaiseksi joukoksi – mikään tekijä ei noussut erityisesti esiin heidän antamissaan tiedoissa toisin kuin muilla. Ikäjakauma oli vastanneiden keskuudessa melko suuri, sillä nuorin vastaaja oli 15 ja vanhin 33-vuotias. Alaikäisiä oli tässä joukossa eniten, noin neljännes. Enemmistö oli opiskelijoita ja monet olivat lähtöisin joko seuran paikkakunnalta tai saman maakunnan alueelta. Urheilutaustoiltaan tämä joukkue oli hyvin monipuolinen. Urheilijaksi olikin identifioinut joko yksiselitteisesti tai lisämäärein 63 % joukkueesta. Ryhmähenkeä kommentoitiin samankaltaisesti kuin edellisissä joukkueissa ja tutut elementit nousivat esiin: osan mielestä yhteishenki on tosi hyvä, kun taas toisten kertoman mukaan parantamisen varaa löytyisi, jokunen puolestaan mainitsi kuppikunnat ja toiset sen, että kaikki tulevat toimeen. Erikoisuutena näiden joukossa oli muutama maininta toisien tukemisesta ja vahvasta, taistelevasta hengestä.

Joukkue D (18 vastaajaa) keräsi kaikkein runsaimmat vastaukset, joten vastanneiden joukkoon mahtui paljon eri-ikäisiä ja -taustaisia pelaajia. Muutamat heistä olivat alaikäisiä (nuorin 17-vuotias) ja kuten muissakin joukkueissa, olivat vanhimmat pelaajat myös täällä yli kolmekymmentävuotiaita, vanhin heistä 34-vuotias. Vajaa kolmannes kertoi asuneensa vain seuran paikkakunnalla, mutta toisaalta myös naapurimaakunnasta oli useita pelaajia. Monilla vastanneista oli useita lajeja taustalla ja etenkin palloilulajit olivat suosittuja. Tämä joukkue profiloitui kuitenkin ennen kaikkea erittäin tiiviin yhteishengen omaavaksi ryhmäksi. Yksikään vastanneista ei puhunut joukkuetta jakavista ryhmittymistä tai toivonut kohennusta ryhmähenkeen, vaan se todettiin kuin yhdestä suusta varauksetta hyväksi. Huomattavaa oli myös joidenkin pelaajien seurauskollisuus, sillä yli yhdeksän vuotta joukkueessa pelanneita ilmoittautui peräti viisi. Joku mainitsikin vastauksessaan, että kaikki pelaajat ovat hyvin sitoutuneita ja ryhmähenki on tästä syystä motivoitunut ja rento. Identifioituminen olikin melko yksiselitteistä, sillä 72 % joukkueesta ilmoitti kokevansa itsensä ensisijaisesti urheilijaksi.

Useimpia joukkueita yhdistäväksi tekijäksi näyttäisi vastausten perusteella muodostuvan suhteellisen suuri heterogeenisuus niin iän kuin taustojenkin suhteen aivan

kuten oli odotettavissa. Toisaalta jotkin joukkueista kuitenkin erottuivat näiden tekijöiden vuoksi muista. Myös kokemukset ryhmähengestä olivat eriävine näkökulmineen suhteellisen yhteneväisiä yhtä joukkuetta lukuun ottamatta. Nähtäväksi jää, heijastuuko heterogeenisuus myös vastauksiin. Urheilu vaikuttaisi sen sijaan olevan enemmistölle vastaajista tärkein identiteetin määrittäjä – lajiin suhtaudutaan siis vakavasti, ja onkin mielenkiintoista nähdä, näkyykö tämä tuloksissa jollakin tapaa.

2 NAISET JA JÄÄKIEKKOILU

2.1 Urheilumaailma, miesten maailma?

Tosimielessä tapahtuva kilpaurheilutoiminta on edelleen monien mielestä riskaabelia puuhaa naisille, koska se synnyttää roolikonfliktin, ts. kuinka nainen voi samanaikaisesti olla naisellinen ja viimeiseen asti ponnisteleva kilpaurheilija? Eikö kova harjoittelu miehistä naisia henkisesti ja fyysisesti? Ja vaikka se ei sitä tekisikään, eikö ulkopuolisista vaikuta siltä ja sitä kautta naiset tunne itsensä tyytymättömiksi? (Suomen urheilulehti 28/1980: 12.)

Naisurheilijat ovat joutuneet läpi naisurheilun historian kamppailemaan monenlaisten ennakoasenteiden, harhaluulojen ja suoranaisen vastarinnan kanssa. Kun vanhat sukupuoliroolit alkoivat 1800- ja 1900-lukujen taitteessa murtua teollistumisen ja muiden yhteiskunnallisten muutosten myötä, herätti naisten uusi asema ja hakeutuminen aiemmin tyystin miehisiinä pidetyille elämänalueille paljon keskustelua ja voimakastakin vastustusta. Urheilu, etenkin tuolloin nousukiidossa ollut kilpaurheilu, oli eräs yhteiskunnan miehisestä instituutioista, jonka ei katsottu sopivan ”heikommalle” sukupuolelle. Syiksi naisurheilun vastustajat nimesivät muun muassa naisten miehistymisen ja naiseuden vaarantumisen sekä erilaiset terveyshaitat ja fyysiset vauriot. Urheilun arveltiin vaikuttavan jopa naisen kykyyn synnyttää ja olla äitinä lapsille. Tämä oli sen ajan yhteiskunnassa hyvin voimakas kannanotto, nähtiinhän äitiys ja kasvattajan rooli tuohon aikaan naisen tärkeimmiksi tehtäviksi. Vaikka naisten roolit olivatkin muuttumassa, kuului vanha viktoriaaninen naiskuva yhä läpi vallitsevassa kauneuskäsityksessä: naisen tuli olla siro, pehmeä ja herkkä, ei hikoileva ja lihaksikas. Ulkonäön muuttuminen nousikin keskeiseksi huolenaiheeksi liian raskaan urheilun kohdalla ja urheilevien naisten katsottiin uhmaavan feminiinisyyden rajoja. (Hakulinen 1996: 11, 13; Turtiainen 2005: 53–54.)

Vaikka tällaisten näkemysten voisi kuvitella olevan 2000-luvulla jo historiaa, on mies edelleen urheilumaailman kaikilla osa-alueilla normi ja nainen poikkeus. Miehet hallitsevat niin päätöksentekoa, valmennusta, urheilututkimusta, kilpa- ja huippu-urheilua kuin urheilumediaa (esim. Hargreaves 1994; Piikkareilla 1995; Pänkäläinen 1998: 29; Pirinen 2006: 17). Luvun alussa oleva sitaatti on oiva esimerkki siitä, ettei ajassa tarvitse mennä

kauaskaan taaksepäin kun koko naisten kilpaurheilu esitettiin kotimaisessa urheilujulkaisussa vielä kyseenalaiseksi, naiseutta ja naisen identiteettiä horjuttavaksi toiminnaksi. Asenteet ovat toki muuttuneet ja ainakin länsimaissa kilpaurheilevat naiset nauttivat jo yleistä hyväksyntää, mutta muun muassa Pirinen (1995: 125) huomauttaa ennakkoluulojen nostavan yhä päätään, kun kyseessä ovat ns. miehisiä lajeja harrastavat naiset. Myös Hargreaves (1994: 273–289) toteaa, että naisurheilijat saavat edelleen osakseen vähättelyä ja karkeaakin kritiikkiä nimenomaan astuessaan miehisten urheilulajien pariin. Tämän lisäksi naiset ovat näissä lajeissa hyvin eriarvoisessa asemassa esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien ja -paikkojen jakautumisen sekä toiminnan järjestäytymisen, rahoituksen ja etenkin kilpailemisen suhteen. Naisten on helpompi tulla hyväksytyiksi ja saada virallisia kilpailumahdollisuuksia naisellisempina pidetyissä, ruumiin esteettisyyttä ja ilmaisullisuutta korostavissa tai kevyitä välineitä hyödyntävissä lajeissa (Pirinen 2006: 14). Esimerkkinä korostetun miehisestä lajeista on usein mainittu jääkiekko, joka äärimmäisen fyysisenä kontaktilajina edellyttää pelaajiltaan maskuliinisina pidettyjä ominaisuuksia, kuten voimaa, nopeutta ja aggressiivisuutta.

Mistä edellä kuvatut asenteet ja harhakäsitykset, naisten marginalisointi ja urheilun lokeroiminen miesten ja naisten lajeihin sitten ovat peräisin? Naisurheiluun liitettyjä myyttejä ja niiden alkuperää on pyritty liikuntasosiologisissa tutkimuksissa selittämään vaihtelevista näkökulmista. Problematiikkaa lähestytään esimerkiksi erilaisista kulttuurisista käsityksistä ja sukupuolijärjestelmästä käsin. Angloamerikkalaisessa tutkimuksessa yleistyi 1960-luvulla kaksijakoinen sukupuolikäsitys, jota on käytetty myös naisurheilun tutkimuksessa selvittäessä naisten saamia rooleja. (Sipilä 1998: 29; Laitinen 1983: 32.) Sukupuolella on tämän käsityksen mukaan kaksi ulottuvuutta, biologinen (sex) ja sosiaalinen (gender). Suomen kielessä ei ole omia nimityksiä näille termeille, mutta ”sex” viittaa miesten ja naisten välisiin anatomis-fysiologisiin eroihin ja ”gender” taas sosiaalisiin rakenteisiin, jotka on tuotettu biologisten erojen perusteella (Liljeström 1996: 115 lähteineen). ”Gender” muodostuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristön tarjoamien käsitysten ja mallien mukaisiksi. Se käsittää kaikki opitut sukupuolia erottavat ominaisuudet aina ilmeistä ja eleistä puhetapaan sekä psyykkisiin ja emotionaalisiin ominaisuuksiin. Näiden piirteiden pohjalta muodostuvan sukupuoli-identiteetin sosiaalinen ilmentymä on sukupuolirooli eli eräänlainen ideaalikäsitys siitä, mitkä ominaisuudet ovat ”luonnollisia” tai toivottuja naisille ja miehille, millaisia heidän siis pitäisi olla. (Jule 2008: 5; Sipilä 1998: 30–32.)

Sukupuolisuutta luonnehtii binaarisuus, joka nojaa vahvasti eri piirteiden vastakohtaisuuteen; tietyt ominaisuudet mielletään arkitajuisesti miehille ominaisiksi eli

maskuliiniseksi ja niiden vastakohtat taas naista kuvaaviksi, feminiiniseksi. Tämä johtaa epärealistiseen ajatukseen, että naisilla ja miehillä ei olisi yhteisiä piirteitä – tämän poissulkevuu­den vuoksi toisen sukupuolen ominaisuuksista tulee vältettäviä. (Sipilä 1998: 32–33.) Laitinen huomauttaa, että jos ihmistä tarkastellaan kaksikulotteisen eli dualistisen todellisuuskäsityksen kautta, nauttivat miesten olemukseen liitetyt ominaisuudet yhteiskunnassa suurempaa arvostusta. Näiden vastakohtat, eli feminiiniseksi ajatellut piirteet, nähdään siten toisarvoisina tai vähäisempinä. Mielenkiintoista kyllä, ovat juuri miehiset piirteet (esim. kilpailullisuus, aktiivisuus) ihanteellisia urheilun ja vallitsevan yhteiskunnan näkökulmasta. (Laitinen 1983: 30.) Urheilukulttuurin ydintä ja koko urheilua sävyttää siten maskuliininen pohjavire ja tyystin miehisinä pidettyjen ominaisuuksien ihannoiti. Ainekset naisten marginalisointiin ja vähättelyyn ovat siten syvässä.

Juuri kuvatunlaiset käsitykset luovat vahvoja odotuksia naisten ulkonäön ja käyttäytymisen suhteen. Ne heijastuvat esimerkiksi kauneusihanteisiin ja naisille annettuihin rooleihin ja rajoittavat siten naisia. Nämä seikat yhdessä naisten yhteiskunnallisen aseman kanssa ovat puolestaan suoraan verrannollisia siihen, millainen heidän asemansa on urheilumaailmassa (Pirinen 1993: 27).

Nyky­päivänä tiedotusvälineet ovat merkittävä sosiaalisen todellisuuden ja yleisen mielipiteen muovaaja ja ne välittävät jatkuvasti representaatioita myös naiseudesta ja miehuudesta. Näiden kuvausten avulla median, eritoten urheilujournalismin ja -uutisoinnin, on todettu ylläpitävän sukupuolijärjestelmää ja uudentavan siten naisurheilijoiden toiseutta ja vähempiarvoisuutta korostavia käsityksiä. Mediatekstejä tarkastelleissa tutkimuksissa on muun muassa havaittu, että naisurheilijoiden taitoja ja saavutuksia vähätellään esimerkiksi vertaamalla niitä miesten tasoon, tuomalla esiin heidän yksityiselämänsä asioita urheilumeriittien sijaan ja korostamalla heidän ulkonäköään. (ks. esim. Lehtinen 2006; Birrell–Theberge 1994: 346–349; Pirinen 1995.) Naisurheilijat saattavat lisäksi joutua selittelemään suorituksiaan, vaikka ne olisivat olleet hyviäkin (Tiitu 2008: 47). Esiin pääsevät ennen kaikkea kauniit ja erityisen menestyneet naiset, jolloin kuva naisurheilijoista jää suppeaksi. Lihaksikkaat ja voimakkaat naiset herättävät mediassa yhä lähinnä kummastelua, sillä nämä ominaisuudet nähdään kulttuurissamme maskuliinisina ja siten urheilevillekin naisille epäsuotuisina (Pirinen 1995: 126). Tammikuussa 2012 norjalaisen naishiittäjä Marit Björge­nin treenattu hauis rikkoi jopa uutiskynnyksen. Björge­ni sai tuolloin vuoden urheilijan palkinnon kotimaassaan, mutta palkinnon ohella uutisoitiin myös hänen hauislihastaan, jonka hihatton iltapuku jätti paljaaksi. Muun muassa MTV3:n internetsivuilla kirjoitettiin naisen

uskomattomasta hauiksesta, joka on *kokoluokassaan harvinaisen iso*. Sivuilla kummasteltiin myös lihasten pinnassa erottuvia verisuonia, jotka tekivät vaikutelmasta *kaikeaa muuta paitsi naisellisen*. Sivuston mukaan Björgen, moninkertainen maailmanmestari, onkin joutunut selittelemään lihaksiaan. (MTV3 2012.) Vastaavaa tilannetta on vaikeaa kuvitella yhdenkään miesurheilijan saati maailmanmestarin kohdalle, enkä toisaalta ole koskaan kuullut siitäkään, että pienempilihaksisille miesurheilijoille alettaisiin huomautella naismaisuudesta tai liian pienistä lihaksista. Naisurheilijat sen sijaan halutaan nähdä siroina ja naisellisina, vaikka meriitit ja urheilulliset suoritukset edellyttäisivätkin fyysisempää ulkomuotoa.

Naisurheilijoiden saama medianäkyvyys on lisäksi murto-osa miesurheilijoiden saamasta huomiosta (Collin–Vuori 1999; Lehtinen 2006; Tiitu 2008). Erityisesti joukkueurheilun parissa toimivat naiset ovat harvoin esillä (Pirinen 1993: 3). Esimerkiksi naisten jääkiekkoa ei ole Suomessa aikaisemmin juurikaan televisioitu ja tulosten sekä tapahtumien asianmukainen uutisointi on ollut etupäässä seurojen ja lajiliiton vastuulla. Vuoden 2011 miesten maailmanmestaruus vaikutti kuitenkin hyvin positiivisesti myös naiskiekon saamaan huomioon ja MM-kisojen ohella esimerkiksi SM-sarjan finaaleista on viime vuosina näytetty koosteita ja otteluennakoita.

Kehitystä on kuitenkin havaittavissa kautta linjan. Muun muassa Mäkelä (2006) havaitsi pro gradu -tutkielmassaan, että naisurheilijoiden representointi mediassa on muuttunut urheilupainotteisemmaksi ja neutraalimmaksi. Ennakkoasenteista huolimatta naiset myös hakeutuvat ns. miehisten lajien pariin ja esimerkiksi Suomessa jääkiekon harrastajamäärät ovat viimeisen kuuden vuoden aikana kaksinkertaistuneet (IIHF 2012b). Naisurheilun uutisoinnin ja asenteiden lisäksi myös ajattelutavoissa on tapahtunut muutoksia. Vaikka sukupuoli nähtiin aiemmin dualistisena joko–tai -ilmiönä, voi ihminen nykyäskäytännön mukaan olla muutakin. Samalla henkilöllä voi olla sekä miehisiä että naisellisia piirteitä, jolloin puhutaan androgyynisestä identiteetistä, tai ei kumpikaan, jolloin identiteetti on määrittelemätön. (Laitinen 1983: 35.) Androgyyniaa on tutkittu jo 1970-luvulta ja tutkijat ovat havainneet sillä olevan kytköksiä itsetuntoon ja myös urheiluun. Esimerkiksi Spence ja Helmreich (1978) havaitsivat tutkimuksessaan naisurheilijoilla esiintyvän enimmäkseen androgyynisiä ja maskuliinisia piirteitä. Myös Laitinen toteaa, että urheilulla lienee androgyynistävä vaikutus naisiin. Laitinen jatkaa, että androgyynisillä henkilöillä on todettu olevan vankin itsetunto, mistä johtuen tutkimukset ovat osoittaneet urheilevien naisten olevan itsevarmempia kuin ei-urheilevien. Tyystin maskuliiniseksi tai feminiiniseksi identifioituvilla perinteiset rooliodotukset rajoittavat toimintamalleja ja joidenkin näkemysten mukaan he ovat

täten joustamattomampia kuin androgyyniset henkilöt, mikä vaikuttaa heidän henkiseen terveyteensä ja sosiaaliseen toimintaansa nyky-yhteiskunnassa. (Laitinen 1983: 35; Gill 1994: 258 lähteineen.) Näin ollen naisurheilun kyseenalaistamiselle tai naisten poissulkemiselle ”miesten lajeista” ei ole mitään järkiperusteita. Samaten vanhastaan miehiin kytkettyjä ominaisuuksia, kuten kilpailullisuutta, lihaksikkuutta ja rajua fyysisyyttä, ei voida enää katsoa yksin heidän identiteettiään määrittäviksi piirteiksi. Laitinen (1983: 35) kuvasi asiaa osuvasti jo pari vuosikymmentä sitten: *Naisurheilijat eivät ole maskuliinisia ja onnettomia tänä päivänä, vaan androgyynisiä ja tyytyväisiä.*

2.2 Lajikuvaus ja naisjäähkiekon taustaa

Jääkiekko on palloilulaji, jossa kaksi joukkuetta pelaa vastakkain pelialueella, joka on korkeintaan 61 x 30 metrin mutta vähintään 56 x 26 metrin kokoinen (IIHF 2012c: 1). Pelivälineinä käytetään kumista kiekkoa ja mailoja. Pelaajien tehtävänä on toimittaa kiekko vastustajan maaliin ja suojata omaa maaliaan. Eniten maaleja tehnyt joukkue voittaa pelin. Jäällä on normaalissa pelitilanteessa samanaikaisesti kuusi pelaajaa kummastakin joukkueesta, joista yksi on maalivahti. Mikäli pelaajat tekevät pelin edetessä sääntörikkaita, on rangaistuksena välitön jäähy, jonka seurauksena rikkeen tehnyt joukkue pelaa määrätyn ajan alivoimalla. Riippumatta rangaistusten määrästä joukkueilla on aina oikeus laittaa kentälle vähintään kolme pelaajaa ja maalivahti. Peli aika normaaleissa aikuisten jääkiekko-otteluissa on 60 minuuttia, joka on jaettu kolmeen 20 minuutin erään. Erien välissä on 10–20 minuutin tauko riippuen sarjamääräyksistä.

Muiden palloilulajien tavoin jääkiekko perustuu taitoon. Lajin vaatimukset pelaajien fyysisten ominaisuuksien ja lajitekniikan suhteen ovat suuret. Pelin aikana tarvitaan räjähtävää maksimivoimaa nopeisiin lähtöihin, kaksinkamppailuihin, taklauksiin ja laukauksiin. Jotta maksimaalista voimaa voitaisiin käyttää koko ottelun ajan, tarvitaan valtavaa lihaskestävyyttä. Teknistä haastetta tuo kiekon käsittely mailalla, jonka lisäksi pelaajien tulee toteuttaa joukkueen pelitaktiikkaa. Koska pelialue on pieni, nopeudet suuria (jopa 40–50 km/t) ja taklauksia paljon, vaaditaan pelaajilta tekniikan ja fyysisten taitojen lisäksi peliälyä ja nopeita ratkaisuja. (Liitsola: 1.)

Laji sai alkunsa 1800-luvulla Kanadassa, Pohjois-Amerikassa. Alun perin ylempien sosiaaliluokkien vapaa-ajan harrasteena toiminut laji organisoitui 1800-luvun puolivälissä maan itäosissa, ja vuonna 1875 Montrealissa pelattiin ensimmäinen järjestetty jääkiekkopeli. Tästä pelistä alkoi myös nykypäivänä pelattavan jääkiekon kehitys. Eurooppaan laji rantautui 1800-luvun lopussa. Suomessakin jääkiekon tapaista peliä kokeiltiin jo 1890-luvulla, mutta varsinaisen jääkiekkoilun katsotaan alkaneen virallisesti vasta vuonna 1928 Tampereella järjestetyn ensimmäisen jääkiekko-ottelun myötä. Nykyään jääkiekko on Suomen suosituin urheilulaji, jolla on reilut 66 000 lisenssipelaajaa ja 195 000 aktiivista harrastajaa. (Mesikämmen–Metsä-Tokila 2003: 141; Szemberg–Podnieks 2008: x; IIHF 2012a; Suomen Jääkiekkoliitto 2012a.)

Naiset ovat harrastaneet jääkiekkoa vaihtelevissa määrin jo lajin alkumetreiltä lähtien. Ensimmäiset merkinnät naisten jääkiekkopeleistä löytyvät 1880- ja 1890-lukujen taitteesta Kanadasta sekä 1920-luvulta Yhdysvalloista. Naisten jääkiekko kehittyi Pohjois-Amerikassa 1930-luvulle tultaessa etenkin yliopistotasolla, mutta toinen maailmansota vei lajin mennessään vuosikymmeniksi. Tuolloin jääkiekko nähtiin tyystin miehisenä lajina, eikä naisilla ollut sen parissa sijaa. Naiset ovatkin joutuneet aina ensimmäisistä peleistään lähtien taistelemaan arvostuksesta ja tilastaan lajin parissa. Organisoidun ja modernin naisjäätiekon voidaan katsoa alkaneen vasta 1980-luvun loppupuoliskolla, jolloin järjestettiin ensimmäisiä kansainvälisiä kutsurnauksia. Ensimmäiset viralliset MM-kisat pidettiin vuonna 1990 ja kahdeksan vuotta myöhemmin naisjäätiekko liitettiin myös talviolympialaisten kisaohjelmaan. (IIHF 2012d; Szemberg–Podnieks 2008: 118, 122.) Naisjäätiekossa peli etenee muilta osin samoin kuin miehilläkin, mutta taklaukset on kielletty ja kypärissä on oltava kokokasvosuojus. Taklauskieltoon ovat syynä naisten suuret ikä-, taso- ja kokoerot, sillä samalla tasolla voi pelata kouluikäisiä nuoria ja yli kolmekymmentävuotiaita naisia. Kiilaaminen on kuitenkin sallittua, joten naisjäätiekossa otetaan kovaa fyysistä kontaktia aivan kuten miestenkin peleissä. Kokokasvosuojan käytön perusteena on pääasiassa naisten kasvojen varjelu, eli ulkonäölliset syyt. (ks. esim. Lievonen 2006: 57–60).

Suomessa naiset tutustuivat jääkiekkoon 1970-luvun aikana, jolloin etenkin Etelä-Suomen kaupungeissa tytöt ja naiset alkoivat pelata sitä vapaa-ajan harrastuksenaan. Naisten kiinnostus lajia kohtaan lisääntyi entisestään SM-liigan perustamisen ja kansainvälisen menestyksen tuoman medianäkyvyyden myötä. Vuonna 1983 Suomen Jääkiekkoliitto käynnisti virallisesti naisten sarjatoiminnan. Tuolloin perustettu SM-sarja on edelleen lajin ylin sarjataso. Tällä hetkellä sarjassa pelaa yhteensä kahdeksan joukkuetta. Muita naisten

kilpasarjoja ovat Mestis ja Suomi-sarja, joiden lisäksi tyttöjunioreille on ikäluokittain omia kilpasarjojaan. Nykyisin tyttöpelajia on jo lähes kaikilla paikkakunnilla, joissa jääkiekkoa pelataan. (Suomen jääkiekkoliitto 2012b; Leinonen 2008: 122; Nais- ja tyttökiekko Suomessa.)

Muihin naisten harrastamiin palloilulajeihin verrattuna jääkiekko on ollut Suomessa hyvin marginaalinen laji. Esimerkiksi kaudella 2008–2009 jalkapallo keräsi noin 25 000 nais- ja tyttöharrastajaa, lentopallo noin 8 600 ja salibandy noin 6 500, kun taas jääkiekossa vastaava luku oli 4 608. Nais- ja tyttökiekon harrastajamäärät ovat kuitenkin kasvaneet runsaasti viime vuosina. Esimerkiksi kaudesta 2005–2006 lisenssipelaajien määrä on lähes kaksinkertaistunut nykyhetkeen mennessä. Tällä hetkellä lajia harrastaa noin 5000 naista ja tyttöä. Lajin kasvanutta suosiota selittänee osaltaan naisten maajoukkueen, Naisleijonien, menestys MM-kisoissa ja olympialaisissa, mutta myös lajiliiton panostus tyttökiekon kehittämiseen. Suomessa on muun muassa järjestetty vuodesta 2011 lähtien Girl's Hockey Day -tapahtuma, joka on osa kansainvälisen jääkiekkoliiton (IIHF) maailmanlaajuista Girl's Hockey Weekend -viikonloppua. Tapahtumassa kymmenet seurat ympäri Suomea tarjoavat tytöille mahdollisuuden tutustua lajiin ja harjoitella siinä tarvittavia taitoja muiden tyttöjen kanssa. Tapahtuman tarkoituksena on kasvattaa naiskiekkoilijoiden määrää, jonka toivotaan kaksinkertaistuvan seuraavien kuuden vuoden aikana. (IIHF 2012b; Tyttö- ja naispelaajat eri lajeissa 2009; Tyttöjen ja naisten lisenssimäärät 2005–2011.)

2.3 Joukkue ja seura toimintaympäristöinä

Jääkiekko asettaa urheilulajina suuret vaatimukset pelaajien yksilötaidoille ja ominaisuuksille. Tästä huolimatta kyseessä on kuitenkin joukkuelaji, jossa tuloksellisuus perustuu koko joukkueen panokseen ja ryhmätyöhön. Etenkin kilpaurheilun piirissä yhteisten tavoitteiden asettaminen ja niihin sitoutuminen ovat menestymisen kannalta tärkeitä tekijöitä. On kuitenkin tosiasia, että joukkueet koostuvat lopulta yksilöistä, joilla voi olla keskenään hyvinkin erilaisia orientaatioita esimerkiksi arvoissa ja tavoitteissa. Kuten Cratty osuvasti kuvailee, saattavat joukkueen etu ja ryhmän menestyminen olla joillekin pelaajille ensisijaisia tavoitteita, kun taas jotkut asettavat omat intressinsä etusijalle ja tavoittelevat henkilökohtaisia onnistumisia. Myös motivaatiot urheiluun voivat olla kirjavia – joku nauttii joukkueen tarjoamasta sosiaalisuudesta ja ystävien seurasta, toinen taas tavoittelee saavutuksia ja

voittoja. (Cratty 1989: 300.) Niinpä esimerkiksi jääkiekkjoukkue saattaa muodostua paristakymmenestä yksilöllisesti orientoituneesta pelaajasta, joiden tulisi näistä eroavuuksistaan huolimatta kyetä puhaltamaan yhteen hiileen ja ponnistelemaan samaa päämäärää kohti. Hyvä ryhmähenki ja toimiva vuorovaikutus eivät olisi myöskään pahitteeksi, sillä harjoitusten, pelien ja muiden joukkueen yhteisten tapahtumien myötä joukkueen kanssa vietetään hyvin paljon aikaa.

Oman haasteensa ryhmäytymiseen asettaa usein pelaajien vaihtuvuus etenkin kilpatasolla. Toisaalta yhteinen palo urheiluun ja omaan lajiin varmasti myös yhdistää. Urheilussa tunteet ovat voimakkaita, joten voitot, häviöt ja kaikki muu lajiin liittyvä jaetaan ja koetaan yhdessä. Jääkiekkolegenda Raimo Summanen kuvaa pukukopissa vietettyjä hetkiä nykyaikaiseksi versioksi nuotiolla istuskelemiseen: mailan teippaaminen, *urheilujorina*, venyttely ja muu pieni puuhastelu ovat hänen mukaansa turvallista yhdessä oloa muiden pelaajien kanssa, lajin yhdessä kokemista (Hazard–Summanen 2011: 37).

Joukkueurheilu ylipäättään perustuu hyvin vahvasti yhteisöllisyyteen ja ryhmässä toimimiseen, tietynlaiseen talkoohenkeen, sillä toiminta tapahtuu yleensä liikunta- ja urheiluseurojen alaisuudessa. Seurojen ensisijainen tehtävä on jäsenistön vapaa-ajan harrastusten edistäminen, joten jäsenet ovat yhtä aikaa sekä toiminnan tuottajia että kohteita. Urheilun ja liikunnan alan kokonaisvaltaisen kehityksen ja monipuolistumisen myötä seurat ovat nykyisellään eriytyneet aiempaa selkeämmin yleis- ja erikoisseuroiksi. (Koski 1987: 31–37, 56.) Profiloitumisestaan huolimatta seuroilla on kuitenkin aina tietyt päätoimintamuodot, joita varten ne on perustettu. Näitä ovat esimerkiksi valmennus- ja koulutustoiminta, kilpailutoiminta, nuorisotoiminta sekä kuntoilu- ja virkistystoiminta. Yksittäisen seuran toiminta-ajatus ja toimintaympäristö määrittävät sen, millaista toimintaa ja miten kattavia palveluja se jäsenistölleen tarjoaa. Esimerkiksi yhteen lajiin erikoistuneen seuran palvelut ovat luonnollisesti kapea-alaisemmat kuin useamman lajin yleisseuralla, samoin kuin vaikkapa kilpa- ja huippu-urheiluun painottuneiden seurojen toiminta eroaa pääasiassa kuntoliikuntaa tarjoavien seurojen toiminnasta. (Hautamäki et al. 1981: 85, 88.) Tällaiset profiloitumiset vaikuttavat luonnollisesti myös siihen, millaisia toimijoita ja harrastajia seura vetää puoleensa.

Seuratoiminnan pariin hakeudutaan usein liikuntaharrastuksen lisäksi muistakin syistä; mukaan lähdetään esimerkiksi yhdessä toimimisen motivoimana samaten kuin osallistumisella saatetaan hakea sisältöä elämään, mahdollisuutta osallistua tai kehittää itseään

(Hautamäki et al. 1981: 85; Seppänen 1985: 44). Urheiluseuroilla onkin todettu olevan tärkeä rooli ihmisten välisen vuorovaikutuksen, uusiin ihmisiin tutustumisen ja monesti jopa elinikäisten ystävyysuhteiden luojana (Olin–Ranto 1986: 1). Koski (1987: 63) toteaa Reijosen havaintoihin viitaten, että etenkin naisilla sosiaaliset kontaktit sekä sukulaisten ja ystävien mukanaolo on liikunnan tarpeen ohella havaittu kyselyissä merkittäväksi vaikuttimeksi seuran liittymisen taustalla. Vastaavan havainnon teki myös Lievonen (2006) suomalaista naisjäätiekkoa käsittelevässä tutkimuksessaan, jossa hän kertoi sosiaalisten kontaktien paitsi ohjaavan naisia lajin pariin, myös jatkamaan pelaamista. Seuratoiminta onkin helppo tapa tavata erilaisia ihmisiä ja solmia uusia ystävyysuhteita, sillä kyseessä on hyvin suosittu vapaa-ajan harraste, jonka piirissä toimii paljon ihmisiä. Kansallisen liikuntatutkimuksen mukaan liikunta- ja urheiluseuroissa toimii noin 1,5 miljoonaa suomalaista ja jopa 80 % kuuluu elämänsä jossakin vaiheessa urheiluseuraan. (SLU 2012.) Osallistua voi monin eri tavoin, kuten esimerkiksi urheilijana, valmentajana, tuomarina, urheilujohtajana, toimitsijana tai ohjaajana. Erilaisia seuroja on maassamme tuhansia ja niissä tehty vapaaehtoinen kansalaistoiminta on perustana koko liikuntakulttuurillemme. Niin kutsutulla ruohonjuuritasolla tehty työ on siten hyvin merkityksellistä. Esimerkiksi Suomen Jääkiekkoliitto nosti esiin kevään 2012 Helsingin maailmanmestaruuskisojen aikana erityisen kampanjan avulla tavallisia seuratoimijoita tuodakseen julki heidän arvokkuuttaan.

Palataan kuitenkin vielä tarkastelemaan joukkuetta toimintaympäristönä. Kuten edellä jo mainittiin, on joukkuetoiminta ryhmätyötä, muiden kanssa tekemistä. Ryhmät koostuvat aina yksilöistä ja niiden olemassaolo ja toiminnan laatu riippuvatkin ryhmän jäsenten persoonallisista toimintapanoksista. Sosiaalis-psykologisesta näkökulmasta tarkasteltuna urheilujoukkueet muodostavat omanlaisensa uniikin ryhmän, koska niiden tavoitteet ja jäsenien roolit ovat erittäin selkeät ja tarkoin määritellyt. Myös tulokset ovat selvästi kaikkien nähtävillä ja onnistumista ja tavoitteiden saavuttamista on siten helppo arvioida. Kyse on siten **tavoitteellisesta ryhmästä**, jonka sitoo yhteen yhteinen päämäärätietoinen toiminta. Ryhmän olemassaololle on sekä psykologinen että sosiaalinen peruste: sen jäsenet toteuttavat omaa, henkilökohtaista päämääräänsä ja omia tarpeitaan (esimerkiksi halu kehittää itseään ja osaamistaan) samalla kun he yhdessä ryhmänä tavoittelevat joukkueen yhteistä päämäärää. (Jauhiainen–Eskola 1994: 14, 52; Cratty 1989: 298.)

Rovion mukaan lähtökohdat ryhmien toiminnalle muodostuvat sekä ryhmään kuuluvista yksilöistä että siitä fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä, jossa ryhmä on. Joukkueiden olemukseen ja toimintaedellytyksiin vaikuttavat olennaisesti myös erilaiset sosiaaliset

prosessit, jotka ovat läsnä kaikenlaisissa ryhmätilanteissa. Tällaisia ryhmäprosesseja ovat esimerkiksi vuorovaikutus ja kommunikaatio, yhteistyö, päätöksenteko ja tavoitteiden asettaminen. Näiden prosessien myötä ryhmän sisällä syntyy ihmissuhdejärjestelmiä, kuten kommunikaatio-, tunne-, normi-, rooli- ja valtasuhteita, jotka ohjailevat ryhmän toimintaa ja sen kehittymistä. (Rovio et al. 2009: 17.) Ominaista näille asetelmille ja ryhmätilanteille on dynaamisuus ja jatkuva muutos – tätä liikehdintää kutsutaan ryhmädynamiikaksi. Dynamiikka syntyy, kun samassa toimintatilanteessa olevat ihmiset ovat keskenään vuorovaikutuksessa ja tekevät persoonallisuutensa ja kokemustensa pohjalta tulkintoja tilanteesta. Tätä kutsutaan Lewinin termein myös elämäntilaksi, joka ilmentää yksilön psykologista tilaa ja hänelle merkityksellisiä tekijöitä juuri tuossa hetkessä. (Jauhiainen–Eskola 1994: 37; Rovio et al. 2009: 60 lähteineen.) Esimerkiksi jääkiekkjoukkueen ryhmädynamiikka muodostuu näin ollen yksittäisten pelaajien vaihtuvista elämäntiloista ja ryhmätilanteiden kuten harjoitusten ja pelien sosiaalisista tapahtumista.

Mikä sitten on näiden prosessien ja asetelmien merkitys urheilujoukkueelle? Ensinnäkin ne vaikuttavat ryhmän niin kutsutun kaksoistavoitteen toteutumiseen; Rovio viittaa tällä termillä tehtävä- eli asiatavoitteeseen ja tunnetavoitteeseen. Ensiksi mainitulla tarkoitetaan sitä perustehtävää, jonka vuoksi ryhmä on olemassa, jälkimmäisellä puolestaan ryhmän kiinteyttä eli sen yhtenäisyyttä ja vetovoimaisuutta, joka saa yksilön suorittamaan annettua tehtävää ja toimimaan ryhmässä. Tehtävän, kuten jääkiekon pelaamisen, tehokas ja hyvä suorittaminen riippuu näin ollen joukkueen kiinteydestä, johon puolestaan heijastuvat muun muassa pelaajien väliset ihmissuhdejärjestelmät, tyytyväisyys joukkueen suoritukseen, joukkueen sisäinen kilpailu sekä stressi ja paineet. (Rovio et al. 2009: 140–141; Cratty 1989: 307–312.)

Toisekseen kiinteyden eli koheesion ajatellaan yleisesti vaikuttavan ryhmän suoritukseen positiivisesti. Yhteys on useissa tutkimuksissa todettu vastavuoroiseksi ja kehämäiseksi siten, että koheesio edistää ryhmän suoritusta, joka taas parantaa koheesiota. Näkemys hyvän ryhmähengen ja menestyksen yhteydestä jakaa kuitenkin mielipiteitä ainakin urheilujoukkueista puhuttaessa. Tutkijat ovat havainneet liiallisesta kiinteydestä aiheutuvan esimerkiksi tehottomuutta, leikiksi lyömistä ja kriittisyyden puutetta. Huomio kohdistuu tällöin liiaksi joukkueen jäseniin eikä itse tekemiseen ja kaverisuhteiden takia toisia ei uskalleta kritisoida. (Rovio et al. 2009: 169 lähteineen.)

Tämän lisäksi on täysin mahdollista, että muutamat hyvin taitavat yksilöt saattavat vaikuttaa radikaalisti joukkueensa menestykseen ja ratkaista yksin pelejä. Esimerkiksi tasoeroiltaan hyvin vaihtelevissa sarjoissa yksikin hyvä pelaaja voi kannatella muutoin kehnoa joukkuettaan. Koheesion merkitys voi toisaalta vaihdella eri ryhmien kesken. Esimerkiksi Rovio kumppaneineen (2009: 164) viittaa Carronin saamiin tuloksiin, jotka ehdottavat koheesion laadun olevan merkityksellisemmin yhteydessä suoritustasoon naisjoukkueissa. Myös Lievosen (2006) haastattelemat naisjäähkiekkjoukkueiden valmentajat ilmaisivat samansuuntaisia mielipiteitä; heidän mukaansa naiset kokevat elämän paljon kokonaisvaltaisemmin ja tunteellisemmin kuin miehet. Tunteet ovat mukana aina ja kaikessa, myös kaukalossa, ja vaikuttavat kaikkeen tekemiseen. Omat keskusteluni muutamien valmentajien kanssa näyttäisivät vahvistavan samaa näkemystä. Vaikuttipa koheesio menestykseen tai ei, ilmeni näissä keskusteluissa kuitenkin muita hyvän ryhmähengen etuja. Heidän mukaansa pelaajakohtainen motivaatio ja yleinen pelaajatuntemus on kiinteissä ryhmissä parempaa, samaten kuin sitoutuneisuus ja lojaalius omaa joukkuetta kohtaan kasvavat ja kynnyks lähteä pelaamaan toisaalle nousee.

Entä mikä on näiden tekijöiden merkitys tutkimustani ajatellen? Ensinnäkin on tärkeää ymmärtää, että ryhmät kuten seurat ja joukkueet kasvattavat pelaajat jääkiekkoilijuuteen. Nykyään urheilu aloitetaan entistä nuorempana, joten jääkiekossakin vanhemmat pelaajat, valmentajat ja muut toimijat ovat lapsille ja nuorille paitsi opastajia lajin suhteen, myös malleja siitä, miten jääkiekkoyhteisössä toimitaan, ollaan, ajatellaan ja puhutaan – toisin sanoen millainen on jääkiekkoilija. He siirtävät lajin perinnettä jatkuvasti eteenpäin omalla esimerkillään, joka välittyy juuri jaetuissa ryhmätilanteissa ja yhteistoiminnassa. Siten seuratoiminta ja joukkue vaikuttavat olennaisesti myös yksilön kehitykseen tarjoamiensa esikuvien ja käsitysten kautta. Toiseksi ryhmähengen voisi ajatella näkyvän konkreettisesti joukkueiden kielenkäytössä. Kuten Jauhiainen ja Eskola (1994: 105) tuovat esiin, pyrkivät kiinteät ryhmät usein samankaltaisuuteen. Näin ollen ryhmän tiiviys saattaisi heijastua kieleen yhtäläisyyksinä joko asenteissa tai kielenkäytössä. Mikäli joukkueet eivät sen sijaan olisi kovin yhtenäisiä, voisi kielenkin kuvitella olevan heterogeenisempaa ja esimerkiksi yhteistä sanastoa löytyvän vähemmän.

3 KIELENKÄYTÖN TEORIAA

3.1 Sosiolingvistiikka tutkii kielen vaihtelua

Puhuttu kieli on ollut jo pitkään suosittu tutkimuskohde. Aihe on ymmärrettävästi mielenkiintoinen, sillä kieli kertoo monenlaisia asioita sekä käyttäjistään että heitä ympäröivästä maailmasta. Se kuvastaa tehokkaasti yksittäisen puhujan persoonaa, taustaa ja identiteettiä sekä indikoi eri yhteisöissä ja yhteiskunnassa laajemmin vallitsevia asenteita, ajattelumalleja ja arvoja. Kielitieteen saralla kieli onkin nähty jo kauan sosiaalisena ilmiönä, joka luo todellisuutta sosiaalisessa ja kulttuurisessa vuorovaikutuksessa. 1950–1960-luvuilta lähtien kielentutkimuksen alalla on vaikuttanut oma sosiolingvistinen tutkimushaaransa, joka tarkastelee todellisuutta ja kieltä juuri sosiaalisesta aspektista. Nuolijärven (2000) mukaan sosiolingvistiikkaa määriteltäessä keskeisimmät ajatukset tiivistyvät usein näkemukseen kielestä yhteiskunnan kuvastimena. Sosiolingvistin mielenkiinnon kohteena onkin kielen, kieliyhteisöjen, kielenkäyttäjien ja kielenkäyttötilanteiden keskinäinen yhteys. Tutkimuksen lähtökohtana on ajatus kielen vaihtelun kytkeytymisestä kielenulkoisiin, sosiaalisiin kehyksiin. Aiemmin kielen vaihtelu ja muutokset selitettiin kielitieteessä vastakohtaisesti kielestä itsestään kumpuavilla, kielensisäisillä seikoilla. (Paunonen 1982: 35; Nuolijärvi 2000: 13, 15; Suojanen 1982: 8.)

Sosiolingvistiikka on kielentutkimuksen suuntauksena hyvin laaja-alainen; sen piirissä voidaan tutkia Lappalaisen mukaan esimerkiksi monikielisyttä, kielellisiä asenteita, kielten asemaa yhteiskunnassa tai vaikkapa ryhmien välisiä kielenkäytön eroja. Tyypillisiä tutkimusten aiheita ovat myös puhekielet ja niiden variaatio eli vaihtelu, joita meillä Suomessakin on kartoitettu paljon. Etenkin 1970-luvulla käynnistynyt mittava Nykysuomalaisen puhekielen murros -hanke ja sen puitteissa 1980-luvun puolella julkaistut raportit ovat toimineet kimmokkeina ja esimerkkinä lukuisille opinnäytetöille. Hankkeen merkitystä kuvaa Lappalaisen luonnehdinta, jonka mukaan sitä voidaan pitää kotimaisen sosiolingvistisen tutkimuksen alkuna. Kotimaisen variaation tutkimuksen päätavoitteena onkin säilynyt pitkään erityisesti nykypuhesuomen alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun tarkastelu. 2000-luvun puolella tutkimusaiheet ovat monipuolistuneet ja esimerkiksi kielelliset asenteet, idiolektien muutos ja alueelliset identiteetit ovat nousseet tutkimuksen kohteiksi. (Lappalainen 2001: 76; 2004: 14; 2008: 66.)

Alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun painottuminen suomalaisessa variaation tutkimuksessa juontuu yhteiskunnallisiin rakennemuutoksiin, joiden myötä suomalaisten puhekielet kokivat huomattavia muutoksia. Ennen kulttuuri ja kieli olivat huomattavasti nykyistä homogeenisempia ja ihmisten puheenparret saattoivat olla paikkakunnittain hyvin samankaltaisia puhujien ammattiin tai ikään katsomatta. Teollistuminen ja kaupungistuminen käynnistivät laaja-alaisen muuttoliikkeen, jolloin erilaiset puhetavat kulkeutuivat muuttajien mukana uusille seuduille. (Suojanen 1982: 7–8.) Taajamien ja kaupunkien väestörakenne alkoi heterogeenistyä, mikä vaikutti suoraan myös kieleen: yhtäkkiä samassa ympäristössä esiintyi sekä eri puolilta Suomea peräisin olevien aluemurteiden piirteitä että eri sosiaaliryhmien puhetapoja. Entisten ”puhtaiden” aluemurteiden tilalle syntyi uusia sekakoosteisia murremuotoja, **sosiaalisia murteita**, jotka ottivat aineksia edellä mainituista kielen piirteistä ja sijoittuivat siten yleis- ja kirjakielen sekä murteiden välimaastoon. Tunnusomaista näille murremuodoille oli suuri sisäinen variaatio. (Paunonen 1989: 214.) Myöhemmässä vaiheessa elinkeinorakenteen muutos ja teknistyminen synnyttivät lisää aivan uudenlaisia kielenkäyttötilanteita ja kielimuotoja. Vapaa-ajan lisääntyneenä myös erilaiset harrastukset ja muut vapaa-ajan vieteet ovat tuoneet eri lähtökohdista olevia ihmisiä toimimaan yhdessä. Nykyihminen onkin tyypillisesti usean eri ryhmän jäsen. (Suojanen 1982: 7–8, 12.) Maassamuuton ja kaupungistumisen ohella myös maahanmuutto ja eritoten media lisäävät vuorovaikutusta erilaisten kielimuotojen ja kieltenpuhujien kesken (Lappalainen 2008: 67). Tiivistäen voidaankin sanoa, että yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset ovat vaikuttaneet suomalaisten arkeen siten, että toimimme päivittäin yhä monimuotoisemmissa toimintaympäristöissä ja entistä heterogeenisemmän toimijajoukon kanssa.

Monipuolisuus näkyy siis myös nykypuhekielissä, joita esiintyy nykyään aiempaa enemmän ja joissa käyttäjäkohtainen variaatio on suurta. Jokaisella on oma henkilökohtainen **idiolektinsa**, joka on yksilön omin ja luontaisin tapa puhua. Puhujakohtaisia eroja ilmenee esimerkiksi alueellisesti ja sosiaalisesti, kuten yllä jo mainittiin. Mielikäinen (1989: 238–240) luokittelee neljä murteiden ja yleiskielen välille sijoittuvaa kielimuotoa. Murteellisin näistä on **paikallis- tai aluemurre**; tätä muotoa puhuvan kielessä on säilynyt riittävästi sellaisia elementtejä, jotka paljastavat hänen kotiseutunsa. Asetta neutraalimpi muoto on **aluepuhekieli**, jota voidaan kuvata tasoittuneeksi murteeksi. Puheen perusteella voidaan tällöin erottaa vielä esimerkiksi länsi- tai itämurteisuus tai vastaava suurpiirteinen maantieteellinen sijoittuminen. Murteen ja aluepuhekielen välinen raja on häilyvä ja riippuu

paljolti murteesta, sillä jotkin voi tunnistaa helposti jo muutamasta sanasta, äännepiirteestä tai intonaatiosta. Selvästi hankalampaa ellei jopa mahdotonta on sen sijaan arvata **yleispuhekieltä** puhuvan henkilön taustaa. Yleispuhekieli sisältää enimmäkseen murteiden laajalevikkisimpiä piirteitä, jotka ovat ylipäätään yleistymässä Suomessa. Korrektein muoto on **yleiskieli**, joka tosin on idiolektina melko harvinainen.

Edellä kuvattu jaottelu liittyy puhujakohtaiseen vaihteluun. Puhujan lisäksi kuitenkin myös tilanne säätelee puhetapaa; samakin henkilö puhuu kotona perheenjäsenilleen eri tavoin kuin vaikkapa asioidessaan virastossa tai mennessään työhaastatteluun. Paunonen (1982: 35) puhuu M. A. K. Hallidayn terminologiaa mukaillen **dialektaalisesta** ja **diatyypisistä** vaihtelusta. Dialektaalinen eli käyttäjäkohtainen vaihtelu keskittyy kielen ja kieliyhteisöön limittyvien sosiaalisten tekijöiden yhteyteen ja siihen, mitä kieli kertoo käyttäjästä, kun taas diatyypisessä eli tilanteisessa vaihtelussa tarkastellaan erilaisten sosiaalisten tilanteiden vaikutusta puhujan tekemiin kielellisiin valintoihin. Jälkimmäisessä tapauksessa puhutaan **rekistereistä**, joilla Halliday tarkoittaa Paunosen mukaan tietyssä tilanteessa käyttökelpoisia ja tarkoituksenmukaisia merkityksiä ja niiden ilmaisukeinoja (Paunonen 1982: 38). Kielenkäyttötilanne siis sanelee sen, millaista kieltä tilanteessa tulisi käyttää. Käytännössä jako dialektaaliseen ja diatyypiseen vaihteluun ei ole yhtä selvärajainen kuin määritelmä voi antaa olettaa. Paunonen (1982: 38–39) huomauttaakin, että yksilön kielellinen repertoaari voi koostua useista dialektaalisista osakielistä, kuten yleiskielestä ja alueellisista tai sosiaalisista murteista, sekä rekistereistä, jotka nivoutuvat yhteen monin tavoin. Erilaiset kielenkäyttötilanteet vaativat eri rekisterien hallintaa ja rekisterit puolestaan edellyttävät erilaisten dialektaalisten osakielten taitamista. Yleensä jokin osakieli on kuitenkin yksilölle kaikkein ominaisin ja henkilökohtaisin kielenkäytön muoto, olkoonkin, että se voi ajan myötä muuttaa muotoaan vaikkapa ammatin tai harrastusten vaikutuksesta.

3.2 Kielenulkoiset vaikuttimet ja maallikoiden käsitykset kielestä

Tässä alaluvussa erittelen tarkemmin joitakin kielenulkoisia tekijöitä, jotka vaikuttavat variaatioon. Ensinnäkin alueellisten ja sosiaalisten taustavaikuttimien lisäksi muun muassa yksilön identiteetti ja lapsuudesta asti muotoutuneet kielelliset asenteet muokkaavat hänen idiolektiaan. Kielen vaihtelulla on viestinnällisten funktioiden lisäksi myös merkitystä yksilöiden ja ryhmien identiteettityössä. Kieliyhteisön jäsenet ovat tietoisia paitsi

puhujaryhmien välisistä kielellisistä eroista, myös erilaisiin kielen piirteisiin liittyvistä sosiaalisista arvovaruksista ja asenteista. (Paunonen 1982: 36–37.) Kielellisten valintojensa kautta ryhmät pyrkivät erottautumaan toisistaan ja toisaalta myös vahvistamaan omaa sisäistä yhteenkuuluvuuttaan. Ymmärrys näistä eroista ja arvolatauksista hankitaan jo lapsuudessa ja nuoruudessa sosiaalistumisprosessin myötä ja samalla tapaa saavat alkunsa myös kielenkäyttöön liittyvät mallit, asenteet ja arvostukset (Mielikäinen–Palander 2002: 88). Suomessa kielellisiä asenteita on tutkittu 1970-luvun lopulta lähtien. Kielitieteen haaroista etenkin kansanlingvistiikassa ja sosiolingvistiikassa on paneuduttu asenteiden ja kielen suhteeseen; kansanlingvistiikassa huomio on ei-lingvistien kielitietoisuudessa ja kielenkäytön eri ilmiöihin liittyvissä käsityksissä, kun taas sosiolingvistejä kiinnostaa asenteiden suora vaikutus kielenkäyttöön (ks. esim. Mielikäinen–Palander 2002).

Diatyyppistä vaihtelua tutkittaessa puolestaan kulloisenkin tilanteen osatekijät, kuten osallistujat, aihealue sekä konkreettinen toimintaympäristö ovat tyypillisiä tilannemuuttujia. Lappalainen (2004: 46) on nostanut väitöskirjassaan esille juuri nämä seikat, sillä hänen mukaansa ne ovat läsnä lukuisissa eri tilanteisen vaihtelun luokitteluissa ja tutkimuksissa. Hän toteaa lähteidensä pohjalta, että puhekumppania pidetään jopa tärkeimpänä tilanteisen vaihtelun selittäjänä. Puhetilanteeseen osallistuvien henkilöiden määrä, heidän välisensä suhteet ja taustansa sekä keskinäiset roolinsa ovat seikkoja, joiden perusteella keskustelu rakentuu. Oletuksena on, että puhuja pyrkii mukauttamaan puhettaan joko todellisten tai oletamiensa erojen mukaan puhekumppaniaan miellyttäväksi ja kommunikoidakseen tehokkaasti. Aiheen eli topiikin puolestaan on tutkittu vaikuttavan puhettavan murteellisuuteen tai standardinmukaisuuteen sekä sanastoon (Lappalainen 2004: 47). Lappalainen mainitsee muun muassa Labovin havainneen, että aiheen henkilökohtaisuus, emotionaalisuus ja eläytyminen vaikuttavat kertojan puheeseen vapauttavasti. Sisältö nousee tällöin niin tärkeäksi, ettei puhuja kohdista puhetapaansa ja kieleensä juuri huomiota. Kolmannen muuttujan, puitteiden, määrittely on hieman ongelmallisempaa, sillä se kattaa fyysisen ympäristön lisäksi myös tilanteen institutionaaliset puitteet. Tällöin esimerkiksi tilanteen muodollisuusaste voi olla hankalaa määrittää. (Lappalainen 2004: 48.) Puhetilanteen informaalisuus ja formaalisuus ovat tilanneanalyseissa perusyksiköitä, jotka yleensä edellyttävät erilaisten osakielten ja rekistereiden käyttöä. Suojanen (1982: 26) kuvaa formaalista tilannetta ryhmän kannalta muun muassa päämäärähakuiseksi ja tavoitteelliseksi sekä tietynlaisia arvoja, rooleja, normeja ja sanktioita noudattelevaksi. Informaalisen tilanteen

määrittelemisen sen sijaan on vaikeampaa, eikä tätä määrittelyä voida tehdä esimerkiksi pelkän kontekstin perusteella, Lappalainen (2004: 48) toteaa Nuolijärveä mukailleen.

Sosiolingvistiksessä tutkimuksessa on lisäksi usein pyritty suhteuttamaan kielen vaihtelua esimerkiksi ikään, sukupuoleen ja sosiaaliseen taustaan. Niin ulkomaisissa kuin kotimaisissa tutkimuksissa on selvitetty naisten ja miesten kielenkäytön eroja ja tuloksissa onkin ilmennyt huomattavaa eroavuutta sukupuolten kesken. Naisten puhe on hyvin usein ”konservatiivisempaa” ja ”parempaa” kuin miesten puhe, joka taas on ”uudistuvampaa” ja ”huonompaa” kuin naisten. Syyksi on arvioitu sukupuoliroolien luomia odotuksia – näin ollen naisilta odotetaan lähtökohtaisestikin korrektimpaa käytöstä ja siivompaa kielenkäyttöä kuin miehiltä. Naiset ovat myös tietoisempia kielenkäytöstään ja ylipäättään kielenpiirteiden sosiaalisista merkityksistä ja kiinnittävät niihin puhuessaan enemmän huomiota. (Paunonen 1982: 64–65.) Juuri sukupuolen käyttö sosiolingvistisenä mittarina on saanut osakseen paljon arvostelua. Esimerkiksi Nuolijärvi (2000: 24) mainitsee Cameronin esittämään kritiikkiin viitaten, ettei jonkin yksittäisen kielen piirteen laajempi tai suppeampi esiintyminen toisella sukupuolella kerro juurikaan mitään merkittävää yhteiskunnasta, olkoonkin, että kielen muutoksen kannalta löydös voi olla relevantti. Kooten voidaankin todeta, että puhekielten dialektaaliseen muotoutumiseen ja tilanteiseen valintaan ja variaatioon vaikuttavat lopulta hyvin moninaiset seikat. Lappalainen (2004: 49) toteaa kuitenkin, että loppujen lopuksi variaatio riippuu ennen kaikkea yksilöstä itsestään. Erilaisten vaikuttimien merkitys on toki tunnustettava, mutta viime kädessä kyse on yksilön tekemistä tilannetulkintoista, hänen käytössään olevista kielellisistä resursseista ja näiden pohjalta tehdyistä valinnoista.

Tutkittaessa kielenkäyttöä arjen puhetilanteissa kohteena ovat yleensä muut kuin kielitieteilijät. Kun kyseessä ovat tavallisten ihmisten käsitykset kielestä, esiin nousee väistämättä se tosiasia, että maallikot eivät nimeä kielen alalajeja samoin kuin tutkijat. Eri ihmiset myös tulkitsevat ja ymmärtävät käsitteet ja termit eri tavoin, olipa kyse sitten lingvistien terminologiasta tai heidän itse mainitsemistaan nimityksistä. Niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin tutkimukset ovat osoittaneet, että kielen kahtiajako murteeseen ja standardinmukaiseen kieleen on hyvin tyypillinen luokittelutapa ei-kielitieteilijöillä (Mielikäinen–Palander 2002: 91–92). Suomessa normitetuksi kieleksi katsotaan usein kirjakieli. Murrekäsityksiä tutkittaessa ei-kielitieteilijät nimeävät tunteviaan murteita usein maakuntien ja kaupunkien mukaan (esim. Karjala, Turun murre). Jotkin näistä ovat lähestulkoon yhteneviä virallisten nimitysten kanssa (esim. savolaismurteet, hämäläismurteet), mutta osa termeistä ei ole siirtynyt kielitieteilijöiden kielestä kansankieleen

(esim. kaakkoismurteet, peräpohjalaiset murteet). Nimeämisen valintoihin vaikuttavat kaupunkikeskusten sijainti sekä maakuntien ja heimojen identifioituminen ja sijoittuminen suhteessa murrealueisiin. Esimerkiksi lounaismurteet kulminoituvat usein maallikoiden suussa Turun ja Rauman murteiksi, kun taas savolaismurteiden ja kaakkoismurteiden alueella heimoidentiteetit ovat niin vahvat, ettei vaikkapa Kuopion tai Lappeenrannan murteista kuule puhuttavan useinkaan. Murteista huomataan useimmiten erilaisia äännepiirteitä ja sanastoa, joista onkin syntynyt paljon matkimuksia. Arkikielessä kaikki kirjakielestä poikkeavat variantit pelkistyvät usein **murresanoiksi**. Vieraasta murteesta on helpoin havaita eroja silloin, kun niitä on vähän – sitä mukaa kun eroavaisuudet omaan puheeseen kasvavat, muuttuu niiden erittely hankalammaksi. (Mielikäinen–Palander 2002: 93–95, 96–99.)

Omasta kielestä myös havaitaan asioita hyvin vaihtelevalla tavalla. Alpia (2005) havaitsi joensuulaisnuorten kotimurteen tuntemusta käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan, että nuoret eivät tiedosta murteellisuuksia omassa murteessaan tai vähättelevät niiden osuutta enemmän kuin liioittelisivat niitä. Alpia (2005: 116) toteaa, että hänen haastatteluissaan ilmenneistä kommentaareista käyvät hyvin ilmi maallikoiden hankaluudet hahmottaa murrealueita. Onkin tosiasia, ettei kaikilla suomalaisilla yksinkertaisesti ole omakohtaista kokemusta muiden murrealueiden puhetoivoista (Mielikäinen–Palander 2002: 104). Vaikeudet havaita oman puheen murteellisuutta saattavat Alpian mukaan johtua myös siitä, että omaa puhetta verrataan vanhusten käyttämiin kielimuotoihin, jotka ovat murteellisempia kuin nykyvariantit (2005: 116). Samoilla linjoilla on myös Pajarinen (1996), jonka mukaan ihmiset tuntuvat ajattelevan, että oikeaa murretta puhuneiksi katsotaan vain 1800-luvun lopulla syntyneet ja sitä vanhemmat henkilöt. Murteet ovatkin tasoittuneet esimerkiksi monista syistä, mutta kieli on luonteeltaan muuttuvaa ja sen vuoksi jokaisen käyttämä murre on Pajarisen mukaan yhtä ”oikeaa”. Vieraista murteista kielteisimmän arvion saavat usein lähimmät naapurit, kauemmas mentäessä asenteet puolestaan yleensä käyvät myönteisemmiksi. Asenteisiin vaikuttavat osaltaan stereotypiat, ja usein kielimuotojen ja kielenpiirteiden arviointi liittyy itse asiassa kielenkäyttäjiin eikä kieleen. (Mielikäinen–Palander 2002: 101–103.)

3.3 Urheilukielen erityispiirteitä

Niin kuin edellä esitettiin, ilmenee kielessä aina vaihtelua. Eri puhujaryhmillä on siten omia kielimuotojaan. Myös urheiluun liittyy omanlaistaan kieltä ja kielenkäytön piirteitä. Urheilukieli muodostaa oman varieteettinsa, eräänlaisen osakielen, siinä missä vaikkapa slangi tai murteetkin. Urheilu itsessään on varsin tunteita herättävää toimintaa, joten ei ihmekään, että urheilukieltäkin on kuvattu monissa aiheita käsittelevissä julkaisuissa yleisesti hyvin värikkääksi ja affektiiviseksi. Tätä luonnehdintaa tukevat varmasti lukuisat ihmisten mieliin painuneet spontaanit ja suorasukaiset kommentit, joita muun muassa urheilijat, valmentajat ja urheiluselostajat ovat esittäneet eri medioissa. Mehevimmät näistä, kuten esimerkiksi entisen hiihtäjän Marjo Matikainen-Kallströmin napakka ”Havuja perkele!”, ovat muodostuneet jopa niin legendaarisiksi, että niitä muistellaan vielä vuosikymmenten päästäkin.

Urheilukieli on virallisimmillaankin hyvin epämuodollista, mikä näkyy esimerkiksi verratessa urheilu-uutisia muuhun uutisointiin. Yleensä julkisuuden kieli on murteetonta ja yleiskielistä, mutta urheilukielessä arkisempi ja puhekielisempi ote sallitaan muita rekistereitä helpommin. Uutiskieli pyrkii selkeään ja yksinkertaiseen ilmaisuun, kun taas urheilu-uutiset ja selostukset koreilevat tunnepitoisilla kielikuvilla ja hehkuttavilla ylisanoilla, joiden vuoksi sävy on usein liioitteleva. Pelkkä faktojen esittäminen ei riitä, vaan toimittajien ja selostajien on pyrittävä luomaan tunnelmaa ja välittämään suuren urheilujuhlan tuntu koteihin saakka. (Tauriainen 1979: 45; Sivula 1962: 196; Pyykkönen 1990a: 8–9).

Urheilukielestä puhuttaessa on syytä muistaa, että urheilun kenttään mahtuu hyvin vaihtelevia toimintaympäristöjä sekä heterogeenisiä toimijoita. Siten myös käytettävä kieli voi vaihdella kontekstista ja puhujasta riippuen. Esimerkiksi ammattitoimittajalta edellytetään jo työnsä puolesta yleiskielistä ja korrektaa kielenkäyttöä, kun taas studiossa vierailevalle asiantuntijalle tai kentän laidalta tavoitetulle urheilijalle sallitaan huomattavasti arkisempi ja kaunistelemattomampi puhetapa. Myös eri lajien harrastajilla on omat erikoiskielensä, joten kaikkien urheilijoidenkaan kieli ei ole samanlaista. Eroista huolimatta he kaikki puhuvat yhtä lailla urheilukieltä, lähtökohdat ja tavoitteet kielenkäytölle vain ovat erilaiset.

Valtaväestölle tutuimpia urheilukielen muotoja lienevät television ja radion selostukset sekä sanomalehtien urheilu-uutiset, sillä urheilu ja urheilutapahtumat haukkaavat nykypäivänä sievoisen määrän palstatilaa ja lähetysaikaa eri viestimissä. Näinpä myös ne

ihmiset, jotka eivät itse käy stadioneilla ja areenoilla, pääsevät osalliseksi vivahteikkaasta urheilukielestä television, radion ja lehtien avulla. Urheilun osuus mediassa on suoraan verrannollinen yleisön kiinnostuksen määrään, joka vaikuttaisi alati kasvavan. Yleisön mielenkiinnon kannalta on tärkeää, että saatavilla on tietoa eri lajeista ja niiden säännöistä sekä vihjeitä suoritustason arviointiin. Lajitietoa jakavat etenkin selostajat, sillä heidän tehtävänsä on auttaa katsojia ja kuulijoita pysymään tapahtumien tasalla. Urheilun viihdearvo on korkea etenkin huipputasolla, koska se tarjoaa niin runsaasti tunnevirikkeitä tähtiuurheilijoihin, ennätysineen ja kamppailuineen. Kenties tämän vuoksi toimittajat ja selostajat pyrkivät ilmaisussaan yllätyksellisyyteen ja monipuoliseen metaforien ja sanaston käyttöön. Aihepiirit voivat kummuta esimerkiksi sodankäynnistä, eläimistä, ruokailusta – lähestulkoon mistä tahansa. (Heinilä 2000: 274–277; Huhtala 1979: 68; Pyykkönen 1990a: 8.)

Selostukset ja uutisointi välittävät paitsi tuloksia ja tunnelmia, myös laajasti arvostettuja hyveitä ja ihanteita; esimerkiksi isänmaallisuus, suvaitsevaisuus ja rauhanaate ovat perinteisesti urheiluun liitettyjä arvoja, joiden avulla ihmisten on helppoa luoda kollektiivista identiteettiä. Nämä symbolimerkitykset lisäävät osaltaan urheilun kiinnostavuutta, joten median on kannattavaa vahvistaa ja toisintaa niitä urheiluviestinnässään. Eipä siis ihmekään, että muun muassa patriotismi on havaittu erääksi tyypillisimmistä urheilukielen ominaispiirteistä. Koska joukkoviestimillä on merkittävä rooli yleisen mielipiteen muodostumisessa, on tiedonvälityksessä huomioitava mahdolliset vaikutukset ja yhteydet kansakunnan ja yhteiskunnan hyvinvointiin sekä yhteiskuntajärjestykseen. (Heinilä 2000: 278–279; Pyykkönen 1990a: 8.)

Urheiluviestinnän sisällön ja muotoilun suhteen eri viestimillä on omat ominaispiirteensä. Radio ja televisio ovat erikoistuneet suoriin lähetyksiin, kun taas sanomalehdet raportoivat jälkikäteen kisakenttien tapahtumia. Selostajat toimivat yleisön näkökulmana reaaliaikaisten tapahtumien keskipisteessä, jolloin kerronta on hyvin dynaamista ja yksittäisten pelitapahtumien mukaan etenevää. Televisiossa apuna on lisäksi kuva, jolloin selostaja voi selittää kuvan sisältöä ja kommentoida tapahtumia verkkaisemmin. Radiossa sen sijaan tilanne rakentuu täysin selostajan ehdoilla, eikä pitkiä hiljaisia hetkiä sovi pitää. (Hietala 1990: 38; Huhtala 1979: 66; Pihko 1981: 69.) Lehden sivuille tunnelma täytyy luoda pääasiassa lennokkaan kielen, vauhdikkaitten kuvien ja räväköiden otsikoiden avulla. Sanomalehdissä uutisointi keskittyy pääasiassa kilpa- ja huippu-urheiluun, jolloin kontrasti hyvien ja huonojen suoritusten välillä on erityisen ilmeinen. Tiitu toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että sanomalehtien urheilukieli ilmentää tästä syystä äärimmäisyyksiä:

surkeita epäonnistumisia, huikeita suorituksia, ennätyksiä ja tappioita. (Räikkälä 1990: 8; Tiitu 2008: 2; Pyykkönen 1990b: 10–11). Tällainen asetelma ruokkii ymmärrettävästi luovaa kielenkäyttöä. Selostajien on viihdyttämisyrittämisistä huolimatta tärkeintä pysyä asiassa ja esittää asiansa selkeästi ja luontevasti, jotta yleisö saisi mahdollisimman paljon irti urheilutapahtumasta. Tyylin ratkaisee lopulta persoona, joten kerrontatapa vaihtelee selostajittain. Urheiluohjelmien kasvun myötä selostajat ovat saaneet rinnalleen erilaisia asiantuntijoita ja niin lehdistön kuin television tarjontaan on tullut uusia sisältöjä, kuten ennakkokatsauksia, henkilökuvia, analyyssejä ja jälkipuunteja.

Urheilijat itse lienevät kielenkäyttäjinä samankaltaisia kuin ei-urheilijatkin. Eri lajeilla on tietysti erikoissanastonsa, mutta intohimoisinkaan huippu-urheilija tuskin viljelee niitä joka tilanteessa. Hakala arvelee urheilijoiden puhuvan siviilissä aivan kuten muutkin, mutta puhkeavan verbaalisesti kukkaan urheilutilanteissa. Tällä hän viittaa puhettavan epäkorrektiutumiseen. Urheilutilanteet edellyttävät hänen mukaansa lyhyttä ja ilmaisuvoimaista viestintää, sillä tapahtumat etenevät urheilusuorituksissa nopeasti ja aika on rajallista. Etenkin joukkuelajeissa kielenkäyttö saattaa muotoutua karkeaksi ja alatyyliseksi, sillä tunnelataus on kova. Kieli heijastaa suorituksen intensiteetin ja energialatauksen ja voimakas kielenkäyttö todistaa taisteluasenteesta ja sitoutumisesta suoritukseen. Tällaiset puhuvat kulkeutuvat kokeneemmilta pelaajilta nuoremmille ja kuuluvat urheiluun ikää, koulutustasoa ja tasoa katsomatta, joskaan kaikki eivät toki puhu samoin. (Hakala 2006: 224–226) Hakalan väittämät ovat mielenkiintoisia tutkimustani ajatellen, sillä monet niistä sivuavat tutkimuskysymyksiäni ja joitakin samoja huomioita olen tehnyt itsekin. Seurasipa sitten junioriturnausta, miesten tai naisten SM-tason peliä, puulaakiottelua tai ikämiespelejä, solvataan tuomareita, vastustajia ja välillä omiakin pelaajia samalla tavalla. Joukkueurheilu ei kuitenkaan ole ainoa elämänala, jolla vahvaa kieltä ilmenee ja Hakala (2006: 226) huomauttaakin kielenkäytön olevan kuvatuunlaista monasti silloin, kun fyysinen tekeminen, tunne ja päättäväisyys yhdistyvät.

Millaista sitten on jääkiekkokieli? Lajin valtaisa suosio ja statusta Suomessa kuvaa hyvin se, että monista tutuista jääkiekkokasvoista on kuoriutunut viestimien välityksellä myös suosittuja mediapersoonia ja kansan viihdyttäjiä. Jääkiekkokieli kulminoituukin kansan mielissä varmasti Juhani Tammisen, Antero Mertarannan ja Timo Jutilan kaltaisiin hahmoihin, jotka ovat paitsi lajin legendoja, myös pikanteja kielenkäyttäjiä. Etenkin selostajien käyttämä kieli tarttuu helposti myös kansan suuhun, sillä heidän sanomisensa tavoittavat kerralla suuren väkijoukon. Heidän ja muiden tunnettujen jääkiekkomiesten

sukkeluuksista on koottu sitaattisivustoja ja sanakirjoja ja onpa lajin harrastajien vitseistäkin koottu kirjoja. Median käyttämä kieli ja slangi ovatkin sanaston osalta jääkiekkokielen värikkäintä ja vauhdikkainta antia, kun taas virallisävytteisempi jääkiekkokieli koostuu asiallisemmasta perussanastosta (Räikkälä 1990: 9).

Jääkiekkopiirien kielenkäytössä näkyy yleisesti englannin kielen vaikutus, sillä laji on peräisin Pohjois-Amerikasta. Monet tutut termit, kuten *koutsi* (coach, 'valmentaja'), *sentteri* (center, 'keskushyökkääjä') ja *hokkarit* (hockey, 'jääkiekkoluistimet') on otettu suomeenkin lajin alkuperäiskielestä lähes sellaisenaan tai pienin muokkauksin. Joukkueilla on paljon erilaisia lempinimiä (esim. *Leijonat* 'Suomen jääkiekkomaajoukkue', *Jyppi* 'Jyp Jyväskylä', *Ipa* 'Tampereen Ilves'), samoin kuin pelaajilla, pelivälineillä ja muilla peliin liittyvillä tekijöillä on paljon omaa nimistöä. (Räikkälä 1990: 9.) Selvenius (1995: 125) havaitsi pro gradu tutkielmassaan, että jääkiekossa etenkin pelaajan tehtävää, asemaa ja roolia ilmaisevat sanat ovat hyvin tarkkoja. Suomelan (1998) mukaan jääkiekkokielessä ja -uutisoinnissa käytetään paljon metaforia ja yleisimpiä aiheita ovat esimerkiksi sota (*hyökätä, keskittää*), saalistaminen (*jahdata*), talousasiat, keräily, teatteri (*näytös, tähtipelaaja*), merenkulku sekä muihin lajeihin (esim. nyrkkeily, moottoriurheilu) viittaava sanasto (*iskeä, ajaa*).

Ilmaukset kuluvat nopeasti, joten monet edellä mainituista esimerkeistäkin ovat jo niin vakiintunutta kiekkokieltä, ettei niitä edes tunnista kuvallisiksi. Metaforat kuvaavat lajia ja ilmentävät sen eri puolia, kuten fyysisyyttä ja suurta viihdearvoa. Ne myös implikoivat lajin nauttimaan valtaisaan arvostusta; pelistä puhutaan vahvuutta, suuruutta, hienoutta ja rikkautta kuvastavilla termeillä, jotka ovat samalla hyvin miehisenä pidettyjä ominaisuuksia. (Suomela 1998: 30–48.) Valtaosa lajin harrastajista on poikia ja miehiä, joten sen kieli ja lajikulttuuri ovat siten miehisiä ja miesten muovaamia. Näin ollen nainen astuu lajin pariin tullessaan miehelle alueelle myös kielenkäytön osalta.

4 NAISJÄÄKIEKKOILIJOIDEN IDIOLEKTIT JA KIELELLISET ASEENTEET

Kuten luvussa 3.2 todettiin, on idiolekti monien tekijöiden summa. Sen muotoutumiseen vaikuttavat toisaalta laajemmat yhteisölliset ilmiöt, kuten esimerkiksi alueelliset puhetavat tai vaikkapa ammatin mukanaan tuoma slangi, mutta toisaalta myös yksilön identiteetti, hänen taustansa sekä arvostuksensa. Jääkiekkoyoukkueen kaltainen urheiluyoukkue on hyvä esimerkki yhteisöllisten ja henkilökohtaisten vaikuttimien törmäämisestä, sillä tiiviin harjoittelun ja yhteistoiminnan myötä pelaajien yksilölliset idiolektit murteineen ja muine vivahteineen kohtaavat jatkuvasti. Tämän lisäksi urheiluun ja jääkiekkoon liittyy omanlaistaan kieltä ja kielenkäytön piirteitä, jotka osaltaan voivat muodostua kiinteäksi osaksi pelaajien idiolekteja.

Siihen, jääkö jokin uusi piirre osaksi idiolektia tai syrjäyttääkö se jopa aiemmin käytetyn variantin, vaikuttaa osaltaan yksilön piirteelle antama arvolutaus; onko piirre miellyttävä ja tervetullut oman kielenkäytön osaksi vai pikemminkin kielteisiä mielikuvia herättävä ja siksi karteltava? Nämä suhtautumistavat eli kielelliset asenteet voivat olla paitsi henkilökohtaisia, myös ryhmän yhteisiä. Esimerkiksi jääkiekkoyoukkueessa voi muodostua yhteisten puhetapojen lisäksi myös jaettuja kielellisiä asenteita. Jaettujen puhetapojen ja asenteiden omaksumiseen puolestaan vaikuttavat pelaajien omat identifioitumispyrkimykset: onko pelaajalle tärkeämpää ilmentää omaa, yksilöllistä identiteettiä vai haluaako hän korostaa identiteetissään joukkueen jäsenyyttä ja yhteistä ryhmäidentiteettiä (vrt. luku 2.3 pelaajien tavoitteista)?

Käsittelen tässä luvussa naisjäähkiekkoilijoiden käsityksiä omista idiolekteistaan ja heidän ilmentämiään kielellisiä asenteita yksilötasolla. Ilmaistessaan näkemyksiään vastaajat antoivat samalla tietoa myös kielitajustaan eli siitä, kuinka he hahmottavat ja luokittelevat kieltä ja mitä asioita he sisällyttävät kielenkäyttöön. Kielitajua ja myös asennoitumista kuvastavat eritoten tavat, jolla kieltä, kielenpiirteitä ja kielenkäyttäjiä **nimetään**. Näitä kielestä puhumisen nimityksiä kutsutaan **metakieleksi**. Luvussa 4.1 kokoon naisjäähkiekkoilijoiden kyselyvastauksissaan käyttämää metakieltä ja tarkastelen tällä tavoin heidän ymmärrystään kielestä. Luvussa esittelemiäni nimityksiä ja havaintoja on poimittu useista kyselyn kysymyksistä. Vastaajat ovat kuvanneet niiden avulla sekä omaa puhettaan että näkemyksiään muiden kielenkäytöstä tai tehdäkseen yleistason huomioita. Seuraavaksi

tarkastelen naisten vastauksista ja metakielestä ilmenneitä kielellisiä asenteita (luku 4.2) ja lopulta heidän näkemyksiään omasta arkipuheestaan (luku 4.3).

Tutkiessani naisjääkiekkoilijoiden vastauksia havaitsin, että kielestä tehdyt havainnot jakautuivat varsin selkeisiin ryhmiin. Käytän metakieltä eritellessäni näitä aineistosta nousseita ryhmytyksiä, sillä mielestäni ne jäsentävät hyvin heidän käsityksiään kielestä. Jotkin näistä ryhmytyksistä liittyvät kielellisiin asenteisiin, joita käsittelen tarkemmin vasta luvussa 4.2. Asenteet käyvät usein ilmi juuri nimeämisen tavoista, joten metakielen yhteydessä sivuan väistämättä myös asenteita. Selkeyden vuoksi pyrin kuitenkin esittelemään nimeämisen muotoja ja asenteita mahdollisuuksien mukaan omissa luvuissaan.

4.1 Metakieli

Tarkennetaan aluksi vielä metakielen käsitettä. Teoriakatsauksessa tuotiin esiin, että kielitieteilijöiden ja ei-kielitieteilijöiden tavat hahmottaa, kuvata ja nimetä kieltä ja sen osasia eroavat yleensä toisistaan (ks. luku 3.2). Tapaa, jolla kielestä puhutaan, eräänlaista ”kielestä puhumisen kieltä”, kutsutaan siis metakieleksi. Metakieli voidaan jakaa kahteen tasoon. Ensimmäinen käsittää tietoisesta kielestä puhumisen kielen, toinen puolestaan näiden takana vaikuttavat uskomukset, jotka usein liittyvät pikemminkin kielenkäyttäjiiin. (Niedzielski–Preston 2000: 302–316.) Saman huomion ovat tehneet myös esimerkiksi Mielikäinen ja Palander (ks. luku 3.2).

Kielitieteilijöiden keskuudessa on ominaista oman tieteenalan termeillä puhuminen. Maallikotkin saattavat käyttää kielitieteellistä termistöä, mutta heidän tapansa puhua kielestä koostuu usein muista elementeistä. Esimerkiksi Mielikäisen (2005) murteista puhumisen tapoja kartoittavassa tutkimuksessa ei-kielitieteilijät hyödynsivät muun muassa sanasto- ja kielenainesesimerkkejä sekä sanallisia kuvauksia. Murteista puhuttaessa myös erilaiset matkimukset, kuten repliikit, dialogit tai kaskut, ovat tyypillisiä maallikoiden tarjoamia esimerkkejä (Mielikäinen–Palander 2002: 96–99). Kansanlingvistit ovat kuitenkin huomauttaneet, etteivät toisenlaiset tavat puhua kielestä tarkoita sitä, ettei muidenkin kuin kielitieteilijöiden kohdalla voitaisi puhua metakielestä – se on vain omanlaistaan heidän keskuudessaan.

Naisjääkiekkoilijoiden kielestä poimimat piirteet ja niille annetut nimitykset jakautuivat yllättävän yksiselitteisesti viiteen eri osa-alueeseen: 1) murteisiin ja slangiin, 2) näiden vastakohtina pidettyihin neutraaleihin ja yleiskielisempiin kielimuotoihin (ns. ”ei-murteisiin”), 3) eri sosiaaliryhmien tapoihin puhua, 4) ilmaisullisiin tekijöihin ja sisältöseikkoihin sekä 5) puheen luonnollisuuteen puhujalleen. Ryhmiä 1 ja 2 oli käytetty pääasiassa tietynlaisen puhekielen nimeämiseen, kun taas ryhmät 3 ja 4 taas tulivat ilmi lähinnä asenteiden ja suhtautumistapojen yhteydessä (ks. kyselyn kysymys 2.). Ryhmää 5 oli käytetty molemmissa tarkoituksissa. Vastaajien tekemät havainnot eivät siten liittyneet yksin kieleen ja kielimuotoihin, vaan osa oli yhdistänyt myös erilaiset puhujat ja viestintätavat kielenkäyttöön. Naisjääkiekkoilijat käyttivätkin metakielen molempia tasoja kieltä kuvatessaan.

Ennen näiden ryhmitysten erittelyä on kuitenkin syytä mainita, että yllä kuvattujen yleisluontoisten puhetapojen lisäksi naisjääkiekkoilijoiden vastauksista löytyi myös tilannesidonnaisten puhetapojen kuvauksia. Korostunein näistä oli erityisesti urheilutilanteissa ilmenevä epäkorrekti ja karkeahko puhetapa, jota vastaajat itse kuvasivat *ronskiksi*, *rivoksi* ja *rumaksi*. Tämän puhetavan kuvaukset ja nimitykset ovat myös eräänlaista metakieltä, heidän tapansa puhua omasta urheilukielestään. Erityistä tässä puhetavassa oli sen laaja huomiointi, sillä siitä mainittiin kaikissa joukkueissa ja useiden eri kysymysten vastauksissa. Koska tämä epäkorrektimpi urheilupuhe nousi kyselyssä esiin niin selkeästi monien eri aihepiirien kohdalla, käsittelen aihetta tarkemmin analyysini muissa osioissa teemoittain

4.1.1 Murre- ja slanginimitykset

Jako murteisiin ja standardinmukaisempaan kieleen todettiin teoriaosuudessa maallikoiden keskuudessa tyypilliseksi tavaksi jäsentää eri kielimuotoja. Tämä jaottelu oli nähtävissä myös naiskiekkoilijoiden vastauksissa ja ajatus standardinmukaisesta tai ei-standardinmukaisesta kielestä oli monilla lähtöajatuksena kielenkäytön tutkailuun. Murteet ylipäätään olivat runsaasti huomioitu kielen alue. Ne nimettiin aineistossa useimmiten joko **kaupunkien** tai **maakuntien** ja vastaavanlaisten laajempien alueiden mukaan. Lisäksi joukossa oli runsaasti eri murteiden yhdistelmiä. Kaupunkimurteiksi vastaajat nimesivät muun muassa *Tampereen*, *Jyväskylän*, *Porin*, *Rauman*, *Turun*, *Helsingin* ja *Oulun*. Murteita oli nimetty myös pienempien paikkakuntien mukaan, jolloin kyseessä olivat yleensä vastaajien

kotipaikkakunnat. Etenkin Turku, Rauma, Pori ja Tampere ovat olleet perinteisiä nimityksiä koko alueella puhuttavalle murteelle, ja nykyisin myös jyvaskyläläinen ja helsinkiläinen puhetapa alkavat olla vakiintuneita nimityksiä kaupunkimurteiden joukossa. *Oulun* ohella vastauksissa mainittiin *Pohjois-Pohjanmaan murre*, jolla osa oli tarkentanut tarkoittavansa Oulun alueella puhuttavaa murretta.

Maakunta- ja aluemurteille annetuissa nimityksissä ilmeni jo hieman luovempaa ja vapaampaa nimeämistä, joskaan mikään niistä ei ollut täysin ennenkuulumaton. Vastaajat nimesivät esimerkiksi *etelän*, *Etelä-Suomen*, *pääkaupunkiseudun*, *länsirannikon*, *Pohjanmaan*, *Pohjois-Pohjanmaan*, *Lapin*, *Pohjois-Suomen*, *Keski-Suomen*, *Savon*, *Itä-Suomen* ja *Karjalan* alueiksi, joilla on omat murteensa tai puhetapansa. Eräs vastaaja oli maininnut kielitieteen termein *lounaismurteet*. Savon, Karjalan, Lapin ja Pohjanmaan murteet näyttäisivät identifioituvan aineistossa yksiselitteisesti alueen tai heimon mukaan, kun taas Keski-Suomi ja etenkin Etelä-Suomi nimetään vaihtelevasti joko kaupungin tai alueen perusteella. Jotkin nimitykset, kuten *etelä*, *Pohjois-Suomi* ja *länsirannikko* ovat puolestaan niin laajoja, summittaisia ja tulkinnanvaraisia, ettei vastaajien täsmällisestä tarkoitteesta voi olla varma. Esimerkiksi etelän ja pohjoisen käsitteet vaihtelevat Suomen pituisessa maassa valtavasti sen mukaan, mistä päin lähtöisin olevalta kysytään. Lisäksi ainakin länsirannikon ja Pohjois-Suomen alueiden sisään mahtuu jo useampia eri aluemurteita.

Huomionarvoisin seikka oli kuitenkin Helsingin ja pääkaupunkiseudun puhekielten saama nimitysvyöry, alue nimittäin kirvoitti vastaajista kymmenkunta erilaista nimitystä ja luonnehdintaa. Näitä olivat muun muassa *Helsingin murre*, *etelän murre*, *Hesan slangi*, *pääkaupunkiseudun snobimurre*, *Helsinki* ja *stadi*. Osasy nimitysten paljouteen lienee siinä, että seudun puhetta on kuvattu murteen ohella myös slangiksi. Helsinki olikin ainoa kaupunki, jonka puhekieleen slangi liitettiin vastauksissa. Alueen puhetapoja on nimetty kirjavasti muissakin tutkimuksissa (esim. Palander 2007: 27). Tässä aineistossa arvelen runsauden kytkeytyvän vastaajien kokemuksiin näistä puhetavoista ja alueen tuttuuteen – mitä epämääräisempi nimeämisen kohde on, sitä laajempi tai yleisempi lienee nimityskin. Esimerkiksi *etelä* antaa vaikutelman ”siellä suunnalla” puhutusta kielestä. Myös Jyväskylä ja Keski-Suomi keräsivät vaihtelevia nimityksiä (esim. *Jyväskylän kieli*, *Jyväskylän murre*, *Jämsä*, *Keski-Suomen murre*), joskin ne olivat keskenään yhtenäisempiä ja huomattavasti vähäisempiä kuin pääkaupunkiseudun ja etelän saamat nimet. Helsinki ja Etelä-Suomi olivat poikkeuksellisia myös siten, että ne saivat mainintoja jokaisesta joukkueesta ja hyvin eri

suunnilta kotoisin olevilta vastaajilta. Eräässä joukkueessa mainintoja teki jopa neljännes vastaajista.

Vastauksissa harvemmin käytetty tapa puhua murteista oli kuvata niitä esimerkiksi **muoto- tai äänneopillisten** seikkojen mukaan. Tyypillisin esimerkki näistä olivat persoonapronominit, joiden avulla murteita määriteltiin esimerkiksi *mie-sie -kieleksi* ja *-murteeksi*. Muutamat kuvasivat murteita myös **omin määritelmien**. Eräät vastanneista kertoivat esimerkiksi *sanoja taivuttelevista ja kääntelevistä murteista, kovista ja pehmeistä murteista* sekä *etelä-suomalaisista pätkäsymurteista*. Näillä hyvin yleisillä kuvauksilla on itse asiassa viitattu melko täsmällisiin murrepiirteisiin, kuten loppuheittoon, konsonanttien geminaatioon ja diftongiutumiseen tai diftongireduktioon. Myös Mielikäinen kertoo tehneensä aineistostaan vastaavanlaisia havaintoja, vaikka niitä esiintyi sielläkin harvakseltaan. Omiin määritelmiin tukeutuvat yleensä erityisesti opiskelijat, joille ilmiöiden määrittäminen on tuttua. (Mielikäinen 2005: 110.) Murteista oli huomioitu myös puhujakohtainen voimakkuus ja korostuneisuus eli **murteellisuuksien laatu tai määrä** puheessa: joissakin vastauksissa puhuttiin *tiukasta* (’vahva’) ja *lievästä* murteesta ja lisäksi oli havaittu tietoista *murteiden ylikorostamista*. Näillä havainnoilla viitataan nähdäkseni selkeästi erottuviin, leimallisiin murrepiirteisiin, joiden perusteella puhuja poikkeaa selvästi yleiskielisempien puhekielten käyttäjistä.

4.1.2 Puheen neutraaliutta korostavat nimitykset

Murteellisten puhekielten vastakohtana vastaajat olivat tuoneet esiin standardinmukaisempia, alueellisesti neutraaleja puhetapoja. Näistä muodoista nimettiin muun muassa *kirjakieli*, *yleiskieli*, *yleiskirjakieli* ja *yleispuhekieli*. Lisäksi vastaajat puhuivat monissa paikoin *normaalista* ja *ihan tavallisesta* puheesta. Jälkimmäisillä on luultavasti viitattu omaa puhetapaa lähellä olevaan ja siksi neutraalilta kuulostavaan puheeseen. Tutun puhekielen murteellisuuksia ei aina tunnisteta ja sitä saatetaan luonnehtia siten normaaliksi verrattuna muiden murtaviin puhetapoihin (ks. esim. Alpia 2005; Pajarinen 1996). Pidän tästä johtuen todennäköisenä, että tosiasiaassa osa näistä neutraaleiksi, tavallisiksi ja ei-murteellisiksi nimetyistä puhetavoista sisältäisi tarkemmin tarkasteltuna jonkin verran murrepiirteitä. Etenkin kyselyn ensimmäisen ja toisen kysymyksen kohdalla oletan, että todellisen ja havaitun tai havainnoidun puhetavan välillä on eroavaisuuksia.

Murteisiin verrattuna standardinmukaiset kielimuodot vaikuttavat selvärajaisemmalta ilmiöltä, sillä käytettyjen nimitysten joukko oli sangen suppea ja yhdenmukainen eri vastaajien kesken. Murteet ovat toisaalta jo lähtökohtaisesti moninaisempi ja nimityksiltään hajanaisempi puhekielten joukko, mikä näkyi vastauksissa vaihtelevina tapoina nimetä murteita. Kaikilla alueilla ei välttämättä puhuta vain yhtä, selkeää murretta tai niillä ei ole kansankielessä vakiintuneita nimityksiä, joten nimeäminen jää puhujan varaan (vrt. esim. edellä mainitut *Keski-Suomen murre*, *Jämsä*, *Jyväskylän murre*). On myös huomattava, että murteet liittyvät läheisesti puhujiensa identiteettiin, siis siihen, mistä he tulevat ja ovat kotoisin. Tällöin oman puhutavan tai murteen nimeämistä saattaa ohjata jo pelkkä halu identifioitua tiettyyn alueeseen tai kuntaan. *Yleiskieli* ja *yleispuhekieli* sen sijaan ovat kansankielessäkin melko vakiintuneita käsitteitä ja siten helppoja tapoja viitata alueellisesti sävyttymättömään puhutapaan.

4.1.3 Nimeäminen puhujaryhmien mukaan

Kolmas tapa nimetä puhekieliä olivat **erilaiset kielenpuhujat**, joita tässä aineistossa olivat muutamit iän ja sosiaalisen taustan mukaan jakautuneet ryhmät. Tätä kategorisointitapa esiintyi ainoastaan asenteita kartoittavan kysymyksen kohdalla, ja havainnot liittyivät useimmiten joko pääkaupunkiseudulla asuvien tai nuorison puhekielen kuvaukseen. Kuten edellä jo mainittiin, liittyivät vastaajien keskuudessa ilmenneet kielelliset asenteet monissa paikoin eri kielimuodoista tehtyihin havaintoihin.

Havainnot kielenpuhujista olivat pääasiassa yksittäisiä ja negatiivisia, kuten *pääkaupunkiseudun snobimurre*, *teinikieli*, *nuorten slangi* ja *nasaaliäänteinen teini-Helsinki-puhekieli*. Nuoret ja teinit olivat pääkaupunkiseutulaisten ohella toinen slangiin yhdistetty puhujaryhmä. Slangi-termillä on täten viitattu sekä yleiseen nuorison puhutapaan että Helsingin seudun paikallisslangiin. Palanderin (2007: 44) havaintojen mukaan eteläsuomalaiset yhdistävät slangin yleensä jälkimmäiseen, muualta Suomesta kotoisin olevat puolestaan ensinnä mainittuun kielimuotoon. Joka tapauksessa nuoruus ja pääkaupunkiseutu sekä erikseen että yhdessä näyttäisivät provosoivan vastaajia eniten. Sosiaaliryhmiin liittyviä nimityksiä olivat esimerkiksi vastakohtaiset *helsinkiläinen ghetto-mama-talk* ja *liian sivistynyt puhe*. *Vanhusten puhe* oli ainoa positiivissävyinen nimitys tässä ryhmässä. Mielenkiintoista kyllä, lähes kaikki puhujiin liittyvät havainnot olivat tulleet yhdeltä ja samalta joukkueelta.

4.1.4 Ilmaisulliset seikat ja puheen sisältö nimityksinä

Neljännessä havaintokategoriassa keskeiseksi nousi puolestaan yksilön ilmaisutapa, joka liittyi poikkeuksetta siihen, kuinka heihin suhtaudutaan. Yllättävän moni vastaajista oli kiinnittänyt huomiota **puheen ilmaisullisiin seikkoihin** ja **sanoman muotoiluun** kysymyksessä 2, jossa heidän piti nimetä miellyttävimpiä ja ärsyttävimpiä puhekieliä. Ilmaisullisiin seikkoihin viittaavat puhekielten nimitykset olivat usein yleisiä hyvän viestinnän piirteitä, kuten *selkeä ja rauhallinen puhe* ja *sellainen [puhekieli] mitä ymmärtää*. Positiivisiksi puhetavoiksi mainittiin myös kohtelias ja sujuva puhe.

Vastakkaisia havaintoja olivat puolestaan *nopea puhe*, *tiettyjen sanojen turhat toistamiset* ja *epäselvä puhe*. Myös runsas kiroilu oli nostettu puheen sisällön osalta esiin, usein negatiivisessa sävyssä. Yksi vastaaja mainitsi myös *kovistelupuheen* – puheen kovuus olikin mielenkiintoinen havainto, sillä eräs toinen vastaaja kertoi havainneensa sekä *kovia* että *pehmeitä murteita*. Jälkimmäinen havainto liittyy kuitenkin luultavasti murrepiirteisiin (ks. yllä mainitut omat määritelmät), kun taas *kovistelupuhe* viitanee joko puheen sisältöön tai sävyyn.

4.1.5 Puheen luonnollisuus ja aitous

Viimeisen havaintoryhmän muodostavat puheen aitous, luonnollisuus ja persoonallisuus, jotka vastaajat olivat myös maininneet omanlaisinaan puhetapoina. Tämän ryhmän nimityksissä puhetta luokiteltiin ja myös arvioitiin sen mukaan, kuinka sopivia ne ovat puhujilleen. Monet vastaajat korostivat, ettei yksilön murteella tai puhetavalla ole sinänsä väliä, kunhan se on hänen omaa, persoonallista ja luonnostaan tulevaa puhettaan.

Luonteva puhe on miellyttävintä. Arvostan, jos jokainen puhuu sitä murretta miltä alueelta on.

Sellainen jossa henkilön omatausta ja kotipaikka tulee esille. On rohkeaa jos uskaltaa puhua esim. omaa murretta, se on persoonallista ja hauskaa kun murteet sekottuvat eri puhujien kesken.

Suhtautuminen puhujaan näkyi tämän kategorian nimityksissä selvästi; ne olivatkin kaikki peräisin kysymyksen 2 vastauksista. Vastajat olivat käyttäneet näistä puhetavoista nimityksiä kuten *luonteva puhe*, *teennäinen puhe*, *matkiminen*, *oman lainen puhe kieli*, *vapaa* [puhekieli] ja *persoonallinen puhetapa*. Nimityksissä korostui oman, luontevan puheen tärkeys ja toisaalta myös suunnittelemattomuus. Esimerkiksi *sellain* [puhekieli], *joka tulee luonnostaan* ja *se* [puhekieli] *mihin on tottunu* mainittiin positiivisina puhetapoina, kun taas liian tietoinen puheen muokkaaminen (esim. *murteiden/slangin ylikorostaminen*, *liika yritys käyttää slangia*, *murteen peittely*) tuomittiin.

4.2 Kielelliset asenteet

Naisjääkiekkoilijoiden vastauksista ilmenneet kielelliset asenteet liittyivät hyvin läheisesti yllä kuvattuihin kielenpiirteisiin. Kyselyvastausten perusteella voisi todeta, että ryhmiteltiinpä kieltä miten tahansa ja havaittiinpa siitä mitä hyvänsä, herättää ilmiö kuin ilmiö aina sekä ärsytystä että mieltymystä. Aineistostani käy ilmi, että kieli koetaan hyvin subjektiivisesti ja sitä arvioidaan omista arvostuksista käsin, joskin tietyt piirteet nähdään ehkä yleisemmin kielteisinä tai positiivisina.

Murteet herättivät vastaajissa odotetusti tunteita suuntaan ja toiseen. Lähes jokainen mainittu murre löytyi sekä pidetyimpien että inhotuimpien puhetapojen puolelta. Yleisellä tasolla murteita ja murteenpuhujia kuitenkin arvostettiin. Murteet nähtiin negatiivisina ainoastaan silloin, kun puhuja yrittää peitellä tai korostaa omaa puhettaan. Vastaajien mielestä oma kotiseutu ja tausta saavat kuulua puheessa, joten epäluontainen, teennäinen tai matkittu puhetapa tai murre koettiin hyvin kielteisenä:

Ärsyttävintä on oman murteen peittely esim. yleiskieltä käyttäen tai yrittää puhua eri murretta tai slangia, vaikka on kotoisin jostain muualta.

Ainoan poikkeuksen muodostivat jo edellä mainitut Helsingin ja pääkaupunkiseudun puhekielet, jotka mainittiin yksinomaan negatiivisia tuntemuksia luovina. Kyseessä on jo aiemmassa tutkimuksessa havaittu ilmiö. Prestiisikielen asemastaan huolimatta pääkaupunkiseudun puhetapa on saanut meillä Suomessa kielteisiä luonnehdintoja, joskus jopa alueen asukailta itseltään (ks. esim. Palander 2007: 24–25, 44). Merkittävää oli lisäksi näiden näkemysten laaja-alaisuus. Negatiivisia mainintoja tehtiin kaikista joukkueista,

ilmoittipa eräässä jopa 63 % pitävänsä näitä puhekieliä ärsyttävinä. Tämän joukkueen kohdalla voitaisiinkin kenties puhua kollektiivisesta asenteesta, joita ei tämän lisäksi aineistossa esiintynyt.

Yleiskielisistä puhetavoista kirjakieli mainittiin laajalti kielteiseksi, mutta yleispuhekieli ja edelläkin mainitut ”normaalit” puhetavat olivat yleensä miellyttäväksi koettujen joukossa. Joissakin tapauksissa asennoituminen kohdistui varsinaisen kielenpiirteen sijaan kielenkäyttäjiiin. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kieltä nimettiin puhujiensa mukaan silloin, kun heihin kohdistui negatiivisia asenteita (esim. *pääkaupunkiseudun snobimurre*, *teinikieli*, *nasaaliäänteinen teini-Helsinki-puhekieli*).

Vastaajien havainnot olivat kaiken kaikkiaan hyvin monipuolisia, joskaan tuloksina ne eivät olleet kovin yllättäviä. Murteiden yhteydessä oli havaittavissa taustakirjallisuudessa mainittu ilmiö, jossa omaa murretta lähellä oleva naapurivariantti herättää negatiivisia tunteita ja kaukaisimmat murteet puolestaan koetaan kiehtovina ja mieleisinä. Esimerkiksi monet pohjois- ja eteläkarjalaiset murteenpuhujat eivät voineet sietää savoa ja vastaavasti Turun murre, stadin slangi ja länsirannikon puhetapa ärsyttivät monia naapurilääneistä lähtöisin olevia vastaajia. Eri puhujaryhmistä mainituista esimerkeistä taas voisi päätellä, että nuorisokieli ja ääripäät närkästyttävät helpoiten. Nuorison käyttämä kieli on hyvä esimerkki puhekielestä, joka säännöllisesti puhuttaa ja myös herättää närkästystä aina keskustelupalstoja myöten. Esimerkiksi Joronen (2007), joka on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan verkkokeskusteluissa esitettyjä puhekieleen liittyviä affektiivisia kannanottoja, on havainnut nuorten kielen ja slangin närkästyttävän ihmisiä. Keskustelu nuorisokielestä kohdistuu Jorosen aineistossa nimenomaan kielenkäyttäjiiin. Aikuiset puhuvat nuorten kielestä usein yleistäen, ja etenkin tyttöjen kielenkäyttö ärsyttää vielä poikien puheita enemmän. (Joronen 2007: 22–24.)

4.3 Omat idiolektit

Seuraavaksi pureudun vastaajien käsityksiin heidän idiolekteistaan. Kyselyn alussa pelaajien omaa kielenkäyttöä selvitettiin viidestä vaihtoehdosta koostuvalla kysymyksellä, jossa vastaajia pyydettiin valitsemaan, mitä kielen muotoa he käyttävät omasta mielestään enimmäkseen arkipuheessaan (ks. liite 1). Suurin osa vastaajista pysytteli vaihtoehtoina

annetuissa kielenmuodoissa, mutta muutamat hyödynsivät myös tarjolla ollutta oman määrittelyn mahdollisuutta. Monet olivat päätyneet lopulta kahteen eri vaihtoehtoon, jonka lisäksi valintoihin oli tehty jonkin verran tarkennuksia. Valintojen määrät ja prosentuaaliset osuudet on esitetty taulukossa 1 siten, että myös eri vaihtoehtoja yhdistelleet valinnat katsotaan omiksi vaihtoehtokseen.

	f	%
murre	21	39
yleispuhekieli	19	35
slangi	0	0
kirjakieli	0	0
jokin muu	4	7
murre ja yleispuhekieli	9	17
murre ja slang	1	2
yht.	54	100

Taulukko 1. Vastaajien arkipuheestaan tekemät valinnat ja niiden prosentuaaliset osuudet valintojen kokonaismäärästä.

Yleisimmät valinnat olivat lähes tasaväkisesti murre ja yleispuhekieli. Muutamat pelkän murteen valinneet olivat lisäksi maininneen puhetapansa koostuvan useammasta eri murteesta. Näissä luonnehdinnoissa oli selvästi havaittavissa asuinpaikan vaihdosten vaikutus kieleen, sillä sekamurteissa nivoutuivat usein yhteen pelaajien kotiseudun murre ja nykyisen pelipaikan murre. Muuan vastaaja kuvasikin nykyistä puhettaan *sekasikiöksi*. Oman joukkueen kanssa vietetään viikoittain paljon aikaa, joten tämänkaltainen puhetapojen sekoittuminen oli odotettavissa. Eräs vastaaja puolestaan koki, että muuttamiset ovat sekoittumisen sijaan tasoittaneet ja neutralisoineet hänen puhettaan:

Varmasti asumiset eri puolilla Suomea on muokannut puheen yleiskieleksi ja X:n murre on jäänyt unholaan.

Jotkin vastaajien kuvaukset antoivat ymmärtää, että myös muualta kotoisin olevien joukkuekavereiden puhetavat ja murteet heijastuvat heidän omaan kielenkäyttönsä:

Sekaisin murteita/slangia, vaikutuksia eri paikkakunnilta.

Joskus kun puhuu eri murretta puhuvalle alkaa vahingossa käyttämään samaa murretta eikä omaa.

- - parhaimmat ystävät urheilun piiristä -> murteet omaan puheeseen.

Kahden eri vaihtoehdon mukaan puhetapansa määritteli 19 % vastaajista. Näistä vastauksista valtaosassa oli valittu murre ja yleispuhekieli, yhdessä murre ja slang. Murteiden ja yleispuhekielen yhdistelmän suosiota voisi selittää murteiden tasoittuminen ja leimallisimpien murrepiirteiden karsiutuminen. Kenties nämä vastaajat kokevat oman puhetapansa aluepuhekielen tapaiseksi hieman neutraalimmaksi kielimuodoksi, joka kuitenkin sisältää joitakin murteellisuuksia. Voi myös olla, että tällä yhdistelmällä onkin tahdottu ilmaista puheen tilanteista vaihtelua. Eräs vastaaja totesi puhuvansa *murteita ja yleispuhekieltä sekaisin*, mikä viitannee siihen, että hän puhuu joskus murteita, joskus yleispuhekieltä.

Itse määritellyistä puhekielistä valtaosa oli sellaisia, jotka olisi voitu sijoittaa valmiisiin vaihtoehtoihin (esim. *Jyväskylän kieli, sekaisin murteita/slangia*), mutta vastaajat olivat syystä tai toisesta laittaneet ne ”jokin muu” -vaihtoehdon yhteyteen. Eräs vastaaja kuitenkin erottui joukosta tässä ryhmässä, sillä hän kertoi puhuvansa riihimäkeläisittäin:

Riksussa eli Riihimäellä on vähän erilainen tyyli puhua. Enimmäkseen käytän lyhennekieltä mitä ymmärretään vain Riksussa.

Tämäntyyppinen luonnehdinta oli ainoa laatuaan, sillä Riihimäkeä ei kuule tyypillisesti mainittavan kaupunkimurteiden joukossa. Kyseinen vastaaja on hyvä esimerkki siitä, kuinka oman puhekielen persoonallisella nimeämistavalla voidaan korostaa omaa alkuperää ja identiteettiä. Vastaajien kirjoittamat luonnehdinnat kielenkäytöstään olivat kaiken kaikkiaan hyvin värikkäitä ja ne tarjosivat osaltaan tärkeää lisätietoa siitä, mitä he valinnoillaan tarkoittivat. Täsmennyksistä näkyi konkreettisesti myös se, miten vakiintuneita tai vaihtelevia esimerkiksi eri murteiden nimitykset ovat (ks. luku 4.1).

Joukkueittain eri puhetapojen yleisyydessä oli pieniä eroja, vaikkakin kaikissa joukkueissa esiintyi niin murteita, yleispuhekieltä kuin sekavaihtoehtoja. Murteellisimmat puhujat löytyivät joukkueista A ja C, kun taas joukkue B:ssä yleispuhekieltä puhui pieni enemmistö. Joukkueessa D vaihtoehdot menivät kutakuinkin tasan. Taustatietoihin peilaten vaikuttaa siltä, että etenkin vahvan heimoidentiteetin alueilta kotoisin olevien pelaajien kotiseutumurteet ovat juurtuneet puhujiinsa tiukasti. Myös muutamien kaupunkikeskusten ja

maakuntien vaikutusalueelta olevilla pelaajilla omat murteet vaikuttaisivat säilyneen elinvoimaisina. Ymmärrettävästi myös niillä, jotka asuvat yhä synnyinseudullaan, alkuperäinen murre on säilynyt hyvin. Eteläisemmistä murteista oli kuitenkin hyvin harvakseltaan mainintoja: Tampere ja Varsinais-Suomi oli nimetty kerran, Helsinki kahdesti. Tutkimuksen eteläisimmän joukkueen vastaajista yli puolet sanoi puhuvansa yleiskieltä, vaikka heistäkin osa oli syntyisin ns. vahvojen aluemurteiden seuduilta. Täytyy kuitenkin muistaa, että aineisto koostuu vastaajien subjektiivisista tulkinnoista, jonka lisäksi vastaajamäärissä oli suurta vaihtelua eri joukkueiden kesken. Näin ollen kyselyn perusteella muodostunut kuva joissakin yksittäisissä joukkueissa vallitsevista puhetavoista, niiden yleisyydestä ja kielellisistä asenteista ei välttämättä vastaa todellista asiaintilaa. Tulokset edustavatkin joukkuettaan kyselyyn osallistuneiden pelaajien osalta.

5 OMAN RYHMÄN KIELENKÄYTTÖ VERRATTUNA MUIHIN URHEILIJOIHIN

5.1 Oman joukkueen kielenkäyttö ja sanasto

Eräs tutkimukseni keskeisimpiä ja mielenkiintoisimpia tehtäviä on selvittää, millaista kieltä naisjäähkiekkoilijat oman joukkueensa kesken käyttävät. Kyselyssä tätä pyrittiin selvittämään pääasiassa kolmen kysymyksen avulla. Vastaajilta tiedusteltiin huomioita muiden joukkueen jäsenten puhetavoista, esimerkkejä heidän joukkueensa omista sanoista, sanonnoista, nimityksistä ja vastaavasta sanastosta sekä heidän tavastaan puhua muista joukkueista ja urheilijoista. Nämä osiot poikivatkin koko kyselyn runsaimmat vastaukset. Myös muutamat muut kysymykset tarjosivat tietoa joukkueiden puhetavoista ja ilmensivät osin samoja tuloksia edellä mainitut kysymykset.

Joukkueen jäsenten puhetavoista eniten havaittuja asioita olivat murteet ja kiroilu. Murteet tulivat esille kaikkien joukkueiden vastauksissa ja ne olivat ylivoimaisesti huomioituin ja monipuolisimmin havainnollistettu kielimuoto. Murteet ovat kenties helpoimpia ja ilmeisimpiä havaittavia muiden kielenkäytöstä. Monien joukkueiden sisällä ilmeni kuitenkin jonkin verran keskenään ristiriitaisia havaintoja, kuten eräästä joukkueesta otetut esimerkit osoittavat:

Jokainen puhuu omalla murteellaan.

Aika sama puhetyyli kaikilla.

Toisessakin joukkueessa osa vastaajista sanoi joidenkin pelaajien puhuvan murretta, osa kaikkien puhuvan omalla tavallaan ja osa taas kaikkien puhuvan alueen murteella. Voi olla, että eri vastaajat ovat lähestyneet kysymystä erilaisista näkökulmista ja kiinnittäneet ensisijaisesti huomiota erityyppisiin asioihin kielessä, kuten jo edellisen luvun havainnoista saattoi huomata. On myös hyvin mahdollista, että heidän kielen- ja murteentuntemuksensa tasot yksinkertaisesti vaihtelevat huomattavasti toisistaan. Kuten teoriaosuudessa esitettiin, maallikoille voi olla hankalaa tunnistaa eri murteita ja sijoittaa niitä maantieteellisesti, ellei heillä ole niistä kokemuksia (esim. Alpia 2005; Mielikäinen–Palander 2002). Useat vastaajat olivat kuitenkin nimenneet toisten puhumia murteita ja listanneet joitakin heille outoja sanoja (esim. *pahki*). Lisäksi he olivat kommentoineet puhetapojen ääniasua:

Jyväskylän murretta puhuvat kuulostavat samalta, vaikka olisi eri ääni.

Erilaisia vahvoja murteita. ”Pehmeää” ja ”kovaa” puhetta.

Myös joukkueiden jäsenillä tapahtuvaa murteiden sekoittumista, kadottamista ja säilymistä oli kommentoitu paljon:

Kyllä kaikista kuulee mistä päin on kotoisin! Osalla häviää murteet, osalla ei.

Jotkut matkii toisten puhetta, puhetapa tarttuu joskus ja joissakin tilanteissa.

Osa ”kadottaa” oman murteensa muuttaessa toiselle paikkakunnalle ”valtaväestön” painostuksesta.

Eritoten viimeisestä sitaatista käy ilmi, että havaintoja ilmaistaan varmasti ääneenkin. Havaitsin tämän myös henkilökohtaisesti seurattessani hiljattain erästä naisten jääkiekkopeliä. Kuulin sattumalta kommentin, jossa eräälle vastikään joukkuetta vaihtaneelle pelaajalle sanottiin kesken vaihdon: *hei sä et sano enää kiakko, vaan kiekko!* Tämä kertoo siitä, että pelaajat selkeästi kiinnittävät huomiota ryhmän puhetavoissa tapahtuvaan liikehdintään. Olipa kyseessä sitten ”pakotettu” tai tahaton puhekielen muutos, aineiston perusteella näyttäisi selvältä, että erilaiset puhekielet todella törmäävät ja ovat vuorovaikutuksessa jääkiekkjoukkueissa, mikä myös huomataan pelaajien keskuudessa.

Joukkuekavereiden kiroilusta mainittiin myös melkein kaikissa joukkueissa. Muutamat tarkensivat voimasanoja käytettävän eritoten epäonnistuessa ja tyypillisemmin ryhmässä kuin vaikkapa kaksin oltaessa. Liiallinen kiroilu sai kuitenkin osakseen myös kritiikkiä monilta vastaajilta, ja sitä luonnehdittiin esimerkiksi kysymyksen 2 yhteydessä ärsyttäväksi kielenkäytön piirteeksi. Vastaajien sanasto-esimerkkejä katsoessa huomaa kuitenkin selvästi, että kirosanojen viljely ja ylipäätään karkeahko kielenkäyttö kuuluu useimpien joukkueiden puheeseen urheilutilanteissa. Yksi joukkue profiloitui kielenkäytöltään muita korrektimmaksi, eikä heiltä tullut juurikaan karkeitä esimerkkejä tai havaintoja. Eräs kyseisen joukkueen pelaajista kommentoi tekemiään huomioita seuraavasti:

Jokaisella on oma tapansa puhua. Kova kiroilu pistää korvaan, tätä ei onneksi juurikaan kuule.

Erästä toisesta joukkueesta tuli puolestaan hyvin vastakkaisia huomioita; tämän joukkueen pelaajat tekivät lukuisia mainintoja *härskistä kielenkäytöstä* ja *herjanheitolla* maustetusta *rennon rempeästä* ja *rivosta* sanailusta. Joukkueen puhetavasta syntyi näiden kommenttien perusteella melko vapaa ja sievistelemätön vaikutelma. Tässä joukkueessa tiuhaan mainittu *suorasukainen* ja *ronski puhe* nousi esiin useiden eri pelaajien vastauksissa ja

monien eri kysymysten kohdalla jopa siinä määrin, että näistä piirteistä muodostui kyseisen joukkueen puhetapaa korostuneimmin kuvaava tekijä.

Sama *ronski* puhetapa mainittiin myös kaikissa muissa kyselyyn osallistuneissa joukkueissa. Tämä urheillessa ja joukkueen jäsenten kesken käytettävä kieli muodosti vastausten perusteella selvästi oman rekisterinsä, jolle tunnusomaisia piirteitä ovat epäkorrektius, kiroilu ja karkeudet. Vastajat olivat kuvanneet tätä puhetapaa muun muassa *rivoksi*, *rumaksi*, *ronskiksi*, *värikkääksi*, *karskiksi* ja *miesmäiseksi* sekä *roisiksi*. Tyypillisiä sisällöllisiä havaintoja olivat puolestaan runsas *kiroilu* ja *vittuilu*. Kieltä demonstroitiin aineistossa etupäässä sanallisin kuvauksin ja sanastoesimerkein. Tällaista kielenkäyttöä raportoitiin niin toisten puhetavoista tehdyissä havainnoissa (esim. oman joukkueen jäsenet, muut urheilijat) kuin oman puhetavan tai joukkueen keskinäisen kielenkäytön kuvauksissa. Kyse on siis hyvin laaja-alaisesta ilmiöstä, jota kommentoitiin monissa eri kyselyn osissa. Kuten luvussa 4.1 jo mainittiin, on tämä puhetapa ikään kuin heidän omaa urheilukieltään. Aineistosta nouseva ja esimerkeissään näkynyt termi *ronski* kuvaa tätä puhetapaa erittäin hyvin, joten käytän sitä jatkossa viitaten tähän kielenmuotoon. Uskon naisten viittaavan tällä termillä arastelemattomuuteen, joka kattaisi hyvin myös muut kyseisen puhetavan kuvaukset (esim. roisuus, rivous, kiroilu). Koska termi sopii niin hyvin myös *ronskeja puheita* viljelevälle joukkueelle itselleen, käytän sitä tarvittaessa myös heidän kohdallaan.

Murteiden, kiroilun ja *ronskiuden* ohella kahdessa viimeksi mainitussa joukkueessa tehtiin muitakin mielenkiintoisia havaintoja. Vastajat kertoivat esimerkiksi erilaisista urheilutilanteissa ilmenevistä rekistereistä, joissa joukkuekavereiden puhetapa vaihtelee:

Kiroilua epäonnistuessa, huutamista kannustaessa. - - Kun puhutaan taktiikoista jne. puhutaan todella asiallisesti.

Urheilutilanteissa käytän räväkkiä/vakavia sanoja/lyhyitä lauseita.

Muistakin vastauksista sai vaikutelman, että joukkueen jäsenten kielenkäyttö voi yleisesti olla hyvin kirjavaa harjoituksissa, pelimatkoilla ja muita kannustaessa, mutta pelillisistä asioista kuten yllä mainituista taktiikoista keskusteltaessa puhe on asiallista ja joskus jopa vakavasävytteistä.

Muutamit vastajat olivat tehneet erityisen tarkkoja huomioita yksittäisten joukkuekavereidensa puhetavoista. Eräs vastaaja mainitsi nuorempien pelaajien käyttävän hänelle itselleen outoa sanastoa, ja toinen oli havainnut itsevarmuuden puutteen näkyvän joidenkin puhetavoista. Siitä, miten epävarmuus käytännössä ilmenee, vastaaja ei puhunut

tarkemmin. Vastakohtana erittäin terävänäköisille havainnoille jotkin vastaajat eivät olleet tehneet lainkaan havaintoja tai ilmoittivat, etteivät saaneet esimerkkejä päähänsä.

Joukkueiden omasta sanastosta ja nimityksistä vastaajat olivat tehneet havaintoja jälleen melko epätasaisesti – toiset olivat listanneet sivun täyteen erilaisia esimerkkejä, kun taas toiset olivat ohittaneet nämä kohdat muutamalla yleisellä huomiolla, kuten *lempinimiä pelaajilla*, tai jättäneet ne kokonaan tyhjiksi. Etenkin kysymys oman joukkueen kesken käytetyistä muiden joukkueiden tai urheilijoiden nimityksistä vaikutti erityisen hankalalta ja siihen vastasivat niukasti myös runsassanaisemmat vastaajat. Monet pelaajat myönsivät erilaista sanastoa löytyvän paljonkin, mutta esimerkkejä ei vain muistettu kyselytilanteessa. Kuten eräs vastaaja asian ilmaisi:

Varmaan joku ulkopuolinen osaisi vastata tähän hetken seuraamisen jälkeen, kun ei niitä ite huomaa.

Kaiken kaikkiaan oman joukkueen sisäisestä kielenkäytöstä luetellut esimerkit jakautuivat neljään kategoriaan: **1) lempinimet, 2) hokemat 3) kannustushuudot ja 4) muu sanasto**. Kaikissa joukkueissa listattiin kahteen ensimmäiseen kategoriaan liittyviä esimerkkejä ja kahdessa joukkueessa esiteltiin erilaisia kannustuksia, mutta neljäs osio tuli lähes yksinomaan edellä mainitulta eläväkieliseltä joukkueelta.

Valtaosa pelaajien omasta sanastosta oli erilaisia **lempinimiä**. Joukkueissa on annettu lempinimiä niin omille pelaajille kuin vastustajajoukkueille ja heidän pelaajilleen. Eräät vastaajista kertoivat omille joukkuekavereille annetuissa lempinimissä olevan huumoria ja leikkimielistä *kuittailua*:

- - pelikavereista nimi vaihdetaan esim. humoristisemmaksi.

Jotkut lempinimet on annettu pienellä vittuilulla, esim. Sählä, mutta kukaan ei niistä pahastu, kun tietää että se on huumoria.

Näytteessä mainittu lempinimi mainittiin toisessa vastauksessa esimerkkinä myös siitä, kuinka monet lempinimistä syntyvät jonkin tilanteen seurauksena.

Lempinimissä korostui ylipäättään toisten kuvaaminen. Etenkin muiden joukkueiden pelaajien kohdalla lempinimien perusteena käytetään muun muassa ulkonäköä ja fyysisiä ominaisuuksia (esim. *mikkihiiri, hobitti, kääpiö, viidakon eläin, menninkäinen*), epämieluisaa tai rumaa pelityyliä (esim. *lehmä, pissis*) sekä taitotasoa (esim. *top pakit* 'huonot puolustajat'). Osa nimityksistä on yleisempiä, kuten esimerkiksi *mikkihiiri*, jolla tarkoitetaan ketä tahansa

pienikokoista pelaajaa. Joidenkin nimien kohdalla sain sen sijaan vaikutelman, että kyseessä on tietylle vastustajalle annettu nimi, sillä niistä pystyi päättelemään esimerkiksi seuran ja muutenkin rajaamaan melko tarkasti millaiselle pelaajalle nimi on suunnattu. Vastustajia puhutellaan erään vastaajan mukaan myös heidän sukunimillään. Tapa on yleinen esimerkiksi urheilu-uutisissa ja -selostuksissa, sillä monissa joukkuelajeissa urheilijoiden pelipaidoissa lukee yleensä heidän sukunimensä.

Jokaisen joukkueen keskinäiseen sanailuun liittyi myös erilaisia **hokemia ja lausahduksia**, jotka toistuvat puheessa tiuhaan. Tällaisiin hokemiin on varmasti vaikeaa olla törmäämättä, mikäli tutkii nykypäivän puhekieliä, sillä niitä kuulee kaikkialla aina päiväkodeista työpaikoille. Muun muassa tv-sarjat, elokuvat, haastattelut ja mainokset ovat täynnä tarttuvia kommentteja, joista parhaat ja käyttökelpoisimmat tarttuvat ihmisten arkipuheeseen ja leviävät laajimmillaan jopa koko kansan tietoisuuteen. Vastaajien huomioissa näkyikin median osallisuus hokemien synnyssä:

Esillä olevat tv-sarjat tahdittaa usein puheita esim. Putous, Kumman kaa.

Aiemmin mainittu kiroilu tuli esiin myös joukkueiden omissa lausahduksissa, sillä vastausten joukossa oli monia voimasanoihin maustettuja esimerkkejä, kuten *no jo on perkele*, *viuhkat vittuun*, *paska huuleen ja baanalle* sekä *ei jumalauta*. Hokemien joukossa oli luonnollisesti myös paljon peliin ja pelaamiseen liittyviä lausahduksia. Sattumaa tai ei, mutta juuri nämä hokemat olivat useilla niitä maininneilla joukkueilla melko kaksimielisiä tai karkeita ja täynnä seksuaalisia tai naisen kehoon liittyviä viittauksia:

pyöritään ku puolukat pillussa
tissille ja ohi
takaapäin on hyvä tulla
vittumaista lutkaa sinne kentälle.

Joukossa oli muutamia neutraalejakin hokemia, kuten *pleksi huuruun* ja *nähkää se teatteri*, mutta maininnat olivat näissä tapauksissa yksittäisiä. Siveettömät esimerkit muistettiin pelaajien keskuudessa ylivoimaisesti parhaiten, sillä jokainen edellä mainituista hokemista keräsi lukuisia mainintoja. *Ronskeimman* kielenkäytön joukkue erottui muista myös tässä kategoriassa, sillä vaikka muistakin joukkueista löytyi vastaavia havaintoja, tuli enemmistö juuri heiltä.

Kolmannen sanastoryhmän muodostivat **kannustushuudot**, joita listattiin pääasiassa kahdessa joukkueessa. Ennen pelin alkua joukkueet kokoontuvat yleensä yhteen omalle maalilleen, ja usein tässä yhteydessä huudetaan jokin peliin virittävä huuto. Vastauksissa annetuista esimerkeistä osa oli yleisluontoisempia huutoja, jotka kiteyttivät esimerkiksi joukkueen tavoitteen. Näitä olivat muun muassa *win the game* ja *voitto*. Osa oli sen sijaan hyvin tavanomaisia pelin aikanakin käytettäviä kannustuksia, kuten *tsemiä* tai *hyvä tytöt*. Jotkin huudoista liittyivät itse joukkueeseen tai kotiseutuun. Näitä olivat esimerkiksi joukkueiden nimet tai ilmaukset siitä, mistäpäin Suomea he tulevat. Muutamien kannustusten tarkoituksena taas näyttäisi olevan pelihengen nostattaminen (esim. *rähinää!*). Joidenkin huutojen todelliset merkitykset ja taustat ovat vain joukkueen jäsenten tiedossa, kuten eräs pelaaja toi vastauksessaan ilmi:

Ennen huusimme maalinedessä ennen ottelua semmoisen jutun mitä ei voinut ymmärtää jos ei tiennyt mistä oli kyse.

Joukkueen oman sanaston kuvauksista löytyi myös paljon myös **muunlaista sanastoa**. Näitä oli listannut erityisesti *ronskein* joukkue. He olivat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi lajisanastoon (esim. *skriini* 'näköeste maalivahdille', *träppi* 'taktinen puolustuskuvio', *blokki* 'kiekottoman vastustajan häirintä') sekä pelivarusteiden nimiin, vaikka kyseessä lienevät tällöin yleisesti lajin piirissä käytetyt sanat eivätkä niinkään joukkueen itse keksimät termit. Edellä mainitut esimerkit myös kuvastavat englannin vaikutusta kiekkokielessä ja lajisanastossa (ks. luku 3.3). Myös yksittäisiä joukkueen kesken käytettäviä sanoja ja sanontoja oli lueteltu paljon, joiden listaamisessa kunnostautui myös erään toisen joukkueen pelaaja. Osa näistä sanoista oli suhteellisen läpinäkyviä joko sellaisinaan tai pelaajien tarkennuksien avulla. Tällaisia olivat muun muassa *läski pakki* 'isokokoinen puolustaja', *biltema* 'emätin', *häpi lips* 'häpyhuulet', *vappuviuhka* 'mailalla huiskiminen' ja *kahvakuula* 'poikaystävä'. Osa sen sijaan oli ulkopuolisen mahdoton tulkita (esim. *Leenahattu/huivi*, *ääripäähattu*, *sahara*, *kuivakakku*).

Eläväpuheisen joukkueen erikoisuus näissä sanastoesimerkeissä oli kuitenkin valmentajien käyttämän sanaston liittäminen osaksi joukkueen sanastoa. Missään muussa joukkueessa ei mainittu ylipäättään valmentajia tai heidän puhettaan missään kohtaa, mutta tämä joukkue oli listannut myös heidän käyttämiään kannustuksia ja sanastoa sekä heidän nimiään. Annetuista esimerkeistä muun muassa *tissit/lihakset pulleiks* sekä *viuhkat vittuun* ja *vittumaista lutkaa sinne kentälle* olivat peräisin valmentajilta ja liittyivät pelin ohjeistamiseen. *Elähä mittää* taas on tavallisemman kuuloinen hokema. Muutamat pelaajat olivat lisäksi

maininneet valmentajansa puhuman murteen kysymyksen 3 yhteydessä. Näyttäisikin siltä, että tässä joukkueessa sekä valmentajat että pelaajat osallistuvan yhteisen kielen muokkaamiseen ja omaa sanastoa syntyy molemmilta. Tilanne voi olla todellisuudessa sama muissakin joukkueissa, mutta asiaa ei ole nostettu erikseen esiin.

Vastustajajoukkueita nimitettiin useimmiten erilaisilla seuran tai kaupungin nimestä veistellyillä muunnelmilla ja lyhenteillä. Muuan vastaaja huomautti, että nimiä annetaan usein niille pelaajille, joista ei oikein pidetä. Kilpailuasetelman luoma jännite heijastui myös muutaman muun vastaajan kommenteista, joissa he kuvasivat muiden joukkueiden nimeämistä:

Riippuu joukkueesta. Jotkut on perseestä ja jotkut on vaan pellejä.

v****n idiootti/idiootit.

Esimerkeissä oli usein ironiaa ja pientä ivaa mukana, mutta mielestäni ennen kaikkea lyhenteiden joukossa oli myös vakiintuneempia nimityksiä. Persoonallisempien ilmaisujen vastapainoksi moni vastaaja ilmoitti lyhyesti puhuvansa joukkueista näiden oikeilla nimillä tai käyttävänsä nimitystä *vastustaja*. Muiden joukkueiden nimitysten yhteydessä esiin nostettiin myös erotuomarit, jotka varmasti toisinaan kuumentavat tunteita siinä missä kilpakumppanitkin:

Tuomareista olisi paljonkin sanomista. Yleensä [he ovat puheessa] mulkkuja.

Esimerkeissä oli jonkin verran mainintoja myös **muiden lajien urheilijoille** annetuista nimistä. Suhtautuminen kuhunkin lajiin näkyy selvästi nimityksissä. Hyvin neutraaleja, joidenkin vastaajien mielestä nuorison käyttämiä rennompia nimityksiä, olivat esimerkiksi *futari* 'jalkapalloilija', *snoukkaaja* 'lumilautailija' ja *säbäri* 'salibandyn pelaaja'. Samantyyppistä *jäkäri*-nimeä käytettiin myös jääkiekkoilijoista. Eniten erilaisia nimityksiä oli kuitenkin annettu taitoluistelijoille. Heille suunnattuja nimiä löytyi kahden joukkueen vastauksista, ja niiden sävy oli tyystin toinen kuin muiden esimerkkien kohdalla. Taitoluistelijoita kutsuttiin muun muassa *piruettipelleiksi*, *jäänmurskaajiksi*, *jääntappajiksi* ja *sipsuttelijoiksi*. Ilmeisesti tämänkaltaista suhtautumistapaa taitoluistelua kohtaan ilmenee jossakin määrin naisjääkiekkoilijoiden joukossa, sillä olen kuullut vastaavia mielipiteitä muualtakin. Sekä jääkiekko että taitoluistelu ovat jäälajeja, mutta luonteeltaan äärimmäisen erityyppistä urheilua. Pelkästään lajeissa vaadittavat ominaisuudet ovat käytännössä melkein päinvastaisia. Jääkiekossa tarvitaan maskuliinisina pidettyjä ominaisuuksia, kuten voimaa, nopeutta ja aggressiivisuutta, kun taas taitoluistelussa korostuvat feminiinisemmiksi nähdyt

seikat, kuten liikkeiden sirous ja taiteellisuus. Taitoluistelu ylipäättään on koettu yhteiskunnassa naisellisemmaksi ja naisille hyvin soveltuvaksi jääurheilun muodoksi, kun taas jääkiekkoileviin naisiin on suhtauduttu paljon kielteisemmin ja lajin on aiemmin katsottu olevan sopimatonta naisille. Tässä valossa ei ole kovin eriskummallista, että kiekkonaisten keskuudessa ilmenee ennakoasenteita ja skeptisyyttä lajia kohtaan.

5.2 Havaintoja muiden joukkueiden ja lajien harrastajien kielenkäytöstä

Siinä missä joukkueiden omaa sanastoa raportoitiin laajasti ja monipuolisesti, jäivät muiden joukkueiden ja toisten lajien urheilijoiden puheesta tehdyt havainnot todella olemattomiksi. Kaikista vastaajista peräti 61 % joko jätti kokonaan vastaamatta tai totesi, ettei ollut tehnyt aiheesta havaintoja. Syitä niukkoihin huomioihin voi olla monia. Kysymys saattoi olla hieman vaikea, ja joillakin vastaajilla oli hankaluuksia keksiä kyselytilanteessa konkreettisia esimerkkejä, vaikka aiheesta olisi joskus tehtykin havaintoja. Varteenotettava vaihtoehto on myös se, ettei muiden urheilijoiden tai kilpailevien joukkueiden kanssa edes olla niin paljoa tekemisissä, että heidän puhettaan ennättäisi sen syvemmin havainnoida.

Kieli saattaa muutenkin olla aihealue, johon urheilijoiden ei tule kiinnitettyä huomiota. Eräs vastaaja kommentoi kyselyn varrella, ettei hän ole tätä ennen miettinyt omaa kielenkäyttöään. Oma joukkue voi olla siinä mielessä poikkeus, että samojen ihmisten kanssa vietetään todella paljon aikaa. Yhteiset jutut ovat osa joukkuehengen muotoutumista ja keskinäistä hauskanpitoa, jolloin ne myös muistetaan paremmin. Voi myös olla, etteivät ainakaan omassa lajissa vastustajien jutut yksinkertaisesti edes kiinnosta, tai kenties eri joukkueiden jutut ovat niin omintakeisia, ettei niitä osata poimia puheen lomasta.

Esimerkkejä muiden joukkueiden tai urheilijoiden sanastosta tuli siis hyvin niukasti. Jokunen pelaaja oli kuitenkin tehnyt edes pieniä huomioita, mutta nämä havainnot olivat hyvin hajanaisia ja sekalaisia. Eniten oli mainittu yksittäisiä sanoja, joista valtaosa liittyi omaan lajiin. Näitä olivat esimerkiksi varusteiden nimet, kuten etelässä käytetyt *skinnarit* 'luistimet' ja *skepparit* 'alasuojat', alueittain vaihtelevat *patjat* tai *ponttoonit* 'maalivahdin jalkasuojat' sekä yleistä sekaisin tai hämmennyksissä oloa kuvaava *kassalla olo*. Hidasliikkeistä pelaajaa oli havaittu nimitettävän *dieseliksi*, *ylämummoa* puolestaan oli käytetty viittaamaan maalin yläosaan. Eräs vastaaja oli myös poiminut tähän kysymykseen

lehmä-sanan, joka huvittavaa kyllä mainittiin erään toisen joukkueen omassa sanastossa. Muiden lajien sanastoa oli poimittu salibandysta, josta mainittiin esimerkiksi termit *noppavitonen* 'pelikuvio', *tuplaus* 'vastustajaa vartioi kaksi pelaajaa' ja *mökki* 'maalivahdin alue'. Myös yleisluontoisempia huomioita muiden puheesta oli tehty jonkin verran:

Tamperelaiset puhuvat samalla kaikki.

Stadin slangi oli aika mielenkiintoinen kokemus siellä pelatessa.

Muuan vastaaja oli maininnut, että vastustajien puheesta on jäänyt päällimmäisenä mieleen kolme asiaa, *kiroilu*, *vittuilu* ja *haukkuminen*. Kiroilu näyttäisi tämänkin huomion perusteella olevan yleinen urheilutilanteiden kielenkäyttöä luonnehtiva piirre. Pelitilanteissa on varmasti hyvin normaalia, että vastustajia yritetään saada pois tolaltaan solvauksilla sekä ivallisilla ja uhoavilla kommentteilla olipa laji mikä tahansa. Kyseinen vastaaja mainitsi tällaisesta myös konkreettisen esimerkin, jonka on ilmeisesti kuullut huudettavan juuri pelin yhteydessä:

Varokaa, jää on vitun liukas!

Sanastoesimerkkien ja puhetapoihin liittyvien huomioiden lisäksi muutamat vastaajat olivat kommentoineet jotakin hyvin suurpiirteistä tai luonnehtineet laveasti joukkueiden yhteisen kielen muotoutumiseen liittyviä tekijöitä:

No tiettyihin kausiin kuuluvia lausahduksia tai muuta sellaista. Monesti hoettuja lauseita.

Jokaisessa joukkueessa on omat sanastot ja sanonnat riippuen esim. pelaajien iästä, kotipaikkakunnasta jne.

Eri joukkueille muodostuu joukkueen sisäinen sanasto vähän samalla tapaa kuin työpaikoilla.

- - jotain sisäpiirin vitsejä tietty on kaikilla.

Vaikka huomiot olivat hyviä ja varmasti paikkaansa pitäviä, eivät ne tarjonneet kovin konkreettista tietoa muiden urheilijoiden kielestä. Edellä listatut esimerkit muodostivat koko kysymyksen annin, joten kokonaiskuva oli melko hajanainen eikä irrallisista havainnoista voinut tehdä juurikaan johtopäätöksiä.

5.3 Erot nais- ja miesurheilijoiden kielenkäytössä

Jos muiden urheilijoiden kielestä tehdyt huomiot jäivät niukoiksi, tuli vastauksia huomattavasti runsaammin, kun naisilta tiedusteltiin, eroaako naisurheilijoiden kielenkäyttö miesurheilijoiden kielenkäytöstä joko omassa lajissa tai yleisesti. Vastaajista hieman yli kolmannes, 37 %, ei nähnyt miesten ja naisten välillä eroa ja vastaavasti 33 % oli havainnut kielenkäytössä eriävyyksiä. Loput eivät olleet vastanneet tai eivät osanneet määritellä kantaansa.

Näkökulmasta ja mielipiteestä riippumatta ylivoimaisesti keskeisin vertailun kohde nais- ja miesurheilijoiden kesken olikin juuri kielenkäytön karkeus, suorasukaisuus ja kiroilu. Kuten eräs vastaaja totesi, *en tiedä, molemmat sukupuolet kiroilevat ainakin*. Vastaajien näkemykset jakautuivatkin pääosin sen ympärille, kummatko heidän mielestään kiroilevat enemmän ja puhuvat mauttomammin. Tästä voidaan päätellä ainakin se seikka, että vastaajat näkevät joka tapauksessa miesurheilijoiden kielenkäytön lähes poikkeuksetta hävyttömäksi ja karkeaksi.

Olettamukseni on, että vastaajat ovat viitanneet miesurheilijoilla tiettyjen lajien harrastajiin eivätkä yleisesti kaikkiin urheileviin miehiin. Muutamit vastaajat tarkensivat näkemyksissään, että juuri joukkueurheilijat puhuvat heidän mielestään säädyttömästi. Yksilölajeja harrastavien kielenkäyttöä he arvioivat korrektimmaksi. Monilla vastanneista naisista oli taustalla muitakin joukkue- ja palloilulajeja, joten he saattoivat puhua myös näiden lajien harrastajista. Epäilen silti, että monet vastaajista ovat tässä kysymyksessä verranneet puhettaan ensisijaisesti oman lajinsa edustajien eli miesjäähkiekkoilijoiden puhetapoihin. Oman lajin väen kanssa ollaan varmasti eniten tekemisissä, ja he tulevat siten automaattisesti mieleen. Osa vastaajista ilmaisikin puhuvansa nimenomaan kiekkomiehistä. Näiden esimerkkien ja vastauksista saamaani vaikutelman perusteella väittäisinkin, että ”miesten” puheella on tarkoitettu lähinnä jääkiekon tai muiden joukkuelajien miesurheilijoista.

Vaikka kysymyksenasettelu ohjasi selvästi kyllä–ei -vastauksiin, oli aihetta lähestytty hyvin vaihtelevista näkökulmista. Loppujen lopuksi se, miten kysymyksiin oli vastattu, oli yhdentekevää. Paljon olennaisemmiksi seikoiksi nousivat naisten mielipiteilleen antamat perustelut sekä niiden pohjana käytetyt vertailukohdat. Tästä johtuen erittelen vastaukset perustelujen ja näkökulman enkä niinkään kyllä- tai ei-vastausten mukaisesti. Esimerkiksi *ronskeimman* joukkueen kohdalla osa vastaajista myönsi havainneensa eroja, osa kiisti ne ja

muutamat eivät olleet aivan varmoja kannastaan, mutta monilla heistä korostui silti sama näkemys:

[Kyllä.] Naisurheilijat käyttävät ”rajumpaa” kieltä ainakin jääkiekossa.

Ei eroa omalla kohdalla ainakaan. Jos kiroilen niin sitten annan tulla kunnolla.

En usko [eroja olevan]. Meinasin vastata että miehet on rivompia mutta kyllä me keskenään aika rivoja puhutaan 😊

Esimerkit osoittavat, että tämän joukkueen vastaajilla on sama näkemys mies- ja naisurheilijoiden kielen vertailuun (naisurheilijat puhuvat karkeasti ja kiroilevat), vaikka he ovat esittäneet mielipiteensä eri tavoin.

Lähes jokaisen joukkueen vastauksissa esiintyi melko runsaasti näkemyksiä, joissa naisten kielenkäyttöä kuvattiin miesten kielenkäyttöä korrektimmaksi. Vaikka esiin nostettiin usein se seikka, ettei naisjääkiekkoilijoiden puhe ole suinkaan neutraaleinta mahdollista, kuvattiin miesten puhetta vielä *rumemmaksi* ja *rivommaksi*. Osa naisista myös koki, että miehet kiroilevat ja nimittelevät toisia enemmän kuin he. Naisten puhetta kuvattiin tällaisissa kommentteissa esimerkiksi *hienotunteisemmaksi* ja *epäsuoremmaksi*, mikä näkyy vastaajien mukaan esimerkiksi tavassa *lieventää* toisille annettavaa kritiikkiä. Miesten nähtiin menevän puheissaan naisia pidemmälle ja *kuittailevan* joukkuekavereilleen enemmän:

Naiset vain haukkuu yleisesti, miehet menee henkilökohtaisuuksiin

Naiset eivät sano niin suoraan asioita kuin miehet. Miehet/pojat saattavat vittuilla päin naamaa --

-- miehet sanovat suoraan jos tuntee joukkuelaisen pelaavan huonosti.

Muutamat vastaajat ehdottivat lisäksi perusteluissaan, että miehillä olisi erilainen huumorintaju ja enemmän omia sanontoja kuin naisilla. Kyseisillä huomioilla saatetaan viitata samaan suorasukaisuuteen kuin aiemmissa kommentteissa, mutta havainto huumorista on sinänsä mielenkiintoinen, että vastaaja on mieltänyt sen osaksi kielenkäyttöä. Tämä on jälleen hyvä esimerkki siitä, kuinka laajasti kieli ja kielenkäyttö voidaan ymmärtää. Eroja miesten ja naisten kesken havaittiin myös käytöksen tasolla:

-- ehkä me naiset käyttäydymme vähän fiksummin.

Näiden lisäksi eräs vastaaja myös mainitsi, että naisten puhe on hänen mielestään miehiä analysoivampaa.

Muutamien joukkueiden vastauksista löytyi myös hyvin vastakkaisia näkemyksiä. Osa vastaajista piti omaa kielenkäyttöään yhtä huonona kuin miesten tai vieläpä miesten kielenkäyttöä kamalampana. Naiset olivat kuvanneet puhettaan näissä vastauksissa muun muassa *hirveäksi*, *karskiksi* ja *rajuksi*. Naisten kiroilusta ja karkeista puheista oli viitteitä useimpien joukkueiden vastauksissa, mutta näitä eniten maininneen *ronskipuheisen* joukkueen kohdalla asia nousi hyvin korostuneesti esiin. Monet tämän ryhmän vastaajista antoivat ymmärtää, että he ovat puheissaan vähintään miesten tasolla:

Naiset puhuvat paljon karskimmin ja enemmän voimasanoja käyttäen kuin miehet!

Miehet on aika härskéjä, mitä on kuullut, mutta kyllä meilläkin alapääjutut on arkipäivää. Ja joskus kerrotaan liian yksityiskohtaisesti jotain juttuja - -

Ei eroa omalla kohdalla ainakaan. Jos kiroilen niin sitten annan tulla kunnolla.

En osaa vastata kun en ole kuullut miesten juttuja, mutta naisurheilussa kielenkäyttö on välillä tosi hirveää. Usein tuntuu, että mitä kamalampi kielenkäyttö sen hauskeempaa on.

Esimerkit kuvaavat hyvin jo edellä mainittua eroa mielipiteiden muotoilussa, vaikka näkemys on lopulta sama. Kuvaukset ilmentävät jälleen *ronskia* puhetapaa, jolla on mielestäni juuri tämän kysymyksen vastauksissa tahdottu korostaa yhdenvertaisuutta miesten kanssa. Kuten teoriaosuudessa esitettiin, luonnehditaan miehistä kielenkäyttöä usein epäkorrektiksi ja ”huonommaksi” verrattuna naisten siistimpiin puhetapoihin. Samat ”miesten puhetapojen” piirteet ovat myös osa urheilukieltä etenkin joukkueurheilussa ja urheilutilanteissa (ks. luvut 3.2 ja 3.3). Vastaajien tekemät havainnot miesurheilijoiden kielestä tukevat näitä luonnehdintoja. Etenkin jääkiekon kaltaisessa fyysisessä ja aggressiivisessa urheilulajissa lajikuluttuuri on aina ollut jopa korostetun miehistä, mikä näkyy myös kielessä. Jos on koskaan seurannut jääkiekko-ottelua ja kuunnellut pelaajien, valmentajien tai vaikkapa fanien huutoja pelin aikana, ymmärtää varmasti, että vahvat tunteet ilmenevät konkreettisesti vahvana kielenkäyttönä.

Se, että osa vastaajista korostaa oman kielenkäyttönsä *ronskiutta* ja nostaa sen vähintäänkin miesten tasolle, kertoo mielestäni halusta ilmentää urheilijuutta ja jääkiekkoilijuutta. Asia ei tietenkään ole näin mustavalkoinen, vaan luonnollisesti kielenkäyttötavoissa on puhujakohtaisia eroja, kuten naisten vastauksista on käynyt ilmi. Voisi kuitenkin ajatella, että vahvasti urheilijoiksi itsensä kokevat naiset myös puhuvat ”urheilullisesti”, eli siten kuin heidän lajissaan on tapana. Jääkiekon yhteydessä tämä

tarkoittaa mielestäni juuri arastelemattomuutta, rohkeutta, suoruutta ja tietynlaista kovuutta. Sattumaa tai ei, mutta juuri kaikkein *ronskipuheisimmaksi* osoittautuneessa joukkueessa pelaajista valtaosa, 72 %, koki itsensä ennen kaikkea urheilijaksi (ks. kyselyn kysymys 5). Kaikista vastaajista vajaat 60 % identifioi itsensä ensisijaisesti urheilijaksi, joten urheilu varmasti myös näkyi heidän persoonassaan ja miksei siis kielenkäytössäänkin. Kuten eräs vastaaja tarkensi valintaansa, *yritän käyttäytyä vapaa-ajalla urheilijamaisesti*.

Tämän kysymyksen vastaukset eivät kuitenkaan kerro yksin totuutta siitä, millaiseksi vastaajat käsittävät yleisesti naisurheilijoiden kielenkäytön. Tätäkin tarkempia kuvauksia tuli kysymyksessä 9, jossa kysyttiin urheilevien naisten kielenkäytön eroja verrattuna naisiin, jotka eivät urheile (ks. luku 6.2).

6 URHEILUKIELI JA TILANTEINEN VARIAATIO

6.1 Urheilun vaikutus omaan kielenkäyttöön

Naisjääkiekkoilijoiden omaan kielenkäytön ja keskinäisten puhetapojen ohella hyvin oleellisen tutkimuskohteen muodostavat naisten käsitykset siitä, onko urheilu vaikuttanut heidän tapansa puhua joko yleisesti tai eri tilanteissa. Kyselyssä tätä kartoitettiin kysymyksessä 4, jossa vastaajilta kysyttiin, onko urheilu muovannut heidän kielenkäyttöään jotenkin ja puhuvatko he mielestään urheilutilanteissa toisin kuin muualla ja muiden ihmisten kanssa. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, millaista vaikutusta urheilulla on saattanut olla vastaajien kieleen ja ovatko jotkin kielenpiirteet tai puhetavat tyypillisiä nimenomaan urheilutilanteille tai oman joukkueen keskinäiselle kommunikaatiolle. Samalla pyrittiin kartoittamaan, miten selkeitä mahdolliset erot ovat toisiin rekistereihin verrattuna ja kuinka merkityksellinen rooli urheilulla ja urheilijuudella on siten puhujan kielessä.

Kuten teoriaosuudessa kuvattiin, kielenkäyttö on hyvin dynaamista, sosiaalista ja vuorovaikutuksellista toimintaa. Erilaiset sosiaaliset kontaktit ja toimintaympäristöt tuovat jatkuvasti eri tavoin puhuvia ihmisiä yhteen, jolloin myös heidän persoonalliset puhetapansa kohtaavat. Vuorovaikutuksen seurauksena puhujat voivat omaksua toisten puhetavoista elementtejä omaan henkilökohtaiseen repertoaariinsa joko jonkin tietyn rekisterin osaksi tai jatkuvaan, tilanteesta riippumattomaan kielenkäyttöön. Lisäksi etenkin hyvin sidosteisille ryhmille saattaa muotoutua eri puhetapojen pohjalta aivan uusia ja omanlaisiaan puhetapoja ja sosiaalisia murteita (näistä aiheista ks. luku 3).

Kyselyyn osallistuneilta joukkueilta löytyi runsaasti omintakeista ja keskinäistä kielenkäyttöä, jota olen jo aiemmissa luvuissa kuvannut. Yllättävää tai ei, nousivat vastaajien muissa osioissa kuvailemat aiheet esiin myös heidän pohdinnoissaan urheilun vaikutusta omaan kielenkäyttöön. Mitään uutta ei oikeastaan tuotukaan enää esiin, mutta tiettyjen asioiden jatkuva toistuminen vastauksissa vankentaa näyttöä siitä, että kyseiset ilmiöt ovat todella olemassa naisjääkiekkoilijoiden kielessä.

Urheilulla on vastausten perusteella ollut vaikutusta monien pelaajien kieleen. Kunkin joukkueen vastaajista yli puolet oli sitä mieltä, että urheilu on muokannut heidän puhettaan jotenkin. Havainnot jakaantuivat yllättävän samankaltaisesti kuin muutamien aiempien

kysymysten kohdalla. Vastaukset muodostivat selkeitä ja ennalta tuttuja kategorioita, kuten **epäkorrektti kielenkäyttö, murteet** sekä **laji- ja joukkuekohtainen sanasto**, joiden lisäksi esiintyi jonkin verran erilaisia ja hyvin hajanaisia yksittäismainintoja. Vastauksissa oli havaittavissa jonkin verran ristiriitaisuuksia näkemysten ja havaintojen välillä. Eräät vastaajat saattoivat esimerkiksi sanoa aluksi, ettei urheilu ole vaikuttanut heidän kielenkäyttöön ja että puhe on kaikissa tilanteissa samanlaista. Heti seuraavassa lauseessa he kuitenkin jo myönsivät, että oikeastaan he kyllä saattavat kiroilla harjoituksissa ja peleissä, vaikkei se muissa tilanteissa kuulu tapoihin. Tämän vuoksi katsoin parhaaksi käsitellä vastauksia jälleen havaintojen kautta ja tuoda tällä tavoin esiin, millaista urheilun vaikutus on ollut, jos sitä on havaittu.

Yleisin ja eniten havaittu vaikutus, joka urheilulla näyttäisi olleen vastaajien kieleen, oli muissakin kysymyksissä runsaasti havainnoitu *ronski* puhe, kuten **kiroilu** ja tavallista **rivompi ja rumempi** kielenkäyttö. Tämä oli myös ainoa aihealue, josta oli mainittu esimerkkejä joka joukkueessa. Koska muutoshavainnot ovat linjassa esimerkiksi joukkueen muiden jäsenten puhetavoista ja joukkueen sanastoista tehtyjen huomioiden kanssa, on kyseessä mielestäni melko selkeä tutkimustulos. Vastaajat luonnehtivat puheensa *ronskiutumista* muun muassa seuraavasti:

On muovannut aika paljon, puhun nykyään aika ronskilla kielellä, mikä voi kuulostaa ei-urheilijoista oudolta.

Joukkueen kanssa kielenkäyttö on paljon rivompaa ja rumempaa kuin kotona perheen kesken.

Urheilupiireissä kielenkäyttö muuttuu totaalisti - - joukkueen kanssa käyttää paljon enemmän kiro sanoja ja ronskimpaa puhetta.

Kyllä urheilu muovaa puhetta, en puhuisi samalla tavalla perheen kanssa.

Eräs vastaaja kuvasi kielenkäytössään urheilun myötä tapahtunutta muutosta puheen miehistymiseksi:

Varmaan jääkiekko miesvaltaisena lajina ja se että yläasteella olin erittäin paljon tekemisissä poikajääkiekkoilijoiden kanssa on muuttanut kielenkäyttöäni miesmäisempään suuntaan. Sen huomaa välillä.

Havainto puheen muuttumisesta miesmäisemmäksi oli sinänsä mielenkiintoinen, että naisten havainnot miesurheilijoiden puhetavoista liittyivät juuri runsaaseen kiroiluun ja ronskiuteen. Epäkorrektimpi kielenkäyttö nähdään stereotyyppisesti juuri miehille ominaisena puhetapana, kuten edellä on jo mainittu. Keskeisimpiä urheilun seurauksena tapahtuneita

muutoksia näyttäisi vastausten perusteella olevan juuri puheiden suorasukaistuminen ja ”räväköityminen”. Muutoksia havainneiden naisten puheen voisikin katsoa muuttuneen lajin tämänhetkistä standardia, miehisyyttä ja ”äijämäisyyttä”, selkeämmin ilmentäväksi. Se, kuinka tietoista tai tiedostamatonta kyseinen muutos on ollut, ei käynyt ilmi vastauksista, mutta olisi sinällään hyvin mielenkiintoinen selvitettävä. Olisi myös mielenkiintoista tutkia vertailun vuoksi, muuttuuko myös poikien ja miesten puhe lajin tai joukkueurheilun seurauksena vai kokevatko he puhuvansa urheilusta huolimatta itselleen ominaisella tavalla.

Toisaalta puheiden ronskiutumista voidaan lähestyä myös toisesta näkökulmasta: ehkä kyseessä on pikemminkin ryhmän mukanaan tuoma ilmiö, eikä niinkään naisten puheen (tietoinen tai tiedostamaton) miehistyminen. Naisten seksuaalista työpaikkahuumoria tutkinut Kinnunen (1988) huomauttaa, että yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset naisten ja miesten huumorista (so. myös kielestä, ks. esim. Paunonen 1982: 64–65) ovat luoneet stereotypian, jonka mukaan miesten huumori on naisten huumoria kaksimielisempää, ”rivompaa” ja ”härskien” vitsien sävyttämää. Miesten oletetaan olevan seksuaalisesti aktiivisempia ja aloitteellisempia, joten tuhat jutut sopivat paremmin heidän rooliinsa. ”Hyvän naisen” ihanteeseen tällainen huumori ei sen sijaan sovellu ja kuten Kinnunen luonnehtii, ei ”rivosuisen akan” maine juuri imartele naisia. Naisten suhde seksuaalihuumoriin ei olekaan yksiselitteinen, sillä suhtautumistavat vaihtelevat suuresti. Joidenkin naisten mielestä kaksimielisyydet eivät kuulu naisten puheeseen, kun taas osa katsoo juuri naisten olevan se ”härskimpi” sukupuoli.

Kinnusen saamat tulokset kuitenkin osoittavat, että naistenkin keskinäistä huumoria sävyttävät tuhat ja pikkutuhat vitsit. Syy toisenlaisiin käsityksiin saattaa Kinnusen mukaan piillä esimerkiksi siinä, että osa naisista viljelee tällaista huumoria vain toisten naisten läsnä ollessa. Esimerkiksi tiiviissä työyhteisöissä yhteisellä huumorilla voi olla kuitenkin hyvin keskeinen rooli me-hengen ja yhteenkuuluvuuden rakentajana. (Kinnunen 1988: 123–125, 134.) Mielestäni Kinnusen kuvaus sopii hyvin omaan tutkimuskohteeseeni. *Ronskeimmaksi* profiloituneen joukkueen kohdalla omakin päätelmäni oli, että hävyttömällä jutuilla ja kiroilulla luodaan ennen kaikkea yhteishenkeä, ja kaikkia vastanneita naisjäkäkiekkoilijoita ajatellen myös eroa muihin urheilijaryhmiin tai ei-urheileviin naisiin. Myös lajin fyysisyys ja joukkueiden tiivis yhteistoiminta niin pukukopissa kuin sen ulkopuolellakin voi edesauttaa tällaisten puheiden syntyä. Pelaajat harjoittelevat, hikoilevat, ponnistelevat ja kokevat yhdessä niin menestyksen kuin tappionkin – tämän vuoksi voisi

kuvitella, että kynnyks kerton siveettömiä tai aineistossa mainittuja *yksityiskohtaisia* juttuja laskee.

Toinen huomioita kerännyt muutos liittyi aiemmissa luvuissa esitettyyn pelikavereiden ja asuinseudun muutosten mukanaan tuomiin **murteisiin**. Ne näyttäisivät tarttuvan joidenkin puheeseen muita helpommin ja toisaalta tasoittavan paljon muuttaneiden puhetapoja.

Joskus kun puhuu eri murretta puhuvalle alkaa vahingossa käyttämään samaa murretta eikä omaa.

Murteet (muiden joukkuekavereiden) on todellakin vaikuttaneet puhetapaani. Tosin käytän enemmän muiden murteiden sanoja siinä seurassa jossa sitä puhutaan.

- - parhaimmat ystävät urheilun piiristä -> murteet omaan puheeseen.

Tämä ei ole lainkaan yllättävää, kun muistaa taustatiedoista ilmi käyneen valtavan heterogeenisyyden pelaajien taustoissa. Osa vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että urheilu sinällään ei ole niinkään vaikuttanut heidän puheeseensa, vaan juuri pelikavereiden puhetavat ja uudet asuinalueet ovat tehneet suurimman muutoksen:

Ei urheilu sinänsä ole muovannut. Varmasti asumiset eri puolella suomea on muokannut puheen yleiskieleksi ja x murre on jäänyt unholaan.

Kyllä [urheilu] varmaan on [vaikuttanut]. Tai oikeastaan se, mistä henkilö jonka kanssa keskustelen on kotoisin, vaikuttaa enemmän.

Toisaalta pohdin kuitenkin, että eikö juuri urheilu ole se syy, joka on saattanut pelaajat tekemisiin toistensa ja erilaisten murteiden kanssa, ja jonka takia on jouduttu muuttamaan vieraille seuduille? Kenties asiaa edellisten esimerkkien tavoin tarkastelleet ovat kokeneet, ettei esimerkiksi joukkueen tai jääkiekon sanasto ole juurtunut heidän puheeseensa ja siksi alueellisten puhetapojen rooli on korostunut havainnoissa. Mietiskelin murteiden osalta lisäksi sitäkin, voisiko esimerkiksi joillakin murteenpuhujilla oma murre olla niin merkityksellinen ja vahvasti leimansa antava seikka idiolektin muotoutumisessa, ettei vaikkapa urheilusanastolla tai joukkuekavereiden vaihtelevilla puhetavoilla koeta olevan siihen vaikutusta? Esimerkiksi joukkueen C pelaajista lähes 70 % mainitsi jonkin murteen tyypillisimmäksi arkipuhetavakseen tai osaksi sitä. Merkittävää tässä murteenpuhujajoukossa oli se, että kyseisen alueen murteella näytti olevan merkittävä jalansija joukkueessa: kaikista murteenpuhujista, niin alueelta kotoisin olevista kuin muualta tulleista, vain yksi ei sisällyttänyt puheenparteen paikallista murretta. Juuri tässä joukkueessa urheilun koettiin

vaikuttaneen omaan puhetapaan kaikista vähiten (n. 50 %). Tällainen seikka voisi mielestäni hyvinkin vaikuttaa siihen, mitkä tekijät koetaan omassa puheessa vaikuttavimmiksi.

Kolmas kategoria muodostui **lajisanastoon ja joukkueiden omiin sisäpiirijuttuihin** kohdistuneista huomioista. Näitä havaintoja tuli jonkin verran, muttei kuitenkaan kaikista joukkueista. Ne, jotka ottivat asian puheeksi, kuvasivat puhettaan muun muassa näin:

Reeneissä puhutaan ripareist, karvauksesta ja maskeista - -

Joukkueen kanssa muodostuu paljon joukkueen sisäisiä sanontoja, joita ulkopuoliset (esim. perhe) eivät ymmärrä.

Puhun urheilutilanteissa ”kiekkokieltä”, ja paljon inside-juttuja/sanoja.

Uskon, että urheilijan kuin urheilijan puheessa esiintyy väistämättä tietyn verran jääkiekkosanastoa, mutta kaikki vastaajat eivät vain olleet nostaneet sitä syystä tai toisesta esille. Ehkäpä toiset pelaajat käyttävät lajitermistöä itse aktiivisemmin ja tietoisemmin, toiset taas puhuvat samoista asioista eri sanoin ja jättävät viralliset termit hieman vähemmälle. Joukkuekohtaisten juttujen kohdalla havainnointi riippuu ehkä osin siitäkin, kuinka paljon niitä itse viljelee.

Viimeisessä, **hajanaisten huomioiden** ryhmässä esillä olivat jälleen ennalta tutut asiat. Eräs vastaaja luonnehti suosivansa pelatessaan lyhyttä ja ytimekästä ilmaisutapaa, joka on sävyiltään vakavahkoa. Muutamat vastaajat mainitsivat puhuvansa kovemmalla äänellä ja osa mainitsi urheilun vaikuttaneen lähinnä puheenaiheisiin. Joillakin vastaajilla urheilutausta oli puolestaan niin pitkä, etteivät he osanneet erotella urheilusta mahdollisesti johtuvia piirteitä lainkaan:

Urheilu on varmasti muovannut sitä, mutta vaikea sanoa miten, sillä olen urheillut niin kauan ja en osaa kuvitella kielenkäyttöäni jos en urheilisi. Puhun kaikkialla samanlain.

Urheilijuus on muodostunut esimerkin vastaajalla niin tiiviiksi osaksi itseä, ettei se ole eroteltavissa vaan on aina läsnä hänen puhetavassaan. Vastaus ilmentää myös muilla vastaajilla esiintynyttä näkemystä, jonka mukaan urheilu on saattanut vaikuttaa omaan puhetapaan, mutta se säilyy tilanteesta toiseen samana eikä rajoitu vaikkapa vain urheilutilanteisiin.

Kaiken kaikkiaan naisjääkiekkoilijoiden puheessaan havaitsemat muutokset ovat mielestäni osin lajista kumpuavia, osin yleistä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa kielen elämistä. Esimerkiksi *ronskit* puheet ja kiroilu ovat etenkin fyysisille joukkuelajeille ominaisia piirteitä,

sillä kuten Hakala (2006: 225) huomauttaa, *pelin henki on sellainen, että tunteet jylläävät ja solvauksia satelee*. Kuten vastaajat itsekin huomauttivat, puhuisivat joidenkin muiden lajien edustajat luultavasti toisella tavalla. Mitä tulee puolestaan äänenkäyttöön ja ilmaisuun, viestit on muotoiltava nopeiksi, riittävän voimakkaiksi ja nopeasti ymmärrettäviksi, sillä aikaa on pelitilanteissa käytettävissä hyvin rajatusti. Myös jääkiekkosanasto ja urheiluaiheiset puheenaiheet ylipäättään ovat itsestään selvästi lajin ja urheilun mukanaan tuomia aihepiirejä. Sen sijaan erilaiset murteet ja niiden sekoittuminen sekä ryhmän sisäisten juttujen muodostuminen ovat lajista riippumattomia ilmiöitä, joita tapahtuu kaikkialla missä ihmiset kokoontuvat. Tällaisia ilmiöitä tapahtuu jatkuvasti niin työpaikoilla, harrastusten parissa ja kouluissa, eivätkä ne liity siten vain urheiluun.

6.2 Ei-urheilevien naisten kielenkäytöstä

Kyselyn viimeisessä kysymyksessä naisjääkiekkoilijoita pyydettiin pohtimaan, onko heidän mielestään urheilevien ja ei-urheilevien naisten kielenkäyttötavoissa eroja. Enemmistö kaikista vastaajista, n. 61 %, oli sitä mieltä, että urheilevat naiset puhuvat eri tavoin kuin naiset, jotka eivät urheile. Joukkuekohtaisesti näkökannoissa oli kohtalaisia eroja. Eräästä joukkueesta peräti 78 % totesi eroja olevan, kun taas toisessa joukkueessa eroja havaitsi vain 43 %. Muissa kahdessa joukkueessa eriävää kielenkäyttöä sanoi huomanneensa hieman yli puolet joukkueiden vastaajista.

Aivan kuten miesurheilijoihinkin verratessa, nousivat kielenkäytön siisteys ja suoruus myös tässä eniten huomioiduiksi tekijöiksi. Tällä kertaa näkökulmat olivat kuitenkin täysin yhdensuuntaiset, sillä kaikki eroja havainneet vastaajat totesivat naisurheilijoiden olevan kielenkäytöltään ei-urheilevia naisia epäkorrektimpia. Vastaajat kuvasivat naisurheilijoiden olevan puheiltaan *ronskimpia, miesmäisempiä, suorapuheisempia, maskuliinisempia, rivompia, rohkeampia, rumempia, kovempia ja pervompia* kuin muut naiset. Eräs vastaus tiivistä mielestäni tämän näkökannan ytimen:

Kyllä. Urheilijat on suorasanaisempia. Muut on hienostelijoita.

Asiaa kommentoitiin tasaisesti kaikissa joukkueissa, myös niissä, jotka profiloituivat yleisesti puheiltaan siistimmiksi. Kaunistelemattomuus korostui jälleen joukkueessa, joka identifioitui kautta linjan hyvin arastelemattomaksi. Monissa vastauksissa myös toistuivat

samat teesit, joita oli käytetty kuvattaessa miesurheilijoiden epäkorrektimpaa puhetta. Esimerkiksi naisurheilijoiden puheen suoruutta verrattuna ei-urheileviin naisiin kommentoitiin samaan tapaan, kuin eräät vastaajat olivat tehneet verratessaan itseään miesurheilijoihin:

Vähän suuremmin (siihen on totuttu). Palaute sanotaan suoraan kaunistelematta.

Naisurheilijat ovat paljon äänekkäämpiä ja sanovat asiansa paljon suurempaan.

Kuten jälkimmäinen esimerkki osoittaa, oli havaintoja tehty korrektiuden lisäksi äänenkäytöstä. Eräs vastaaja mainitsi myös puheenaiheiden olevan erilaiset eri ihmisten kesken, joskaan puhetapa ei hänen mukaansa vaihtelee:

Me ainakin [puhumme toisin kuin ei-urheilevat naiset]! Puhutaan sellaisista asioista mistä ei edes keskustella muiden kans. Ja ronskisti puhutaan muittenki kans, ei hätkähdetä pikku jutuista.

Juuri tästä kommentista käy erityisen hyvin ilmi me urheilijat–te ei-urheilijat -asetelma, joka välittyi vahvana tämän kysymyksen vastauksista. Kiekkonaisten mainitsema suoruus, rohkeat puheet ja sievistelemätön asenne vaikuttavat olevan naisurheilijoiksi ja -jääkiekkoilijoiksi identifioitumisen keinoja, jotka luovat heidän keskuudessaan ryhmätunnetta ja ennen kaikkea erottavat heidät ei-urheilevista ja kenties muidenkin lajien naisista.

Vastauksissa nostettiin esiin tärkeä havainto lajikohtaisista kielenkäytön eroista, sillä urheilun kenttään mahtuu hyvin erilaisia ominaisuuksia korostavia lajeja ja erilaisia urheilijoita. Osa vastaajista sanoikin käsitystensä olevan peräisin omasta lajistaan, vaikka kysymyksessä tiedusteltiin yleisesti naisurheilijoiden kielestä. Kuten edellä jo kerrottiin, on joidenkin vastaajien mielestä karkeampi puhetapa, erityisesti *rivous*, tyypillistä nimenomaan joukkuelajien parissa, kun taas yksilölajeissa puhutaan siivommin:

Muissa, varsinkaan yksilölajeissa ei varmaan ole yhtä rivoa puhetta.

Ei urheilevien kielenkäyttö on siistimpää kuin urheilevien ja joukkuelajeissa kielenkäyttö on rivompaa kuin yksilöurheilussa.

Korrektiuden lisäksi vastaajat kertoivat myös oman lajin ja urheilun aiheuttamista eroista. Heidän mukaansa urheilijat käyttävät urheiluaiheisia lainauksia ja kielikuvia puheessaan, jonka lisäksi puheenaiheissa näkyy mielenkiinto urheilua kohtaan. Vaikutus saattaa ulottua myös puhetapaan, kuten eräs vastaaja kommentoi:

Laji voi muokata mielestäni puhetyyliä ja toisaalta sanasto on voinut kasvaa siksi eri suuntaan.

Myös esimerkissä esille tullut urheilusanasto mainittiin muutamissa vastauksissa. Joukkueen oma sanasto puolestaan näkyy erään vastaajan mukaan siinä, etteivät ei-urheilevat ystävät aina ymmärrä kaikkia sanontoja ja ilmauksia. Urheilukielen mukanaan tuomia puheen eroja havaittiin lähes jokaisessa joukkueessa, joskin huomattavasti vähemmän kuin ronskiutta.

Ne vastaajat, jotka kiistivät havainneensa eroa urheilevien ja ei-urheilevien naisten puhetavoissa tai jotka olivat epävarmoja kannastaan, olivat perustelleet vastauksiaan kaiken kaikkiaan niukkasanaisesti. He olivat kuitenkin nostaneet esiin monia sellaisia tekijöitä, joita ei kommentoitu muissa vastauksissa. Muutamat korostivat kysymyksen suhteellisuutta ja sanoivat vastauksen riippuvan paljolti siitä, keneen omaa kielenkäyttöään vertaa ja millaisten ihmisten kanssa kukin vapaa-ajallaan liikkuu. Pari vastaajaa myös huomautti joukkueurheilun vaikutuksen kielenkäyttöön olevan melko ilmeistä sen erityislaatuisuuden vuoksi:

Ihmiset, jotka urheilevat esim. joukkueessa, joutuu oppimaan kommunikoidaan 20 erilaisen persoonan kanssa. Se muuttaa kyllä tapaa puhua vapaa-ajallakin.

Tietysti joukkueen sisällä tulee omat jutut ja tunteet kuumenee peleissä helposti ja muutenkin tunneskaala voi olla laaja: itketään, nauretaan, paiskotaan tavaroita.

Muuan vastaaja toi lisäksi esille seikan, joka vaikeutti hänen osaltaan olennaisesti tällaista vertailua:

En tunne henkilöitä, jotka eivät urheile.

Koska kaikissa joukkueissa ilmaistiin näkemyksiä, joiden mukaan urheilevien ja ei-urheilevien naisten kielenkäytön välillä on eroavaisuuksia, kokevat ainakin **naisjäähkiekkoilijat** eroavansa ei-urheilevista naisista kielellisesti. Urheilevien naisten puhetta värittää heidän mukaansa tietynlainen suoruus ja *miesmäinen ronskius*, mikä ei ole yhtä tunnusomaista ei-urheileville naisille. Verratessaan puhettaan urheileviin miehiin monien vastaajien linja oli neutraalimpi, näkökulmia oli runsaasti ja vastaukset hajanaisempia. Ei-urheileviin naiseen verratessa ero oli sen sijaan selvä, ja myös kielenkäytöltään siivommaksi profiloituneet joukkueet korostivat naisurheilijoiden kaunistelemattomampaa puhetapaa.

Mistä nämä erot sitten voisivat johtua? Ilmeisin syy lienee urheilun ja etenkin jääkiekon luonteessa. Esimerkiksi Lievonen (2008) mainitsi pro gradussaan urheilevilla naisilla yleisesti esiintyvistä androgyynisestä identiteetistä sekä havainnoistaan, joiden perusteella tällaista identiteettiä esiintyy etenkin jääkiekossa hyvin menestyvillä naisilla. Jotta ylipäätään hakeutuu lajin pariin, on oltava valmis kestämään rajua fyysistä kontaktia, joten voisi

kuvitella, ettei kielenkäytönkään saralla tällöin hätkähdetä pienistä. Kuten Hakala (2006) toteaa, on joukkueurheilun kielenkäyttö *ronskia* ja täynnä voimasanoja juuri fyysisyytensä ja tunteita herättävän luonteensa takia.

Etenkin jääkiekossa lajiin ja sen harrastajiin liittyvät stereotypiat ovat lisäksi hyvin voimakkaita. Keskustelin aiheesta muutaman jääkiekon parissa pitkään toimineen miehen kanssa, ja he totesivat lyhyesti totuuden olevan, että *ollakseen uskottava jääkiekkoilija täytyy olla vähän äijä*. Käsitys siitä, millaisia lajin harrastajat ovat aina pukeutumista myöten, on heidän mukaansa niin syvässä, että junioripelaajatkin alkavat jo alakouluikäisinä ilmentää ns. jääkiekkoidentiteettiä. Olisi oikeastaan ihme, ellei lajilla voisi olla tällaista vaikutusta myös naisiin, sillä ovathan monet heistäkin pelanneet lapsesta lähtien.

Kaikki eivät silti luonnollisestikaan sovi tähän kuvaukseen, sillä naisjääkiekkoilijoiden joukko on jo tämän kyselyn osallistujajoukon taustojen ja vastausten perusteella hyvin heterogeeninen. Pelaajien oman persoonallisuuden ohella eräs tärkeä kielenkäyttöön vaikuttava tekijä lieneekin **joukkueen** identiteetti ja ryhmähenki. Yhteiset jutut ja tapa käyttää kieltä ovat keino erottua muista ryhmistä ja urheilijoista, ja mikäli yhteishenki on korkealla, voi sen olettaa näkyvän kielenkäytössäkin vähintään keskinäisinä sisäpiirin juttuina. Kenties miesurheilijoihin verrattaessa pelaajien ja joukkueiden erilaiset identiteetit korostuivat selvemmin, sillä vertailukohde oli tavallaan samasta kategoriasta, urheilumaailmasta, mutta sen hallitseva osapuoli. Osa vastaajista halusi selkeästi asettua puhetapojen osalta miesten kanssa tasa-arvoiseen asemaan tai jopa ”lyödä” heidät profiloitumalla totaalisen karkeiksi ja suorapuheisiksi, kun taas toiset havainnoivat näitä eroja neutraalimmin ilman näkyvää tarvetta tai halua kilpailla miesten kanssa. Ei-urheileviin naisiin verrattuna ero vaikutti puolestaan jo niin selvältä, ettei naisten luultavasti tarvinnut identifioitua äärimmäisen karkeiksi ollakseen kuitenkin heitä rajumpia.

Tärkeä muistettava seikka on myös se, että vaikka kysymyksessä tiedusteltiin **naisurheilijoiden** kielenkäyttöä, ovat vastaukset yksinomaan **naisjääkiekkoilijoilta**. Kuten vastaajat itsekin totesivat, vaihtelevat puhetavat lajeittain, joten näitäkään havaintoja ei voida yleistää koskemaan kaikkia naisurheilijoita. Tutkimuksen on tarkoituskin kartoittaa käsityksiä, joten vastausten ja subjektiivinen luonne on hyvä pitää mielessä tuloksia tarkastellessa.

6.3. Puheen tilannevariaatio

Urheilun ja puhetapojen suhteen tarkastelun alaisena oli myös potentiaalinen tilannekohtainen variaatio eli diatyypinen vaihtelu. Ihminen ei yleensä puhu joka tilanteessa samalla tavalla, sillä erilaisissa puhetilanteissa on yleensä oma kontekstiin sopiva rekisterinsä, joka on kyseiseen tilanteeseen tarkoituksenmukaisin. Jokaisella on täten käytössään erilaisia osakieliä, joista kunkin henkilökohtainen kielellinen repertoaari koostuu ja joista yksilö valitsee käyttöönsä kulloinkin mielestään sopivimman kielimuodon. Kyselyssä urheilukielen ilmenemiseen ja sen käyttökonteksteihin sekä erilaisiin puheen rekistereihin yritettiin päästä käsiksi kysymyksen 4 avulla. Aihetta lähestyttiin urheilumaailmasta käsin, ja kysymyksessä pyydettiin muun muassa kuvailemaan, puhuvatko vastaajat joissakin muissa ympäristöissä toisin kuin urheilutilanteissa. Tilanteisesta variaatiosta saadut vastaukset limittyivät osin yhteen edellisessä alaluvussa käsiteltyyn urheilun ja kielen suhteeseen, joten tuloksissa ja havainnoissa on jonkin verran toistoa.

Kaikista joukkueista runsas puolikas, joistakin jopa selvä enemmistö, oli sitä mieltä, että heidän puheensa on urheillessa erilaista kuin muissa tilanteissa. Eriäviäkin mielipiteitä löytyi, ja osa vastaajista ilmoitti, että puheen sisällöt ehkä vaihtelevat, mutta puhetyyli säilyy samana. Vastaajien kommentteissa mainittiin selvästi kolme erilaista puhetilannetta, jotka olivat 1) **urheilu**, 2) **koti ja perhe** ja 3) **työ**. Näiden lisäksi neljänneksi puhetilanteeksi voitaisiin katsoa ”**ystävät ja muut**”, mutta kyseessä on harvakseltaan mainintoja kerännyt jäännös- tai kokoelmaryhmä. Käsittelen jälleen lähinnä havaintoja siitä, miten kieli vastaajien mukaan vaihtelee eri tilanteissa, sillä vastauksia oli taas koottu eri näkökulmista. Kieleisiä vastauksia ei ollut juuri edes kommentoitu, joten pääpaino on siten eroja havainneiden vastauksissa.

Urheilutilanteissa käytetty kieli profiloitui jälleen melko värikkääksi. Harjoituksissa ja peleissä käytettyä kieltä kuvattiin muun muassa *törkeäksi*, *pervoksi*, *huonoksi*, *rumaksi*, *rivoksi*, *ronskiksi*, *miesmäiseksi*, *värikkääksi*, *roisiksi* sekä *karskiksi*. Edellisissä luvuissa esiintynyt *ronski* puhetapa nostettiin jälleen vahvasti esiin. Urheilupuheeseen liitettiin myös runsas kiroilu, eräänlainen vakavuus, *kovuus* ja tiiviys sekä joukkueen omat sisäpiirin jutut ja jääkiekkokieli. Urheillessa käytettävä *ronski* kieli muodostaakin hyvin tunnistettavan, omanlaisensa rekisterin, jota käytetään pääasiassa urheillessa tai oman joukkueen jäsenten kanssa. Vastaajat kertoivat tästä puhetavasta seuraavasti:

On muovannut. Puhun aivan eritavalla perheen ja työyhteisön kanssa kun joukkueen.

Kielenkäyttö on ehkä joukkueessa vähän huonompaa kuin esim vaikka perheen kanssa kun olen.

Pelissä hermostuu useemmin niin tulee käytettyä kaiken maailman voimasanoja...

Töissä ja arjessa en käytä näin ”rumaa”/rivoa kieltä.

Tyypillisin vertailukohta urheilukielelle oli **kotona perheen parissa** käytettävä kieli. Tätä kieltä vastaajat luonnehtivat *asialliseksi*, *rauhalliseksi*, *hillityksi*, *ystävälliseksi* ja *normaaliksi*. Puhetta eivät sävytä voimasanat ja siinä näkyy omalle perheelle ominainen puhetapa, kuten esimerkiksi murre.

-- perheen kanssa puhun rauhallisemmin ja ystävällisemmin, enkä kiroile.

-- en puhuisi perheen kanssa samalla tavalla.

Perheen kanssa puhun enemmän murretta, koska hekin puhuvat murteella.

Lajiin ja joukkueeseen liittyvä kieli saatetaan jättää pois myös ymmärretyksi tulemisen vuoksi. Erään vastaajan kommentissa on mainio esimerkki tavallisen, yleiskielisen puheen ja joukkueen kanssa käytetyn lennokkaamman kielen eroavuudesta:

Perheen kanssa puhun normaalisti, kun ei ne ymmärtäisi minua muuten ollenkaan. Esim. ”Mitä kuuluu?” Ystävien kanssa erilailla esim. ”Kuis pärisee?”

Kolmas harvemmin mainittu puhetilanne oli **työ**. Töissä vastaajat kertoivat puhuvansa asiallisesti ja virallisesti, eikä puhe sisällä *pervoiluja* tai samanlaisia *rumuuksia* kuin urheilukieli. Eräs vastaaja koki rekisterinvaihdon töiden ja urheilutilanteiden kesken erityisen selkeäksi:

Työminä on eri kuin urheiluminä.

Muutamat pelaajat kokivat asian päinvastoin, sillä heidän mielestään oma puhetyyli ei juuri muutu ja etteivät he edes pysty erottelemaan enää urheilua erilliseksi osaksi kielenkäytöstään (ks. luku 6.2).

Viimeisen puhetilanteen muodostivat **ystävät ja muut**, mutta tässä ryhmässä ilmenneissä puhetavoissa ei ollut selkeää yhteistä nimittäjää. Vertailukohtana toimi kuitenkin urheilukieli, jota vasten naiset kuvasivat esimerkiksi lasten, vanhusten ja ystävien kanssa käytettyä kieltä *asiallisemmaksi*, *varovaisemmaksi*, *humoristisemmaksi* ja *analyttisemmaksi*.

Kuten esimerkeistä ilmenee, vaihtelee useiden pelaajien puhetapa eri tilanteissa. Tutkimuksessa kartoitettiin lähinnä urheilukielen esiintymistä, joten muissa tilanteissa käytetyistä puhekielen varianteista kertyi huomattavasti vähemmän kuvauksia ja aineistoesimerkkejä. Yleisesti voisi kuitenkin todeta, että ainakin työ- ja kotipuhe vaikuttavat asiallisemmilta ja rauhaisammilta kuin urheillessa käytetty kieli, jossa on runsaasti karkeita ja alatyylisiä ilmauksia ja jossa puhe on hyvin vapautunutta ja spontaania. Urheilukieltä voidaan tutkimuksessa havaittujen piirteiden puolesta luonnehtia selkeästi epäkorrektimmaksi, *ronskimmaksi* ja rajummaksi kuin keskimääräistä arkipuhetta, eikä sitä viljelläkään yleisesti kaikissa tilanteissa. Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan allekirjoittaneet tätä näkemystä, vaan osa koki puhuvansa kaikissa tilanteissa ja kaikkien kanssa samoin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että heidän arkipuheensa olisi kuvatenlaista karkeaa urheilupuhetta, sillä monet eivät tarkentaneet, millaista puhe yleensä on. Kyselyyn vastanneiden joukossa oli kohtuullisesti myös sellaisia pelaajia, jotka eivät mielestään erityisemmin kiroile ja jotka pitivät tapaa epämiellyttävänä. Myös tavat, joilla urheilun koettiin vaikuttaneen kielenkäyttöön, vaihtelivat kohtalaisesti. *Ronski* kielenkäyttö oli kuitenkin selkeästi se kielen muoto, joka nousi tasaisesti ja eniten esiin kaikissa tutkimukseen osallistuneissa joukkueissa.

7 PÄÄTÄNTÖ

Olen kartoittanut tässä tutkimuksessani naisjääkiekkoilijoiden käsityksiä heidän kielenkäytöstään ja siihen vaikuttavista tekijöistä, heidän kielellisistä asenteistaan sekä urheilun vaikutuksesta heidän puhetapoihinsa. Tutkimusaineistona käytin itse suunnittelemani ja toteuttamani lomakekyselyn materiaalia, joka kerättiin neljältä naisten jääkiekkjoukkueelta. Kysely suoritettiin kahdessa osassa kaudella 2011–2012 vuodenvaihteen molemmin puolin. Vastauksia kertyi yhteensä 54 kappaletta ja niiden sisältö analysoitiin kvalitatiivisesti. Etenin analyysissä aineiston ehdoilla, joten tutkimuksen fokukset muotoutuivat lopullisiin uomiinsa naisten vastauksista nousseiden asioiden perusteella. Vastaajien joukossa oli jonkin verran alaikäisiä vastaajia, joten vastaukset käsiteltiin ja tulokset esitettiin anonymisti.

Ensimmäinen tutkimustehtäväni oli selvittää naisjääkiekkoilijoiden käsityksiä heidän kielenkäytöstään ja kielellisistä asenteistaan. Tätä selvitin kolmen tutkimuskysymyksen avulla: 1. Millaisia näkemyksiä pelaajilla on omasta kielenkäytöstään? 2. Millaista metakieltä pelaajat käyttävät kuvatessaan erilaisia kielimuotoja ja kielenkäyttäjiä? 3. Millaisia asenteita pelaajilla on eri kielimuotoja ja niiden käyttäjiä kohtaan?

Saamieni tulosten mukaan pelaajien idiolekit koostuivat enimmäkseen murteista, yleispuhekielestä ja näiden yhdistelmistä (ks. luku 4.3). Yksikään vastaaja ei määritellyt puhettaan kirjakieleksi tai slangiksi, joskin yksi vastaaja oli sisällyttänyt slangin puheeseensa murteen ohella. Eri vaihtoehtojen yleisyydessä oli jonkin verran vaihtelua joukkueittain. Kaksi joukkuetta profiloitui kielenkäytöltään muita selvästi murteellisemmaksi, kun taas kahdessa muussa joukkueessa yleispuhekieli oli yleisempää tai vähintään yhtä yleistä kuin murre. Aineiston perusteella vaikuttaisi siltä, että tiettyjen alueiden tai kaupunkien murteet säilyvät puhujiensa kielenkäytössä muita todennäköisemmin. Eteläisimmät murrealueet muodostivat tässä asiassa selvän poikkeuksen, sillä niistä oli vain muutamia mainintoja oman idiolektin kuvauksissa, vaikka näiltä alueilta kotoisin olevia vastaajia olikin kohtalaisesti. Muilta osin tulokset olivat odotuksenmukaisia eikä suuria yllätyksiä ilmennyt.

Vastaajien kuvaamissa kielellisissä asenteissa toistuivat myös useat ennalta odotetut ja taustakirjallisuudessa mainitut ilmiöt. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun puhetavat herättivät vastaajissa yksinomaan ärtymystä, kun taas muita puhetapoja kohtaan asennoituttiin

vaihtelevammin (ks. esim. Palander 2007: 24–25). Myös oman kotiseudun lähelle ulottuvat naapurimurteet koettiin negatiivisemmiksi kuin kaukaisemmat murteet. Ainoastaan pääkaupunkiseudun puhetavat muodostivat tässä poikkeuksen. Kaiken kaikkiaan murteisiin ja murteenpuhujiin suhtauduttiin positiivisesti, ja omaa taustaa ilmentävää puhetapaa arvostettiin. Toisinaan vastaajien ilmentämät kielelliset asenteet kohdistuivat kielimuodon tai puhetavan sijaan kielenkäyttöihin eli metakielen toiseen tasoon (esim. *helsinkiläinen ghetto-mama-talk*, *teinikieli*). Nämä maininnat olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta negatiivisia. Joukkuekohtaisia kollektiivisia asenteita ei ollut juurikaan havaittavissa, joskin eräässä joukkueessa esiintyi erityisen runsaasti negatiivisia mainintoja pääkaupunkiseudun puhekielistä.

Naisjääkiekkoilijoiden vastauksissaan käyttämä metakieli kuvasi myös sangen tuttuja ilmiöitä. Esimerkiksi murteiden ja itse määriteltyjen puhetapojen nimityksiä hallitsivat erilaiset kaupunki- tai aluekohtaiset puhekielet tai -murteet. Naisten dialektaalisista puhekielistä käyttämä metakieli sisälsi hyvin tyypillisiä nimityksiä (esim. *savon*, *karjalan*, *Tampereen*, *Oulun* ja *Helsingin* murteet), mutta myös hieman omintakeisempia määritelmiä tai havaintoja (esim. *mie-sie -kieli*, *Jyväskylän kieli*, *Riihimäki*, *länsirannikon puhe*). Kaiken kaikkiaan yleisluontoisten puhekielten kuvauksissa vastausten metakieli jakautui viiteen eri havaintokategoriaan: 1) murteisiin ja slangiin, 2) neutraaleihin ja yleiskielisempiin kielimuotoihin, 3) eri sosiaaliryhmien tapoihin puhua, 4) ilmaisullisiin tekijöihin ja sisältöseikkoihin sekä 5) puheen luonnollisuuteen puhujalleen. Ensimmäisessä ja toisessa kategoriassa kieltä nimettiin ja kuvattiin murteiden, slangin tai neutraalimman, ns. ”murteettoman” puhetavan avulla. Kolmannessa kategoriassa naiskiekkoilijat nimesivät puhetapoja ja -kieliä erilaisten puhujien mukaan (esim. *pääkaupunkiseudun snobimurre*, *teinikieli* ja *nasaaliäänteinen teini-Helsinki-puhekieli*). Neljännessä kategoriassa puhetta leimasivat ilmaisu- ja sisältöseikat, kuten *kiroilu*, *rauhallisuus* ja *selkeys* tai *nopea* ja *epäselvä puhe*, kun taas viidennessä kategoriassa puhekieltä kuvattiin sen mukaan, sopiko se vastaajan mielestä puhujalleen ja onko se aitoa (esim. *luonteva puhe*, *teennäinen puhe*, *matkiminen*, *oman lainen puhe kieli* ja *persoonallinen puhetapa*). Kyselyssä käyttämäni termit puhekieli, puhetapa, arkipuhe ja kielenkäyttö ymmärrettiin näin ollen monin eri tavoin, ja kielenkäyttöön liitettiin myös puhujaan, hänen viestintätapaansa ja persoonaansa liittyviä tekijöitä. Eräs vastaaja mainitsi jopa huumorin osaksi kieltä.

Kuudentena metakielikategoriana voitaisiin pitää aineistosta vahvasti esiin nousseen *ronskin* puhetavan kuvauksia, jotka liittyivät poikkeuksetta urheilutilanteisiin. Kyseessä on

näin ollen eräs urheilukielen variantti, **naisten keskinäinen urheillessa käytetty rekisteri**. Puhetapaa kuvattiin muun muassa *rivoksi*, *rumaksi*, *ronskiksi*, *värikkääksi*, *karskiksi* ja *miesmäiseksi*, jonka lisäksi siihen liitettiin *kiroilun* ja *vittuilun* kaltaisia sisältöaineiksia. Tätä rekisteriä havainnoitiin laajasti kyselyn eri osissa ja kaikissa joukkueissa, joten kyseessä on oltava todellinen puhetapa. Kuvaukset myös todistavat Hakalan (2006) näkemystä siitä, että etenkin joukkueurheilijoiden kielenkäyttö voi urheillessa olla värikästä, intensiivistä ja epäkorrektia (ks. luku 3.3).

Toinen tutkimustehtäväni oli selvittää vastaajien käsityksiä sekä oman joukkueensa puhetavoista että muiden ryhmien käyttämästä kielestä. Tätä tehtävää tarkensivat tutkimuskysymykset 4–7, jotka olivat seuraavat: 4. Millaisia näkemyksiä vastaajilla on oman joukkueensa kielenkäytöstä? 5. Millaista muiden joukkueiden kielenkäyttö on vastaajien mielestä? 6. Millaisia puhetapoja muiden lajien harrastajilla on vastaajien mielestä? 7. Eroavatko miesurheilijoiden puhetavat vastaajien mielestä naisurheilijoiden puhetavoista?

Oman joukkueen keskinäisestä kielenkäytöstä nostettiin esiin runsaasti lempinimiä ja erilaisia hokemia, joiden lisäksi muutama joukkue mainitsi myös erilaisia kannustushuutoja ja muuta yhteistä sanastoa. Kannustuksiin ja hokemiin oli liitetty joitakin hyvin yleisluontoisia ilmauksia, kuten tavanomaisia kannustuksia (*tsemiä*) tai kiro sanoja (*ei jumalauta*). Lempinimet ja varsinkin muu sanastoaines olivat sen sijaan pääosin joukkueiden omaa sanastoa (esim. *Biltema*, *kahvakuula*, *viuhkat vittuun*, *kuivakakku*) tai lajin parissa käytettävää sanastoa (esim. *skriini*, *träppi*, *mikkihiiri*). *Ronskilla* puhetavalla oli siten sijansa myös joukkueen omassa sanastossa. Etenkin peliin liittyvä sanasto oli usein kaksimielistä (esim. *takaapäin on hyvä tulla*). Muiden joukkueen jäsenien puheista (ks. kyselyn kohta 3) vastaajat muistivat parhaiten erilaisia murteita, jonka lisäksi pelaajien mainittiin kiroilevan paljon.

Tiedusteltaessa muille urheilijoille annetuista nimistä vastaajat kommentoivat erityisesti taitoluistelijoita, joita nimitettiin muun muassa *piruettipelleiksi* ja *jäänmurskaajiksi*. Muiden lajien harrastajille tai vastustajille annetut nimitykset olivat melko neutraaleja, mutta taitoluistelijat saivat yksin negatiivissävyytteisiä nimityksiä. Muiden jääkiekkjoukkueiden ja urheilijoiden kielenkäyttöä oli kommentoitu hyvin niukasti. Peräti 61 % kaikista vastaajista ei joko vastannut kysymykseen lainkaan tai tyytyi toteamaan, ettei ole havainnut mitään. Harvoiksi jääneissä havainnoissa mainittiin esimerkiksi omaan lajiin liittyvää sanastoa ja vastustajien tapaa solvata ja kiroilla. Näin hajanaisista vastauksista ei voinut kuitenkaan tehdä johtopäätöksiä. Syitä vastaajien harvasanaisuuteen voisivat olla esimerkiksi kaiken kaikkiaan

vähäinen kielenkäytön huomiointi tai yksinkertaisesti mielenkiinnon puute vastustajien tai muiden urheilijoiden puheisiin.

Sen sijaan mies- ja naisurheilijoiden puhetapojen eroavuutta kommentoitiin vilkkaasti. Vastaajista 37 % ei ollut havainnut miesten ja naisten kielenkäytössä eroja, kun taas 33 % ajatteli päinvastoin. Keskeisiä vertauskohtia naisten ja miesten puhetavoissa olivat juuri kiroilu ja arastelemattomat jutut. Naisjäähkiekkoilijat olivat melko yksimielisiä siitä, että miesurheilijat puhuvat *ronskisti*, eli tavalla, joka nousi esiin myös heidän oman urheilukielensä kuvauksissa. Naisten näkemykset jakautuivat kuitenkin sen suhteen, kummatko puhuvat heidän mielestään karkeammin. Osa vastaajista piti miehiä kielenkäytöltään epäkorrektimpina, mutta osa korosti naisten olevan vähintään yhtä suorasanaisia tai jopa suorasanaisempia kuin miehet. Naiset ilmaisivat mielipiteensä hyvin eriävin tavoin, sillä molempia näkemyksiä löytyi sekä eroja havainneiden että erot kiistävien pelaajien joukosta. Naisten tavat perustella näkemyksiään tarjosivatkin tulosten kannalta paljon olennaisempaa tietoa kuin se, moniko vastasi kysymykseen kyllä ja moniko ei.

Kolmas tutkimustehtäväni oli kartoittaa naisjäähkiekkoilijoiden näkemyksiä siitä, onko urheilu vaikuttanut heidän kielenkäyttöön ja puhuvatko he mielestään urheillessa toisin kuin muissa tilanteissa. Tutkimuskysymykseni tässä osiossa olivat seuraavat: 8. Onko urheilu vastaajien mielestä vaikuttanut jotenkin heidän kielenkäyttöön? 9. Esiintyykö vastaajien puhetavoissa heidän näkemyksensä mukaan tilanteista vaihtelua urheillessa ja muissa tilanteissa? 10. Eroaako urheilevien ja ei-urheilevien naisten kielenkäyttö vastaajien mielestä jollakin tavalla.

Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että urheilu on vaikuttanut heidän kielenkäyttöön jotenkin. Vastauksista ilmenneet kolme keskeisintä muutosta olivat 1) puheen *ronskiutuminen*, kiroilu ja epäkorrektiutuminen, 2) murteiden tarttuminen sekä 3) laji- ja joukkuekohtaisen sanaston omaksuminen. *Ronskiutuminen* oli näistä ainoa muutos, josta tehtiin havaintoja kaikissa neljässä joukkueessa. Valtaosa havaituista muutoksista limittynee naisten omaan lajiin. Naisten havaitsemat kielenpiirteet, kuten kiroilu ja epäkorrektiudet, ovat joukkuelajeille ominaisia puheiden sävyttäjiä, kuten esimerkiksi Hakala (2006) on tuonut ilmi. Jäähkiekkoon ja urheiluun liittyvät puheenaiheet ja sanasto ovat puolestaan ilmeisiä urheilun seurauksia. Sen sijaan murteiden tarttuminen ja sisäpiirijutut ovat mielestäni lajista riippumattomia ja aivan tavallisia ryhmätoiminnan sivutuotteita, olkoonkin, että tässä

tapauksessa ryhmän muodostavat urheilujoukkueet. Nämä tekijät voisivat kuitenkin tarttua puheeseen missä vain, kuten esimerkiksi työpaikoilla ja kouluissa.

Muutamit vastaukset antoivat ymmärtää, että puhe on muuttunut kaiken kaikkiaan epäkorrektimmaksi, jotkut taas, että muutos näkyy lähinnä jäällä ja oman joukkueen kesken. Hieman yli puolet kaikista vastaajista oli sitä mieltä, että heidän puheensa muuttuu tilanteittain. Mainittuja puhetilanteita olivat muun muassa urheilu, koti ja perhe sekä työ. Naiset kuvasivat käyttävänsä urheillessa muita puhetilanteita *ronskimpaa* kieltä. Tämänkaltainen puheen muutos korostui äärimmilleen, kun naiskiekkoilijoilta kysyttiin kielenkäytön eroa ei-urheileviin naisiin nähden. Vertailukohtina olivat puheen karkeus ja suoruus kuten myös miesurheilijoihin verratessa. Tässä tapauksessa kaikki eroja havainneet olivat kuitenkin yksimielisiä sen suhteen, että naisurheilijat ovat epäkorrektimpi osapuoli: peräti 61 % kaikista vastaajista piti urheilevien naisten puhetta *ronskimpana*, *miesmäisempänä*, *suorempana*, *rivompana*, *rohkeampana*, *rumempana*, *kovempana* ja *pervompana* kuin ei-urheilevien naisten. Havainnot puhetaiposten eroavuudesta kuitenkin vaihtelivat kohtalaisesti joukkueittain, sillä eräässä joukkueessa jopa 78 % vastaajista oli havainnut eroja, kun taas toisessa vain 43 %. Merkittävää oli kuitenkin se, että myös kielenkäytöltään toisia korrektimmiksi profiloituneissa joukkueissa mainittiin urheilevien naisten puhuvan toisin kuin ei-urheilevat.

Tutkimukseni keskeisin ja huomionarvoisin anti liittyy epäilemättä naisten kuvaamaan *ronskiin* kielenkäyttöön, joka on monien vastaajien mukaan tullut osaksi heidän puhetaipensa juuri urheilun myötä. Tämä eräänlainen urheilukieli muodosti selvästi oman rekisterinsä, jota luonnehtivat jo edellä mainitut epäkorrektiudet, kiroilu ja karkeudet. *Ronskius* kävi ilmi kaikkien joukkueiden vastauksista ja se liitettiin sekä oman joukkueen että vastustajien kielenkäyttöön. Vastaajien luonnehtimat *roisit läpät*, *pervoilut* ja *voimasanat* liittyivät vahvasti nimenomaan urheilupiireissä käytettyyn kieleen. Vastaavaa kielenkäyttöä ei liitetty vastauksissa mihinkään muihin puhetilanteisiin, kuten kotiin tai työhön. Lisäksi muilla kielestä havaituilla asioilla, kuten murteilla, ei näyttäisi olevan vastaavaa roolia urheilupuheen muotoutumisessa; esimerkiksi juuri murteet olivat ylivoimaisesti huomioiduin asia oman joukkueen jäsenten puhetaiposta, mutta niistä oli vain muutamia mainintoja oman joukkueen sanankäyttöä ja urheilun vaikutusta omaan puheeseen tiedustelemissa kysymyksissä. Voisikin ajatella, että vaikka murteet ja muut dialektaaliset tekijät ovat yksilötasolla tärkeitä arkipuheen muovaajia, ei niiden merkitys ole huomattava kollektiivisesti muotoutuvan urheilupuheen osana.

Ronskius toimi myös keskeisenä vertailukohtana, kun vastaajat kartoittivat omaa kielenkäyttöään suhteessa miesurheilijoihin ja ei-urheileviin naisiin. Etenkin jälkimmäisiin verrattuna eroja havainneet vastaajat olivat hyvin yksimielisiä sen suhteen, että *karskius* on ominaista juuri urheileville naisille, eikä niinkään ei-urheileville. Epäkorrektimpi puhe tuntui jopa toimivan urheilijuutta määrittävänä ja ei-urheilevista naisista erottavana tekijänä. Joidenkin vastausten kohdalla vaikutelmani olikin, ettei kuvatuissa eroissa ollut kyse vain kielenkäytöstä, vaan puhujiin liittyvistä kokonaisvaltaisemmista luonne- ja asenne-eroista:

-- Urheilijat on suorasanaisempia. Muut ovat hienostelijoita.

-- Naisurheilijat ovat paljon äänekkäämpiä ja sanovat asiansa paljon suurempaan.

Eroja havainneilla vastaajilla oli ikään kuin implisiittinen käsitys siitä, kuinka naisten tulisi odotusten mukaan puhua. Heidän näkemyksissään naisurheilijat tai ainakaan naisjäähkiekkoilijat eivät toimi näiden odotusten mukaisesti, vaan he **rohkenevat** murtaa perinteiseen naiseuteen kohdistuvat odotukset ja puhua kaunistelematta ja karkeasti. Kinnusen (1988: 123–125) mainitsema ”rivosuisen akan” rooli ei vaikuta olevan heille kauhistus, vaan osalle pikemminkin jopa ylpeyden aihe. Naisjäähkiekkoilijat uudistavat eittämättä vanhanaikaisia käsityksiä siitä, millaisia naisten tulisi olla ja mitä he voivat tehdä tai sanoa. Esimerkiksi Lievosen haastattelemat valmentajat kuvasivat naisjäähkiekkoilijoita tietyllä tapaa rajuiksi ja uskaliaiksi, sillä he uskaltavat *pukee ton haarniskan päällensä ja ottaa moukkua vastaan*. Tällä viitataan lajin edellyttämiin varusteisiin, jotka verhoavat pelaajat päästä varpasiin sekä uskallukseen ottaa iskuja vastaan. Jäähkiekossa naisten on pystyttävä suorittamaan fyysisesti erittäin vaativia suorituksia ja olemaan välittämättä ulkonäöstään – tämä saattaa olla valmentajien mukaan edelleen vaikeaa monille naisille. *Fyysisyys ja ronskius* sekä tietynlainen maskuliinisuus näyttäisivätkin olevan eduksi naisille jäähkiekon kaltaisissa kontaktilajeissa ja joukkueurheilussa yleensä. (Lievonen 2006: 69–71, 93.) Haastateltujen valmentajien kuvaamat piirteet nousivat esiin myös tämän tutkimuksen aineistossa, joskin kielenkäytön yhteydessä. Juuri kielenkäyttö kuvastaa kuitenkin merkittäväällä tavalla puhujan persoonaa ja identiteettiä, joten uskon, että valmentajien väittämillä on todellisuuspohjaa.

On kuitenkin syytä huomata, että kaikki vastaajat eivät tuoneet esiin erityistä karkeapuheisuutta ja *ronskiutta*, tai ainakaan he eivät profiloituneet itse sen mukaisesti. Lisäksi osa vastaajista ei täysin selventänyt, miten heidän puheensa muuttuu urheilun myötä:

Kyllä, urheilu muovaa puhetta.. en puhuisi samalla tavalla perheen kanssa.

Myös joukkuekohtaisia eroja ilmeni jonkin verran. Eräässä joukkueessa *ronskia* kielenkäyttöä korostettiin niin runsaasti, että arastelematon huumorintaju ja karkeat puheet vaikuttavat suorastaan luovan ja ylläpitävän ryhmäidentiteettiä heidän keskuudessaan. Kuten luvussa 2.3 mainittiin, pyrkivät kiinteät ryhmät usein yhdenmukaisuuteen (Jauhiainen–Eskola 1994: 105). Juuri *ronskeimman* joukkueen joukkuehenki kuvattiin taustatiedoissa yksiselitteisen rikkumattomaksi, joten tämän vuoksi on ymmärrettävää, että heidän keskuudessaan esiintyy vahvan yhdensuuntaista huumoria ja kieltä. Eräs toinen joukkue puolestaan identifioitui vastausten perusteella muita hivenen korrektimmaksi. Tästä huolimatta myös heidän joukossaan tehtiin havaintoja siitä, että urheilutilanteissa kielenkäyttö eroaa muista puhetilanteista: puhe on heistä urheillessa *voimakkaampaa* ja kiroiluakin saattaa esiintyä. Nämä huomiot vankentavat muiden joukkueiden antamaa käsitystä siitä, että urheilutilanteiden kieli muodostuu selvästi omanlaisista aineksista.

Kuten analyysin ohessa jo pohdin, on naisjäähkiekkoilijoiden kuvaaman *ronskin* puheen taustalla varmasti monenlaisia tekijöitä. Jääkiekon ominaispiirteet ja lajin pelaajalle asettamat vaatimukset vaikuttavat varmasti jo siten, että herkimvät eivät edes hakeudu lajin pariin. Malli siitä, millainen jääkiekkoilijan tulisi olla, korostaa sekä miehisenä pidettyjä piirteitä että lajin vaatimia ominaisuuksia, kuten aggressiivisuutta, suoraviivaisuutta ja fyysisyyttä. Sama pätee myös viestintään, olipa kyse sitten pelaajasta, valmentajasta tai penkkiurheilijasta. Esimerkiksi internetissä oleva videopalvelu YouTube on täynnä tallenteita tilanteista, joissa pelaajat tai valmentajat sanovat karkeasti muotoillun mielipiteensä pelin kulusta, tuomareiden toiminnasta tai vastaavasta. Kuten luvussa 3.3 mainittiin, urheilu on hyvin tunnepitoista toimintaa, joka vaatii etenkin huipputasolla valtavaa panostusta kaikilta sen parissa toimivilta. Varsinkin suosittujen lajien kohdalla urheilijoita, valmentajia ja organisaatioita kohtaan kohdistuu suuria odotuksia ja paineita, joten on ymmärrettävää, että tunnelatauksen intensiteetti toistuu myös kielenkäytössä. Kuten Hakala (2006: 226) huomauttaa, on karkeassa kielenkäytössä osittain kyse silkasta kulttuurin periytymisestä: vanhemmat urheilijat ovat esimerkkinä nuoremmilleen, ja kokeneempien käyttämät puhuvat siirtyvät perimätietona ja lajikulttuurin osana jälkipolville.

Tutkimuksen toteuttaminen onnistui mielestäni hyvin, joskin joitakin asioita olisin voinut tehdä toisin. Valitsin kyselyiden välittäjiksi käytännön syistä valmentajat, mistä johtuen en päässyt itse vaikuttamaan kyselyn ohjeistamiseen tai vastaajien motivoimiseen.

Joukkueiden vastausprosentissa ja vastausten laadukkuudessa olikin kohtuullisia eroja. Joukkueista A ja B kyselyyn osallistui vain kymmenkunta pelaajaa, siis noin puolet, kun taas joukkueista C ja D osallistui selvä enemmistö. Joukkueen A kohdalla osallistujamäärään vaikutti erityisesti alaikäisten pelaajien poisjäänti, sillä kaikki eivät ehtineet hankkia sovitun aikataulun puitteissa huoltajiensa suostumusta kyselyyn osallistumiseen. Päätin kuitenkin tietoisesti ottaa alaikäiset pelaajat mukaan tutkimukseen, vaikka se tiukensikin anonymiteettisuojaa. Pelaajien heterogeenisyys iän ja muiden taustatekijöiden osalta on naisten jääkiekkoukkueille hyvin luonteenomaista, joten halusin tutkia niitä sellaisina kokonaisuuksina kuin ne oikeasti ovat. Tutkimus olisi joka tapauksessa toteutettu anonymisti, joten en olisi muutenkaan voinut aineistoa analysoidessani paljastaa esimerkiksi pelaajien tai joukkueiden toisilleen antamia lempinimiä, sillä ne olisivat antaneet liian yksilöivää tietoa osallistuneista joukkueista tai niiden jäsenistä.

Olen kuitenkin tyytyväinen osallistujien kokonaismäärään ja vastaajia on mielestäni riittävästi, jotta tutkimusta voi pitää validina ja luotettavana. Neljä joukkuetta oli mielestäni sopiva otos, sillä se kattoi puolet naisten SM-sarjan joukkueista. Jos viisikin joukkuetta olisi vastannut kokonaisuudessaan, olisi aineistoni paisunut tutkielman laajuuteen nähden liikaa. Saamilleni tuloksille löytyi tukea sekä taustakirjallisuudesta että käymistäni keskusteluista naisjääkiekon parissa toimivien henkilöiden kanssa, joten löydöksiä voi pitää todenperäisinä, vaikka aineistoni koostuikin naisjääkiekkoilijoiden subjektiivisista käsityksistä ja joukkuekohtaiset osallistujamäärät vaihtelivat. Luotettavuutta tuki myös se seikka, että keskeisimmät tulokseni, kuten puheen muuttuminen urheilun vaikutuksesta ja urheilukielen *ronskius*, nousivat eri joukkueiden vastauksissa esiin hyvin laaja-alaisesti.

On kuitenkin mahdollista, että esimerkiksi kyselylomakkeen muotoilu ja sanavalinnat vaikuttivat joihinkin tuloksiin. Esimerkiksi kyselyn kysymyksessä 1 tarjosin valmiita vastausvaihtoehtoja, kuten murre, yleispuhekieli ja slang. Nämä nimitykset ovat saattaneet ohjata puhetapojen nimeämistä vastaajien keskuudessa, sillä vastauksissa oli paljon esimerkiksi murteeksi nimettyjä kielimuotoja. Jos en toisaalta olisi antanut mitään vaihtoehtoja, olisi pelkkä kysymys ”millaista kieltä käytät arkipuheessasi” voinut olla liian abstrakti joillekin vastaajille, jolloin vastausten laatu olisi voinut kärsiä. Vaihtoehtojen joukossa oli lisäksi mahdollisuus omaan määrittelyyn, joten vastaajien ei ollut pakko pitäytyä antamissani nimityksissä. Kokonaisuudessaan lomake toimi mielestäni riittävän hyvin ja onnistui tarjoamaan tutkimukseni kannalta mielenkiintoista ja relevanttia tietoa. Tutkimuksen

reliabiliteettia olisi voinut lisätä esimerkiksi haastattelemalla joitakin pelaajia, mutta käytännön syistä päätin pidättäytyä pelkässä kyselyssä.

Myös joukkueiden valikointi on saattanut heijastua ennen kaikkea naisten idiolekteja ja kielellisiä asenteita koskeviin tuloksiin. Loput neljä SM-sarjan joukkuetta olisivat voineet poiketa esimerkiksi asenteiltaan huomattavasti osallistuneista joukkueista, samoin kuin vaikkapa murteenpuhujien osuus koko otoksesta olisi voinut muuttua. Toisaalta valitsemieni neljän joukkueen pelaajisto oli synnyin- ja asuinpaikkakuntiansa perusteella niin heterogeenista, että lähes koko Suomi oli kyselyssäni edustettuna.

Mikä sitten on tutkimukseni anti? Ensinnäkin se on tarjonnut tietoa urheilijoiden kielenkäytöstä heidän omasta näkökulmastaan. Urheilukieltä on aiemmissa tutkimuksissa kartoitettu joko median kielen tai lajisanastojen osalta, muttei niinkään runsaasti urheilijoiden itsensä perspektiivistä. Naisjääkiekkoilijat saivat kertoa omin sanoin oman joukkueensa puhetavoista, joten havainnot eivät jääneet pelkkään lajisanastoon. Vaikka tulokset eivät sellaisenaan olekaan yleistettävissä kaikkia urheilijoita tai edes kaikkia naisurheilijoita koskeviksi, valottavat ne kuitenkin urheilukieltä erään ryhmän osalta. Toisekseen tutkimukseni käsittelee naisjääkiekkoilijoita, joita ei myöskään ole liiemmin tutkittu meillä Suomessa. Vaikken esitellytkään itse lajia kovin laajasti, ovat naisjääkiekkoilijat kuitenkin tutkimukseni kohde ja työni keskiössä. Toivon tutkimukseni tarjoavan heistä uutta tietoa ja myös tuovan esiin heitä ja naisurheilijoita positiivisella tavalla. Saamani tulokset tarjosivat myös lisätietoa puhuttuun kieleen liittyvistä kielellisistä asenteista sekä tavoista nimetä ja jäsentää kieltä. Näitä voisi hyödyntää esimerkiksi vertailukohtana tulevissa kansanlingvistikissä tutkimuksissa. Toivon kuitenkin ennen kaikkea, että aihevalintani innostaisi muita tutkimaan naisurheilijoita, kiekkonaisia tai urheilijoiden kieltä. Esimerkiksi yksilölajien harrastajien tai miesurheilijoiden kieltä olisi mielenkiintoista tutkia vertailun vuoksi ja laajemman kuvan saamiseksi urheilijoiden omasta urheilukielestä.

LÄHTEET

Verkkolähteet

IIHF = International Ice Hockey Federation 2012a: History: The early beginnings. -

<http://www.iihf.com/iihf-home/history.html> 26.3.2012.

----- 2012b: News: Let's play hockey! - [http://www.iihf.com/home-of-hockey/news/news-singleview/recap/7091.html?tx_ttnews\[backPid\]=955&cHash=ab7f7e82be](http://www.iihf.com/home-of-hockey/news/news-singleview/recap/7091.html?tx_ttnews[backPid]=955&cHash=ab7f7e82be) 24.7.2012.

----- 2012c: Sport: IIHF Rule Book. -

http://www.iihf.com/fileadmin/user_upload/PDF/Sport/rulebook2010/Rulebook_10_51_-_29_September.pdf 18.11.2012.

----- 2012d: Sport: Women. - <http://www.iihf.com/fi/iihf-home/sport/women.html>

26.3.2012.

MTV3 2012: Huh, Marit Björgein hauis vetää sanattomaksi! -

<http://www.mtv3.fi/viihde/uutiset/muut.shtml/1474180/huh-marit-bjorgenin-hauis-vetaa-sanattomaksi> 28.10.2012

Suomen Jääkiekkoliitto 2012a: Info. - <http://www.finhockey.fi/info/> 17.11.2012.

----- 2012b: Kilpailutoiminta. - <http://www.finhockey.fi/kilpailutoiminta/> 18.11.2012.

SLU = Suomen Liikunta ja Urheilu 2012: Urheiluseurat. -

<http://www.slu.fi/liikuntapolitiikka/vaalit/eduskuntavaalit-2011/urheiluseurat/> 4.7.2012.

Kirjallisuus

ALPIA, JOHANNA 2005: Miun murre. Joensuulaisten lukiolaisten kotimurteentuntemuksesta. – Palander, Marjatta & Nupponen, Anne-Maria (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 91–124. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

BIRRELL, SUSAN – THEBERGE, NANCY 1994: Ideological Control of Women in Sport. – Costa, D. Margaret & Guthrie, Sharon R. (toim.), *Women and sport: interdisciplinary perspectives* s. 341–359. Champaign (IL): Human Kinetics.

- COLLIN, HELENA – VUORI, SANNA 1999: Naiset television urheilu-uutisissa. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.
- CRATTY, BRYANT J. 1989: *Psychology in contemporary sport*. 3rd edition. Prentice Hall, Englewood Cliffs. New Jersey.
- GILL, DIANE L. 1994: Psychological perspectives on women in sport and exercise. – Costa, D. Margaret & Guthrie, Sharon R. (toim.), *Women and Sport. Interdisciplinary perspectives* s. 253–284. Champaign (IL): Human Kinetics.
- HAAKANA, PIIA 2006: Naisjääkiekon lajiansalyysi ja harjoittelu. Valmentajaseminaarityö. Liikuntabiologian laitos.
- HAKALA, OLLI 2006: Puhetta, perkele! Urheilussa ei kieltä kaunistella. – Muikku-Werner, Pirkko (toim.), *Sillä tavalla!* s. 224–226. Helsinki: Tammi.
- HAKULINEN, TIMO 1996: Keskustelu kilpaurheilun sopivuudesta naisille kävi kiivaana 1920-luvun lopulla. – Nevala, Arto (toim.), *Olympialaiset ja naisliikunta satavuotiaat* s. 11–18.. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura.
- HARGREAVES, JENNIFER 1994: *Sporting females: critical issues in the history and sociology of women's sports*. Routledge. London.
- HAUTAMÄKI, JYRI – KARI, REIJO – PURONTAKANEN, JOUKO 1981: *Seuratoimintaopas*. Helsinki: Suomen Valtakunnan Urheiluliitto.
- HAZARD, KAARINA – SUMMANEN, RAIMO 2011: *Lätkä: kirja urheilusta*. Helsinki: Teos.
- HEINILÄ, KALEVI 2000: Millainen rooli urheilujournalismilla on yhteiskunnassa? – Miettinen, Mari (toim.), *Haasteena huomisen hyvinvointi – miten liikunta lisää mahdollisuuksia? Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu II, tutkimuskatsaus* s. 273–286. Jyväskylä: Likes.
- HIETALA, VEIJO 1990: Teeveen merkit: television lukutaidon aakkoset. Vaasa: Oy Yleisradio Ab, opetusjulkaisut.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA – REMES, PIRKKO – SAJAVAARA, PAULA 2009: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- HUHTALA, AARRE 1979: Urheiluohjelmien kieli. – Kahila, Seppo (toim.), *Elävää suomea: Yleisradion kieliopas*. Jyväskylä: Gummerus.
- JAUHAINEN, RIITTA – ESKOLA, MARJATTA 1994: *Ryhmäilmiö*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- JULE, ALLYSON 2008: *A beginner's guide to language and gender*. Clevedon. Multilingual Matters: Buffalo.
- KINNUNEN, EEVA-LIISA 1988: Kertovatko naiset tuhmia juttuja? Naisten seksuaalisen työpaikkahuumorin tarkastelua. – Järvinen, Irma & Pöysä, Jari & Vakimo, Sinikka (toim.), *Monikasvoinen folklore* s. 119–135. Helsinki: Yliopistopaino.

- KOSKI, PASI 1987: Suomalainen liikuntaseura – mitä seuroistamme tiedetään? Jyväskylä: Tutkimuksia nro 43, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.
- LAITINEN, ARJA 1983: Katsaus liikuntasosiologiseen naisurheilututkimukseen. – Laitinen, Arja (toim.): *Liikunta ja nainen* s. 28–39. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistinen katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- 2004: *Variaatio ja sen funktiot*. Helsinki: SKS.
- 2008: *Vaihteleva kieli*. – Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siirainen, Mari (toim.): *Kieltä kohti*. Keuruu: Otava.
- LEHTINEN, TIINA-LIISA 2006: Nais- ja miesurheilijan representointi Helsingin sanomissa vuoden 2004 Ateenan olympialaisten kontekstissa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos.
- LEINONEN, KIMMO 2008: Esittelyssä Riikka Nieminen. – Szemberg, Szymon & Podnieks, Andrew (toim.), *Jääkiekon maailma. IIHF 100 1908–2008*. Helsinki: Gummerus.
- LIITSOLA, SEPPO (vuosiluku tuntematon): Jääkiekon lajiansalyysi. Moniste. Helsinki: Suomen jääkiekkoliitto.
- LIEVONEN, MIKA 2006: Kiekkonaisia: viiden miesvalmentajan ja yhden naisvalmentajan käsityksiä naisjäähkiekkoilusta. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkimus, Liikuntatieteiden laitos.
- LILJESTRÖM, MARIANNE 1996: Sukupuolijärjestelmä. – Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus.
- MELKKO, JUSSI 1998: Naisten jääkiekon joukkuepeliansalyysi. Liikuntabiologian pro gradu -tutkielma. Liikuntabiologian laitos.
- MESIKÄMMEN, JANI – METSÄ-TOKILA, TIMO 2003: NHL-ammattilaisten uraputkia 1960-luvulta nykypäivään. – Roiko-Jokela, Esko & Sironen, Esa (toim.), *Kynäniekkoja, kivinyrkkejä ja mäkimatteja. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- MIELIKÄINEN, AILA 1989: Nykysuomen murtuvat murrerajat. – Aalto, Seija & Hakulinen, Auli et al. (toim.), *Kielestä kiinni* s. 234–242. Helsinki: SKS.
- 2005: Matkimuksista määritelmiin – miten murteista puhutaan? – *Sananjalka* 4. s. 98–118.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. *Sananjalka* 44 s. 86–109. Suomen kielen vuosikirja. Turku: SKS.
- MÄKELÄ, ANNU 2006: Kauneuden korostusta vai urheilun arvostusta? Tutkimus naisyleisurheilun uutisoinnista Helsingin Sanomissa vuosien 1983 ja 2005 MM-kisojen yhteydessä. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntatieteiden laitos.

- NAIS- JA TYTTÖKIEKKO SUOMESSA. Suomen Jääkiekkoliitto. Julkaisematon PowerPoint-tiedosto.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk Linguistics*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Sajavaara, Kari & Piirainen–Marsh, Arja (toim.) *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13–37. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä
- OLIN, KALEVI – RANTO, ESKO 1986: Urheilujärjestöt suomalaisessa yhteiskunnassa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Tutkimuksia No 36.
- PAAVOLA, MINTTU 2003: Korkokengillä vai nappiksilla? Tutkimus naiseuden ja jalkapallon yhdistämisestä. Liikuntasosiologian pro gradu -tutkielma, Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.
- PAJARINEN, JAANA 1996: Puhutaanko Suomessa vielä murteita? *Kielikello* 3/1996 s. 26–27.
- PAKKANEN, PIRJO 1994: Suomen kielen ratsastussanastoa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 1/2007 s. 24–55.
- PAUNONEN, HEIKKI 1982: Suomen kielen sosiolingvistinen vaihtelu tutkimuskohteena. – Suojanen, M. K. & Suojanen, Päivikki (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 35-110. Helsinki: Gaudeamus.
- 1989: Muuttuvat puhe-suomen muodot. – Aalto, Seija & Hakulinen, Auli et al. (toim.), *Kielestä kiinni* s. 209–233. Helsinki: SKS.
- PELKONEN, PÄIVI 2009: Naisista naisille. Urheilevien naisten representaatiot suomalaisissa naistenlehdissä. Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma. Viestintätieteiden laitos.
- PIHKO, MARJA-KAISA 1981: Epiteetit radio- ja tv-selostusten hahmottajina. – Matti Leiwo & Kari Sajavaara (toim.), *Psykolingvistisiä kirjoituksia II. AFinlan julkaisuja nro 31* s. 69–74.
- PIIKKAREILLA = PIIKKAREILLA NOPEAMMIN, KORKEAMMALLE, TASA-ARVOISEMMIN 1995. Naisliikunnan työryhmä Piikkarit. Opetusministeriön työryhmäraportti 3. Painatuskeskus: Helsinki.
- PIRINEN, RIITTA 1993: Hymyn takana piilee voimainen. Naisurheilijahahmojen representoimat naiseudet naistenlehdissä 1950-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasosiologian lisensiaatintyö.
- 1995: Naisurheilijat näyttävät naisilta – tekstimuotokuvia naisurheilijoista. – Tuomisto, Anja & Uusikylä, Heli (toim.), *Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen* s. 122–133. Helsinki: SKS, Helsinki.
- 2006: Urheileva nainen lehtiteksteissä. Tampere University Press. Tampere.

- PULKKINEN, RISTO 1984: Radion urheiluselostusten kielen ominaispiirteitä. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos.
- PYYKKÖNEN, TEIJO 1990a: Nykänen on jumala. Urheilukieli tekee ja tappaa sankareita. – Julkaisussa *Liikunta ja tiede* 1990: 4. s. 6–10.
- 1990b: Urheilun muotokieli. – Julkaisussa *Liikunta ja tiede* 1990: 4. s. 10–11.
- PÄNKÄLÄINEN, SEPPO 1998: Suomalainen urheilujournalismi. Liikuntatieteellisen seuran Impulssi nro XV. Liikuntatieteellinen seura. Helsinki.
- ROVIO, ESA – LINTUNEN, TARU – SALMI, OLLI 2009: Ryhmäilmiöt liikunnassa. Helsinki: Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 163.
- RÄIKKÄLÄ, ANNELI 1990: Laituri veti lämärin kassiin. Vähän jääkiekon kielestä. – *Kielikuvia* 1990: 2. s. 8–9.
- SALMI, OLLI 2005: Riippuvaisesta ryhmästä itseohjautuvaksi – tapauskuvaus jääkiekkjoukkueesta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan lisensiaatintyö.
- SELVENIUS, KATI 1995: Television urheilukielen ominaispiirteitä. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- SEPPÄNEN, PAAVO 1985: Urheiluseurojen nykyhetki ja tulevaisuus. – Arponen, Antti O. & Pekkanen, Olli (toim.), *Urheilun tulevaisuus* s. 39–47. Helsinki: Suomen Valtakunnan Urheiluliitto SVUL r.y., Valtion painatuskeskus.
- SIPILÄ, PETRI 1998: Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka. Gaudeamus. Tampere.
- SIVULA, JAAKKO 1962: Urheilukielen kuvailmauksista. *Virittäjä* 66 s. 195–196.
- SPENCE, JANET T. – HELMREICH, ROBERT. L. 1978: *Masculinity & Femininity. Their Psychological Dimensions, Correlates and Antecedents*. University of Texas Press. Austin & London.
- SUOJANEN, M.K. 1982: Sosiolingvistiikka – synkretistinen tieteenala. – Suojanen, M. K. & Suojanen, Päivikki (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä* s. 7–34. Helsinki: Gaudeamus.
- SUOMELA, MERJA 1998: Verenhimoisimmat odottivat teurastusta. Jääkiekon metaforia. – Haavisto, Sanna & Kotilainen, Lari & Mäntynen, Anne & Onikki, Tiina (toim.), *Kielikuvitusta. Tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina* s. 30–48. *Kielen opissa* 2. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- SUOMEN URHEILULEHTI 1980 (28) s. 12 Turtiaisen (2005: 53) mukaan.
- SZEMBERG, SZYMON – PODNIEKS, ANDREW (toim.) 2008: Jääkiekon maailma. IIHF 100 1908–2008. Helsinki: Gummerus.
- TAURIAINEN, HEIMO 1979: Uutiskieli. – Kahila, Seppo (toim.), *Elävää suomea: Yleisradion kieliopas*. Jyväskylä: Gummerus.
- TIITU, ULLA 2008: Urheilukielen metaforat sanomalehti Keskisuomalaisessa 1992 ja 2006. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten laitos.

- TISSARI, MARJO 2004: Juniorijääkiekkoilijoiden kokemuksia harrastuksestaan. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos.
- TURTIAINEN, JUSSI 2005: Hirviötä ja bikinejä – urheilevat naiset maskuliinisuuden varjossa. – Laiho, Marianna & Ruoho, Iiris (toim.), *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa* s. 51–68. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- TYTTÖ- JA NAISPELAAJAT ERI LAJEISSA 2009. Suomen Jääkiekkoliitto. Julkaisematon Excel-tiedosto.
- TYTTÖJEN JA NAISTEN LISENSSIMÄÄRÄT 2005–2011. Suomen Jääkiekkoliitto. Julkaisematon PowerPoint-tiedosto.

LIITE 1

Kyselylomake.

Hei!

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa suomen kieli pääaineenani. Teen parhaillaan pro gradu - tutkielmaani, joka käsittelee naisurheilijoiden kieltä ja kielikäsitteitä. Kerään aineiston tutkimukseeni tämän vapaaehtoisen kyselyn avulla. Vastaamalla suostut osallistumaan tutkimukseeni ja annat minulle tutkimusluvan. Jos olet alaikäinen, huoltajasi on täytettävä erillinen lupalomake, joita toimitetaan kyselyn yhteydessä. Käytän vastauksia ainoastaan tutkimukseni tekemiseen ja mahdollisesti valmiin työn esittelyn yhteydessä. Kaikilla vastaajilla on täysi anonymiteetti eikä vastauksia muutenkaan yksilöidä tutkimuksessa, sillä tutkin urheilijoita yleisesti.

Kysymykset eivät mittaa kielitaitoa tai ”kielitetoutta”, vaan niiden tarkoituksena on selvittää vastaajien omia käsityksiä ja mielipiteitä kielestään ja kielenkäytöstään. Kyse on siis hyvin arkisista ja jokapäiväisistä asioista. Halutessasi voit jatkaa vastauksiasi tai kirjoittaa muita huomioita ja kommentteja kääntöpuolelle. Annan tarvittaessa mielelläni lisätietoja tutkimuksestani, yhteystiedot alla.

Kiitos avustasi!

Jyväskylässä 25.11.2011

Minna Keränen

Taustatiedot

Syntymävuosi: _____ Koulutus/ammatti: _____

Synnyinpaikkakunta/muut aiemmat asuinkunnat: _____

Aiempi urheilutausta/muut nykyiset lajit (mainitse myös seurat):

Kauanko olet pelannut nykyisessä joukkueessasi? _____

Vietätkö aikaa joukkueesi jäsenten kanssa vapaa-ajallasi (ei siis harjoituksissa tai pelireissuilla)

a. päivittäin b. viikoittain c. harvemmin? Ympyröi vaihtoehto.

Millaiseksi kuvailisit joukkueesi ryhmähenkeä?

Valitse seuraaviin kysymyksiin sopiva vaihtoehto tai vastaa vapaasti. Voit halutessasi jatkaa lomakkeen kääntöpuolelle tai viimeiselle sivulle.

1. Millaista kieltä käytät enimmäkseen arkipuheessasi? Ympyröi.

- a. murretta (mitä?) b. yleispuhekieltä c. slangia d. kirjakieltä
e. jotain muuta, mitä?

2. Millainen puhekieli on mielestäsi miellyttävintä? Entä ärsyttävintä?

3. Millaisia havaintoja olet tehnyt joukkueesi muiden jäsenten puhetavoista?

4. Onko urheilu muovannut kielenkäyttöäsi? Entä puhutko mielestäsi urheilutilanteissa (esim. harjoituksissa, pelireissuilla) toisin kuin muualla, esimerkiksi ystävien tai perheen kanssa? Kuvaile, miten.

5. Jos ajattelet omaa identiteettiäsi, mikä seuraavista koet olevasi ensisijaisesti? Ympyröi tärkein.

- a. suomalainen
- b. keskisuomalainen/savolainen/hämäläinen/pohjalainen/lappilainen tai muu vastaava
- c. urheilija
- d. jokin muu? (esim. ikään, ammattiin, opiskelupaikkaan liittyvä)

6. a) Onko joukkueellasi omia sanoja, nimityksiä, sanontoja tai lausahduksia, joita vain te käytätte? Mainitse esimerkkejä.

b) Onko mieleesi jäänyt esimerkkejä muiden joukkueiden tai toisten lajien harrastajien omasta sanastosta?

7. Millaisia nimityksiä käytätte muista joukkueista tai muista urheilijoista?

8. Eroaako naisurheilijoiden kielenkäyttö mielestäsi miesurheilijoiden kielenkäytöstä joko omassa lajissasi tai yleisesti? Miten?

9. Puhuvatko naisurheilijat mielestäsi eri tavoin kuin naiset, jotka eivät urheile?

Mitä muita ajatuksia kysely herätti?

Kiitos vastauksistasi! 😊

TUTKIMUSLUPA

Olen Jyväskylän yliopiston suomen kielen opiskelija ja teen parhaillaan pro gradu - tutkielmaa naisurheilijoiden kielestä ja kielikäsitteistä. Kerään aineiston tutkimukseeni kyselyn avulla, johon tarvitsen alaikäisiltä osallistujilta heidän huoltajiensa suostumuksen. Vastaajilla on täysi anonymiteetti ja aineisto jää itselleni ainoastaan tutkimuksen tekoa ja mahdollista esittelyä varten. Lomakkeessa kysytään taustatietoja varten vain syntymävuotta ja -paikkakuntaa sekä ammattia tai koulutusta.

Kyselyssä kartoitan yleisiä, jokapäiväiseen kielenkäyttöön liittyviä asioita, kuten vastaajan käsityksiä omasta kielenkäytöstään, hänen havaintojaan joukkueen muiden jäsenten puhetavoista sekä joukkueen keskinäisistä kielenkäytön piirteistä. Kenenkään vastauksia ei yksilöidä, sillä tutkin urheilijoita yleisesti. Tarvittaessa annan mielelläni lisätietoja, yhteystiedot alla.

Ystävällisin terveisin,

Minna Keränen

TUTKIMUSLUPA (jää tutkijalle). HUOM! Palauta yhdessä kyselyvastauksen kanssa.

Annan x pelaavan huollettavani osallistua kyselyyn yllämainituin ehdoin.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys